

Nr 189.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en första lärarhögskola jämte i ämnet väckta motioner. (2:a avd.)

I proposition nr 209 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 19 mars 1954, föreslagit riksdagen att dels besluta, att i Stockholm skall upprättas en lärarhögskola med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som departementschefen förordat, dels besluta, att utbildningen vid denna första lärarhögskola skall taga sin början höstterminen 1956, dels besluta, att i den egentliga yrkesutbildningen för de ämnes- och klasslärare, som utbildas vid lärarhögskolan, skall ingå en praktiktermin, i huvudsak anordnad i enlighet med vad departementschefen i detta avseende anfört, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som är erforderliga för inrättande av en lärarhögskola av angivet slag.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* (I: 538) och den andra inom andra kammaren av herr *Dahl m. fl.* (II: 686), i vilka hemställts, att även småskolläro-utbildningen redan från lärarhögskolans start måtte inrymmas i den försöksinstitution för läro-utbildning, som skall införas för ämneslärare och mellanskollärare vid den första lärarhögskolan;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 545) och den andra inom andra kammaren av herrar *Braconier* och *Nestrup* (II: 698), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta om inrättande vid lärarhögskolan — utöver skolforskningsprofessuren — av ytterligare en professur för det psykologisk-pedagogiska forskningsområdet;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 546) och den andra inom andra kammaren av herrar *Braconier* och *Nestrup* (II: 699), i vilka hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära förslag till 1955 års riksdag angående åtgärder genom vilka provårskön kraftigt nedbringas redan under de närmaste läsåren.

I den mån redogörelse för vissa avsnitt av propositionen och för motionerna icke lämnas i det följande hänvisas till propositionen och motionerna I: 538, I: 545 och I: 546.

Den förevarande propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås inrättande av en lärarhögskola i Stockholm. Högskolan skall årligen ge 60 blivande ämneslärare och 96 blivande mellanskollärare deras egentliga yrkesutbildning. Den skall dessutom bli ett centralorgan för lärarnas vidareutbildning och i mån av sina resurser medverka vid den pedagogiska försöksverksamheten. Däremot är det icke meningen, att den skall övertaga någon del av den fackutbildning i skolämnen, som av gammalt har meddelats vid universiteten.

Utbildningen skall omfatta ett läsår för ämneslärare och två läsår för mellanskollärare samt dessutom i båda fallen en praktiktermin, inlagd i utbildningen.

Högskolan avses skola övertaga de lokaler, som för närvarande disponeras av det till Fredhäll förlagda folkskoleseminariet för manliga elever, och använda den intill belägna folkskolan i Fredhäll som övningsskola. En komplettering av de förefintliga lokalerna är dock nödvändig. Lärarutbildningen vid högskolan skall starta höstterminen 1956.

För budgetåret 1954/55 begäres intet anslag.

Frågans behandling vid 1950 års riksdag.

Utskottet får hänvisa till den redogörelse som lämnas i förevarande proposition s. 3—9 och erinra om att riksdagens år 1950 fattade beslut (skrivelse 404) angående lärarutbildningens ordnande innebar följande.

1. I den ordning och till det antal, som framdeles bestämmes, skola lärarutbildningsanstalter av ny typ inrättas, avsedda att meddela egentlig yrkesutbildning för ämneslärare, mellanskollärare och eventuellt småskollärare ävensom, i den mån sådant i vederbörlig ordning bestämmes, för olika grupper av speciallärare.

2. Den egentliga yrkesutbildningen för ämneslärare, mellanskollärare och småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, omfatta dels utbildning vid lärarutbildningsanstalt, dels viss aspiranttjänstgöring.

3. Utbildningen av mellanskollärare skall vara grundad på ett kunskapsmått, i huvudsak motsvarande gymnasiekurs.

4. Den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmått i huvudsak motsvarande realexamen.

Lärarhögskolans arbetsuppgifter och elevkår.

Lärarhögskolans allmänna uppgifter.

Enligt *skolkommissionens* förslag har den första lärarhögskolan till uppgift

1) att meddela egentlig yrkesutbildning åt de aspirantgrupper, för vilka den står öppen,

2) att meddela vidareutbildning åt lärare, samt

3) att i mån av sina resurser medverka vid den pedagogiska försöksverksamheten.

Arbetssättet skall vara högskolemässigt. Kommissionen väntar, att den vetenskapliga forskning, som kan komma att bedrivas vid högskolan, skall söka arbetsuppgifter i synnerhet inom områden, som berörs av försöksverksamheten.

De för lärarutbildningen centrala ämnena psykologi, pedagogik och metodik skall vara högskolans huvudämnen. Däremot är det icke meningen, att lärarhögskolan skall övertaga någon del av den fackutbildning i skolämnena, som av gammalt meddelats vid universiteten.

Vidareutbildningen skall ha skiftande former allt efter behovet. Helårskurser skall kunna anordnas för lärare, som önskar kompetens för tjänstgöring på ett högre skolstadium. I övrigt skall längre och kortare kurser anordnas, särskilt i högskolans huvudämnen; det kan bli fråga om såväl rena fördjupningskurser som kurser med uppgift att förbereda deltagarna för speciella uppgifter på skolans område.

Lärarhögskolans medverkan vid försöksverksamheten skall avse icke blott att genom direkta försök vinna resultat av värde för det pedagogiska framstegsarbetet utan också — och framför allt — att väcka de blivande lärarnas intresse för arbete av detta slag, så att tillräckligt många längre fram såsom aktiva lärare skall finnas skickade att medverka vid försöksverksamheten inom skolan.

Elevkårens sammansättning.

Den första lärarhögskolan skulle enligt skolkommissionens förslag alltifrån början mottaga följande aspirantgrupper för egentlig yrkesutbildning:

1) blivande småskollärare till ett antal per år av omkring	144
2) » mellanskollärare till ett antal per år av omkr.	128
3) » ämneslärare till ett antal per år av omkring ..	80
samt följande grupper för förberedande utbildning:	
4) deltagare i den förberedande kursen för inträde vid småskollärlinjen till ett antal per år av	150
5) deltagare i propedeutiska kurser för inträdessökande till mellanskollärlinjen i varierande antal, per år omkring ...	150

Av småskolläraspiranterna skulle i regel 16 intagas på en speciallinje för studenter. Av ämnesläraspiranterna beräknas 10 à 20 per år önska specialutbildning för tjänstgöring vid folkhögskola.

De skilda aspirantkategoriernas vistelse vid lärarhögskolan skulle omfatta för

småskollärare 4 terminer utom praktikterminen ute på arbetsfältet, för mellanskollärare 4 terminer utom praktikterminen och för ämneslärare 2 terminer utom praktikterminen.

Därjämte skulle flertalet av de inträdessökande till småskollärlinjen, nämligen alla som ej avlagt studentexamen, tillbringa 2 terminer i den förberedande kursen. Inträdessökande till mellanskollärlinjen, som icke har lämplig ämneskombination i studentexamen, skulle i mån av utrymme kunna delta i de propedeutiska kurserna, vanligen under högst 1 termin.

Deltagarna i den förberedande kursen för småskollärare och i de propedeutiska kurserna för mellanskollärare skulle icke vara formellt inskrivna vid lärarhögskolan, men kurserna skulle vara förlagda till högskolan samt organiserade och administrerade av denna.

Sedan verksamheten fått sin fulla omfattning, skulle antalet vid lärarhögskolan samtidigt undervisade komma att uppgå till 800 à 900 förutom deltagarna i kurser av mera tillfällig karaktär och lärjungarna i lärarhögskolans övningsskola.

Småskollärargruppen.

Riksdagsbeslutet om lärarutbildningen år 1950 lämnade öppna vissa frågor om elevkårens sammansättning vid de lärarutbildningsanstalter av ny typ, som skulle upprättas. De nya läroanstalterna skulle meddela egentlig yrkesutbildning för ämneslärare, mellanskollärare och eventuellt småskollärare ävensom, i den mån sådant i vederbörlig ordning bestämdes, för olika grupper av speciallärare. Det måste alltså ankomma på senare överväganden, huruvida småskolläraspiranter skulle mottagas vid lärarhögskolan och huruvida någon grupp av speciallärare borde mottagas där redan vid starten.

Skolkommissionen föreslår, att småskollärarytutbildning upptages på lärarhögskolans program, t. o. m. i så stor utsträckning, att småskolläraspiranterna komme att bli högskolans största elevgrupp. Den tvekan, som riksdagen inrymt i ordet »eventuellt», har dock föranlett kommissionen att utförligt motivera detta förslag (propositionen s. 11—12).

Beträffande yrkandena i fråga om småskollärarytutbildningen vid lärarhögskolan hänvisas till propositionen s. 12—14.

Mellanskollärargruppen.

Enighet synes råda om att den första lärarhögskolan i överensstämmelse med riksdagens principbeslut under alla omständigheter bör utbilda mellanskollärare. Däremot är meningarna delade om i vad mån propedeutiska kurser är behövliga för att underlätta mellanskollärlinjens rekrytering. Dessa kurser skulle ha samma uppgift som de nuvarande kompletteringskurserna vid folkskoleseminarierna men i motsats till dem genomgå före inskrivningen i utbildningsanstalten.

Enligt *skolkommisionens* mening bör kompletteringskurser av nuvarande typ icke anordnas vid lärarhögskolan. Vid seminarierna torde råda en fullständigt enhällig mening om att elevernas arbete med kompletteringskurserna har inverkat högst olyckligt på lärarutbildningen i övrigt. Till och med under andra seminarieåret har det i många klasser varit mer än hälften av eleverna, som dragits med kompletteringskurs. Än mindre finnes det utrymme för dylika kurser vid lärarhögskolan. Skall studiet av psykologi och pedagogik kunna fördjupas och övningsundervisningen få någon förstärkning, måste kompletteringarna vara undångjorda före intagningen, betonar kommissionen. Detta skulle emellertid betyda högre inträdesfordringar vid lärarhögskolan än vid seminariernas studentlinjer. Möjligheten att lärarhögskolan därigenom skulle få svårt att hävda sig i konkurrensen med studentlinjerna framkallar ett ögonblicks tvekan hos kommissionen, men den har botemedlet till hands: anordnandet av propedeutiska kurser i de ämnen, som icke är obligatoriska på gymnasiet.

Ämneslärargruppen.

Den första lärarhögskolan skulle, i sin egenskap av fullständig lärarhögskola, meddela yrkesutbildning även åt blivande ämneslärare. Denna förutsättning synes vara enhälligt accepterad av de remissinstanser, som över huvud tillstyrker upprättandet av en lärarhögskola med primär lärarutbildning på programmet.

Skolkommisionen anser, att inom ramen för ämneslärarutbildningen viss specialutbildning bör kunna meddelas även för blivande folkhögskollärare.

Andra lärargrupper.

Skolkommisionen diskuterar lärarhögskolans öppnande för en rad andra lärargrupper, såsom förskollärare, övningslärare av olika slag, yrkeslärare m. fl., men ställer slutligen med olika motiveringar alla dessa frågor på framtiden.

Gemensam undervisning för olika lärargrupper.

Skolkommisionen har ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om gemensamhet i utbildningen för olika lärargrupper. Fullständig klarhet om möjligheterna härutinnan torde dock, såsom kommissionen framhåller, icke stå att vinna, förrän lärarhögskolan en tid varit i verksamhet och kunnat i detalj pröva de situationer, som kan komma att inställa sig.

Lärarhögskolans storlek.

Skolkommisionen har räknat med att 800 till 900 läraraspiranter samtidigt skulle vistas vid lärarhögskolan. Därtill skulle komma ett varierande antal redan utexaminerade lärare, som vid lärarhögskolan söker vidareut-

bildning av skiftande längd. Remissinstanserna anser allmänt, att utbildningen vid en lärarhögskola av detta format måste bli operativ och organisatoriskt tungrodd.

Statskontoret lägger här till, att lärarhögskolan enligt kommissionens förslag skulle vara utrustad med en stor övningsskola och så småningom därjämte förses med en särskild experimentskola. Därest dessa projekt fullföljes, komme hela antalet lärjungar och lärarkandidater under högskolans administration snarare att över- än understiga 3 000. Härutöver måste emellertid det kommunala folkskoleväsendet och vissa närbelägna läroverk i betydande omfattning tagas i anspråk för lärarutbildningen vid högskolan. Jämväl de sålunda anlitade skolorna måste, om än med självständig administration, äga en nära anknytning till högskolan. Denna bleve en läroanstalt av dimensioner, som hittills varit okända i svenskt undervisningsväsen. Redan av allmänt organisatoriska skäl måste statskontoret bestämt avstyrka inrättandet av en lärarhögskola med dylik uppbyggnad.

Utbildningsreformen bör enligt statskontorets mening få karaktären av en begränsad försöksverksamhet, som i vart fall tills vidare begränsas till att avse ämneslärare och folkskollärare.

Universitetskanslern ifrågasätter likaledes lämpligheten av den föreslagna organisatoriska utbyggnaden av den första lärarhögskolan. Det gäller i väsentlig utsträckning en försöksverksamhet, framhåller även kanslern och fortsätter:

»Försiktigheten synes mig därför bjuda att en begränsning iakttages med avseende å högskolans uppgifter och att läroanstalterna utformas med hänsyn tagen till dess försökskaraktär och med beaktande av att högskolans successiva utvidgning göres beroende av de erfarenheter, som vinnas sedan läroanstalten varit i verksamhet under en viss följd av år. Högskolan synes på grund härav enligt min mening böra till en början omfatta allenast ämneslärarutbildning jämte försöksvis klasslärarutbildning i mindre omfattning. Enligt kommissionens betänkande förväntas på åtskilliga punkter förslag och initiativ från lärarhögskolans sida. Därest den organisatoriska utbyggnaden av högskolan får mindre proportioner än de av kommissionen angivna, torde dessa uppgifter kunna lättare bemästras.»

Även skolöverstyrelsen kommer till resultatet, att en försiktigare start är önskvärd. Den av skolkommissionen förordade koncentrationen av lärarutbildningen skulle medföra både fördelar och nackdelar. När det gäller den första lärarhögskolan, är det bäst att börja i mera begränsad skala för att sedan på grund av vunna erfarenheter bygga ut verksamheten. Någon utvidgning av programmet genom att utbildningen av speciallärare förlägges till lärarhögskolan kan överstyrelsen under sådana omständigheter icke förorda. Utbildningen av folkskollärare bör sålunda icke i första hand anknytas till lärarhögskolan utan fortfarande vara förlagd till särskilda seminarier, gärna i nära anslutning till seminarierna för småskollärarutbildning. Småskollärarutbildningen för icke-studenter och de propedeutiska kurserna

för inträdessökande mellanskolläroaspiranter bör vidare enligt överstyrelsens åsikt skäras bort. Då ordnandet av de blivande ämneslärnarnas övningsundervisning och auskultering torde komma att medföra speciella svårigheter, synes det slutligen ämbetsverket lämpligast, att lärarhögskolan till att börja med inriktar sig på drygt halva det av kommissionen föreslagna antalet ämnesläroarkandidater.

Enligt en inom skolöverstyrelsen gjord sammanställning har icke mindre än 15 av de 19 *folkskoleseminarierna*, 5 av de 10 *småskoleseminarierna* och 5 av de 11 *provårsläroverken* gjort bestämda uttalanden mot en utbildningsinstitution av den föreslagna storleken eller rekommenderat en uppbyggnad i etapper; särskilt yppas farhågor för att den personliga kontakten mellan lärare och elever skall bli lidande.

Avslagsyrkanden och alternativförslag.

Beträffande dessa yrkanden och förslag hänvisas till propositionen s. 24—27.

Den fortsatta utbildningen vid lärarhögskolan.

Till vad under denna rubrik anförts torde få hänvisas till propositionen s. 27—30.

Departementschefen har angett hur den första av de lärarutbildningsanstalter av ny typ, som 1950 års riksdag i princip beslutat, enligt hans mening bör vara organiserad under det första skedet av sin verksamhet och härom anført huvudsakligen följande.

Erfarenheterna av lärarhögskolorna i våra nordiska grannländer bestyrker värdet av permanenta centralorgan för lärarnas vidareutbildning; erfarenheterna från vårt grannland i öster visar därjämte, att egentlig yrkesutbildning och vidareutbildning för lärare med fördel kan drivas vid samma utbildningsanstalt. Intet av våra grannländer har däremot hittills centraliserat *all* lärarutbildning till lärarhögskolor. Huruvida vi här i Sverige bör uppställa en sådan centralisering som ett visserligen avlägset framtidsmål diskuteras ivrigt i yttrandena. Mig synes det dock rätt onödigt att i nuvarande sammanhang gå in på denna fråga. Skälen för upprättande av *en* lärarhögskola kan vara övertygande utan att detsamma på nuvarande stadium nödvändigtvis behöver vara fallet beträffande en komplett lärarhögskoleorganisation. Skolkommissionens försiktigt formulerade uttalanden till förmån för en stark centralisering av lärarutbildningen har i nuvarande läge huvudsakligen intresse ur en viss begränsad synpunkt: de visar nämligen, att kommissionen efter hand kommit att allt högre uppskatta de vetenskapliga kontaktarnas värde för ett skolsystem i rask utveckling. Kommissionens utredningar sträcker sig däremot icke längre än som anges i betänkandets titel: »den första lärarhögskolan». Den praktiska betydelsen av kommissionens uttalanden om de längre bort liggande utvecklingsmålen har synbarligen överdrivits av kritiken.

I själva verket finnes det ingen anledning att frånga den ståndpunkt, som statsmakterna intog år 1950. Det är ännu blott fråga om den första lärarhögskolan; det bör bli fler längre fram, men varje sådan högskola måste

alltjämt ses som ett organisationsproblem för sig. Det första villkoret bör varje gång vara, att något väsentligt vinnes och att intet väsentligt förloras genom upprättandet av den nya utbildningsanstalten.

Genom upprättande av en lärarhögskola i den ena eller andra formen ifrågasättes icke alls värdet av det arbete, som nedlägges inom den nuvarande utbildningsorganisationen eller värdet av vissa särdrag hos denna organisation. Några kollegier finner sig böra gå till försvar för de fyraåriga seminarielinjerna. Det torde vara nog att med anledning därav påpeka, att dessa linjer för närvarande icke är hotade. Särskilda utskottet vid 1950 års riksdag framhöll kraftigt, »att omorganisationen av mellanskollärarytbildningen bör ske under noggrant aktgivande på att utbildningsmöjligheterna icke beskåras genom en förhastad indragning av de fyraåriga seminarielinjerna». Intet har hittills framkommit, som kan komma statsmakterna att frångå denna ståndpunkt. Den minskning med fyra avdelningar av intagningen på seminariernas fyraåriga linjer, som Kungl. Maj:t tidigare i år föreslagit, beror på befolkningssituationen i stort och är lika påkallad, vare sig lärarhögskolan inrättas eller icke.

Inte ens beträffande kunskapsmål och arbetssätt behöver en lärarhögskola bli likriktande eller bindande i den utsträckning vissa remissinstanser förutsätter. Inom seminarieorganisationen medgives för närvarande en rätt stor rörlighet i avseende på kurser och arbetssätt; försök pågår i olika riktningar. Den föreslagna organisationen av den första lärarhögskolan kan betraktas som ett sådant försök, kanske i något större skala. Det är sannolikt, att lärarhögskolan kommer att intaga en ledande ställning på sitt område och att åtskilligt av det, som utprövas där, successivt skall komma lärarutbildningen i dess helhet till godo. Men intet hindrar, att ett provårsläroverk eller ett seminarium hävdar en särart och därvid vinner resultat, som lärarhögskolan i sin tur kan finna angeläget att upptaga och nyttiggöra i sin undervisning. Utbytet av tankar, metoder och erfarenheter kommer sannolikt att främjas genom ett ständigt utbyte av lärarkrafter.

Därest Kungl. Maj:t och riksdagen delar min syn på lärarhögskolornas ställning inom utbildningsorganisationen, förefaller mig grunden undanryckt för åtskillig kritik. Jag har emellertid svårt att komma förbi de anmärkningar, som har riktats mot skolkommissionens förslag från organisatoriska utgångspunkter. Statskontoret, universitetskanslern och skolöverstyrelsen är samstämmiga i sin kritik av den föreslagna anläggningens storlek. Jag delar de betänkligheter, som av dem anförts, och nödgas följaktligen för närvarande avvisa varje tanke på en utvidgning av planen för den första lärarhögskolan till nya lärarkategorier. Vad som längre fram i tiden härvidlag kan befinnas möjligt beror av erfarenheter, som successivt kommer att göras under verksamhetens gång.

Det räcker dock icke med att förslagen om utvidgning av lärarhögskolans verksamhet avvisas; en nedskärning torde vara oundviklig. Ett mycket stort antal remissinstanser pekar på småskollärarytbildningen, i främsta rummet de förberedande kurserna efter realexamen men nästan lika ofta den därpå fotade tvååriga lärarutbildningen. Avseende måste icke minst fästas vid den tveksamhet, som tycks råda inom småskoleseminariernas kollegier i fråga om småskollärarytbiernas förmåga att tillämpa högskolemässiga arbetsformer. De blivande småskollärarytbierna är vanligen alldeles övervägande intresserade av den praktiska lärarverksamheten bland de yngsta; utmärkt fallenhet för sådana uppgifter förutsätter icke nödvän-

digttvis fallenhet för högskolestudier. Endast i fråga om småskolläroaspiranter med studentexamen torde försök med utbildning av högskolekaraktär kunna iscensättas utan risker för utbildningsresultatet.

Med hänsyn till vad som framkommit under remissgången kan jag således icke tillstyrka, att utbildning av småskolläroaspiranter med lägre kunskapsgrund än studentexamen förlägges till lärarhögskolan, åtminstone under de första åren av dess verksamhet. För mig är frågan i nuvarande läge snarare, huruvida det finnes tillräckliga skäl att försöka organisera en studentlinje för småskolläroaspiranter redan vid lärarhögskolans start.

Önskvärdheten av en viss försöksverksamhet i fråga om småskolläroaspirantutbildningen talar för att så bör ske. Ett och annat av det som skolkommisionen föreslagit i fråga om småskolläroaspirantutbildningen synes visserligen kunna utprovas eller omedelbart nyttjas vid småskoleseminarierna efter en utbildningsreform på grundval av 1950 års riksdagsbeslut. På mer omstridda punkter torde det däremot kunna vara mera givande att först experimentera en tid under de relativt gynnsamma förutsättningar, som lärarhögskolans studentlinje skulle erbjuda, för att sedan, när idéerna där fastare utformats och lett till praktiska resultat, skrida till den svårare uppgiften att nyttiggöra resultaten vid en lärarutbildning, som måste bygga på en mindre omfattande kunskapsgrund.

En studentlinje för småskollärare skulle också ha en mera indirekt uppgift. Såsom skolkommisionen betonat, bör småskolans undervisning och arbetsproblem i övrigt bli föremål för vetenskapligt utplagda undersökningar, och det är angeläget, att småskolans egna lärarkrafter därvid kan tagas i anspråk — »hos dem finns ju den sakkunskap, som grundar sig på egen erfarenhet», framhåller kommissionen. Om linjen kunde öka antalet för sådana uppgifter lämpade och hågade småskollärare, komme den onekligen att fylla en ingalunda oviktig specialuppgift i vårt skolväsen.

Den första förutsättningen för att en speciallinje av detta slag skall kunna upptagas såsom en fast beståndsdel av lärarhögskolans organisation är dock givetvis, att linjen kan väntas få en tillfredsställande rekrytering, kvantitativt och kvalitativt. Skolkommisionen har känt sig tveksam, om det föreslagna minimiantalet av 16 deltagare alla år skall kunna uppnås, och detta synes mig begränsat, då linjen måste uthärda konkurrens bland annat med folkskoleseminariernas tvååriga linjer, som öppnar en väg till folkskolläroarexamen på något kortare tid. Redan av detta skäl kunde det vara motiverat att ännu något se tiden an. Härtill kommer emellertid, att vissa organisations- och utrymmessvårigheter torde vara att motse vid lärarhögskolan under dess första tid. Det definitiva avgörandet synes mig icke heller nödvändigtvis behöva träffas i år. Jag räknar för tillfället icke med någon småskolläroaspirantlinje vid lärarhögskolan men har för avsikt att efter kontakt med högskolans styrelse och rektor återkomma till denna fråga, innan lärarhögskolan påbörjar sitt första verksamhetsår.

Att utbildning av studenter till mellanskollärare skall utgöra en viktig del av lärarhögskolans arbetsprogram, synes mig däremot självklart. Jag har ingen annan erinran att göra mot skolkommisionens förslag i denna del, än att intagningen under lärarhögskolans första tid torde böra begränsas till 96 per år mot av skolkommisionen föreslagna 128.

Huruvida jämväl propedeutiska kurser för inträdessökande till mellanskolläroaspirantlinjen bör anordnas vid lärarhögskolan är mera svårbedömligt. Behovet av anordningar sådana som de nuvarande kompletteringskurserna

och de föreslagna propedeutiska kurserna beror i hög grad av antalet studenter, som för året skall utbildas, och av beskaffenheten av deras studentexamen. Från och med våren 1957, då den nya gymnasiorganisationen med dess allmänna linje första gången har förts upp till studentexamen, kan relativt fler studenter väntas ha en för mellanskollärarytbildningen ändamålsenlig ämnesuppsättning. Om lärarhögskolan börjar sin verksamhet hösten 1956, måste likväl mellanskollärarytlinjen första året rekryteras bland studenter med nuvarande examenstyp.

Frågan har även en psykologisk sida. Inrättas propedeutiska kurser vid lärarhögskolan, medan kompletteringskurserna bibehålles vid folkskoleseminarierna, skulle en student, som inte är färdig med sina kompletteringar, ofta vid höstterminens början stå i valet mellan att intagas vid ett seminarium och där på hittills brukligt sätt komplettera parallellt med lärarutbildningen eller att anmäla sig till lärarhögskolans propedeutiska kurser för att — om lyckan står honom bi — intagas vid lärarhögskolan på vårterminen. Alltför många torde i denna situation välja det säkra framför det osäkra, seminariet framför lärarhögskolan. Det synes mig på grund härav i varje fall högst önskvärt, att kompletteringskurserna vid folkskoleseminarierna avskaffas med den årgång, som inskrives när lärarhögskolan startar, och att det första steget till avveckling redan tidigare tages i anslutning till det förslag, som framstälts av kollegiet vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Stockholm. En nödvändig förutsättning för att detta skall kunna ske är dock givetvis, att intagningen av elever på studentlinjerna om två år är avsevärt mindre än nu.

Av skäl, som jag kommer att framlägga i nästa avsnitt av mitt anförande, ter det sig för mig ganska sannolikt, att en begränsning av intagningen på dessa linjer skall bli icke blott möjlig utan nödvändig inom de närmaste åren och att på grund härav behovet av särskilda kompletteringsanordningar ganska snart kommer att nedgå. För den händelse propedeutiska kurser likväl kommer att befinnas önskvärda ett eller annat år, vill jag framhålla, att de i varje fall icke utgör något större organisationsproblem och att det får anses som en lämplighetsfråga, huruvida de — om de visar sig behövlige — bäst förlägges till lärarhögskolan eller till andra institutioner, exempelvis seminarier eller kompletteringsgymnasier. Frågan torde böra tagas under omprövning vid planeringen av lärarutbildningen åren 1955 och 1956 och avgörandet grundas på vad som då är bekant om tillgång på och efterfrågan av studenter för folkskollärarytutbildning. I överensstämmelse med skolöverstyrelsens mening räknar jag för närvarande med att propedeutiska kurser icke skall behöva förläggas till lärarhögskolan.

Av praktiska skäl torde även ämneslärarytutbildningen vid lärarhögskolan böra inskränkas den första tiden. Intagningen torde första året lämpligen böra begränsas till högst 60 ämneslärankandidater mot av skolkommissionen föreslagna 75 å 80. I och för sig är även detta en betydande examination: den motsvarar tre å fyra av de gamla provårsläroverken. Nedsänkningen är dock beklaglig med hänsyn till de stora anspråk, som under det närmaste årtiondet torde komma att ställas på ämneslärarytproduktionens volym, och angelägenheten av att förbereda enhetsskolan genom en därtill avpassad lärarutbildning. När jag likväl stannar för en lägre årsintagning i anslutning till skolöverstyrelsens yrkande, vill jag uttala förhoppningen, att en ökning av intagningen av ämneslärarytspiranter skall visa sig möjlig inom en icke alltför avlägsen framtid.

Hinder torde icke möta att redan från början i mån av behov och inom ramen för den planerade kapaciteten tillhandahålla en jämkad utbildningsgång för filosofie magistrar, som ämnar inträda i folkhögskolans tjänst.

Lärarhögskolan bör stå öppen för såväl manlig som kvinnlig ungdom. Antalet personer, som samtidigt mottager undervisning vid lärarhögskolan i egenskap av läraraspiranter eller under fortsatt utbildning, torde under de gjorda förutsättningarna kunna anslås till omkring 300.

Jag finner det personligen mycket önskvärt, att viss gemensamhet i utbildningen skall kunna åstadkommas för de olika lärargrupperna vid lärarhögskolan. Meningarna om gemensamhetsprincipen går visserligen isär, såsom det ofta brukar vara, när det gäller värden, som icke kan objektivt mätas. Så mycket är dock uppenbart, att en viss grad av gemensamhet i lärarutbildningen på ett naturligt sätt korresponderar mot enhetsskole-systemet. Det kan tvistas om huru mycket som står att vinna, men det som kan göras för att stärka gemensamhetsandan inom lärarståndet bör enligt min bestämda mening icke för den skull underlåtas. Jag vill gärna tro, att redan lärarhögskolan själv med sina möjligheter till fortsatt utbildning skall bli ett gemensamt intresse för skilda lärargrupper och bidra till att liva lärarkårens intresse för det fortskridande reformarbetet på deras gemensamma arbetsområde.

Lärarhögskolans förhållande till de praktiska lärarkurserna och seminarierna.

Departementschefen har i propositionen lämnat en närmare redogörelse för här ifrågasvarande spörsmål, av vilken inhämtas huvudsakligen följande.

Lärarbehovet och lärarutbildningens organisation: problemställningarna.

En första lärarhögskola, konstruerad som i det föregående av departementschefen angivits, blir en rätt liten del av den stora organisation, som staten upprätthåller för lärarutbildningen. Dess tillkomst ändrar icke nämnvärt de organisatoriska problemställningarna för utbildningen i stort. Upprättandet av lärarhögskolan kan enligt departementschefen icke behandlas som en helt isolerad fråga. Lärarhögskolan är en lärarutbildningsanstalt bland de andra, den skall ge egentlig yrkesutbildning åt ämneslärare liksom de praktiska lärarkurserna vid läroverk och folkskoleseminarier och utbilda lärare för folkskolan och enhetsskolans mellanstadium liksom folkskoleseminarierna. Planläggningen av den framtida lärarutbildningen och samordnandet av dess organ måste gälla lärarhögskolan lika väl som de övriga lärarutbildningsanstalterna.

Det är icke heller möjligt att som förr behandla utbildningen av varje lärarkategori som en fråga för sig. Tillgången på ämneslärare har visat sig otillräcklig. Folkskollärare måste i viss utsträckning vidareutbildas för tjänstgöring på högre stadium, folkskoleseminarierna måste deltaga i denna vidareutbildning och därtill utbilda ersättare för folkskolans behov. Ämneslärarutbildningen och folkskollärarutbildningen kan således icke ordnas oberoende av varandra. Reformen planeras vidare inom folkundervis-

ningen, som innebär ändrade gränsdragningar mellan de olika lärarkategoriernas arbetsfält. Småskolläraernas arbetsområde skall vidgas och deras utbildning förstärkas, folkskolläraernas undervisning skall skjutas uppåt i klasserna. Småskollärarytutbildningen och folkskollärarytutbildningen kan således lika litet organiseras oberoende av varandra.

Produktionen av ämneslärare för den högre skolundervisningen är i sin första del en universitetsfråga. De blivande ämneslärarna inskrivs vid universiteten vid omkring 20 års ålder och avlägger enligt en av 1950 års lärarutredning utförd undersökning genomsnittligt ämbetsexamen vid något över 27 år. Först därefter blir det aktuellt att bereda dem praktisk utbildning. För skolväsendets del är det likväl angeläget att på ett så tidigt stadium som möjligt avgöra, huruvida tillströmningen till de filosofiska fakulteterna svarar mot skolväsendets behov, och att avpassa lärarutbildningsanstalterna efter den motsedda tillströmningen till lärarbanan.

Tillströmningen av läraraspiranter från universiteten kan dock tyvärr icke bedömas med någon stor precision. Såsom framgår av följande tabell har emellertid antalet nyinskrivna på mindre än tio år fördubblats.

År	Antal nyinskrivna	År	Antal nyinskrivna	År	Antal nyinskrivna
1940	851	1945	1 207	1949	1 450
1941	956	1946	1 022	1950	1 711
1942	864	1947	1 293	1951	1 805
1943	976	1948	1 341	1952	2 181
1944	1 206				

Lärarytutredningen gjorde ett försök att med ledning av inskrivningsstatistiken förutberäkna övergången från universiteten till lärarbanan ett antal år framåt. Därvid ställde utredningen examensfrekvensen ett visst år mot inskrivningarna sju år tidigare; det visar sig, att antalet avlagda ämbetsexamina under den senaste femårsperioden utgjort omkring 26 procent av antalet sju år tidigare inskrivna. Utredningen förutsatte vidare, att 70 procent av filosofie magistrarna verkligen blir lärare; detta antagande torde bland annat vara grundat på en av 1945 års akademikerutredning utförd undersökning beträffande 1935 års studentårgång. Slutligen tog utredningen hänsyn till att årligen ett antal teologer övergår till lärarbanan.

Om dessa antaganden är någorlunda riktiga, skulle man ha att motse en snabb ökning av antalet unga läraraspiranter. Vågar man förutsätta en sänkning av examensåldern med ett år som följd av den i fjol utfärdade stadgan för filosofiska examina, bör ett engångstillskott vara att motse månaderna efter övergången och därjämte under för övrigt oförändrade förhållanden följande löpande tillskott erhållas:

år 1954	262 asp.	år 1957	352 asp.
» 1955	283 »	» 1958	425 »
» 1956	334 »		

En på detta sätt utförd prognos är likväl mycket osäker. Å ena sidan kan det icke tagas för givet, att avbrottsprocenten skall hålla sig oförändrad vid en så stor stegring av tillströmningen till fakulteterna, å andra sidan kan den för ett par år sedan öppnade nya vägen till adjunktsbehörighet för folkskollärare tänkas höja siffrorna. Även förbättringarna i ämneslärarnas löneställning torde öka lärarbanans dragningskraft: procenten inskrivna, som siktar till ämbetsexamen, kan tänkas stiga, procenten filosofie magistrar, som går till läroverken, likaså. Beräkningarna torde dock även med dessa begränsningar ge en föreställning om storleksordningen av det förestående lärarutbildningsproblemet.

Efterfrågan på ämneslärare är icke mindre vanskelig att uppskatta. Tillströmningen av lärjungar till de högre skolorna har sedan länge varit i oavbruten tillväxt, såväl absolut som uttryckt i procent av årskullen. Medan år 1931 antalet lärjungar i de högre skolornas nybörjarklasser utgjorde omkring 13 procent av årskullen, uppgick det år 1950 till mer än 35 procent; på samma tid hade antalet lärjungar i de gymnasiala skolformernas nybörjarklasser stigit från 3,6 till 12,9 procent av årskullen. *Läroverkens krisutredning* beräknade för några år sedan lärarbehovet fram till mitten av 1950-talet under antagandet att denna utveckling skulle fortsätta utan stagnation och kom härvid till mycket höga tal.

Enligt vad man numera vet har tillströmningen till de högre skolorna efter år 1950 fortsatt att stiga. Uttryckt i procent av årskullen har lärjungenumreren i de högre skolformernas nybörjarklasser efter 1950 utvecklats sig såsom framgår av följande tabell:

Skolstadium	Proc. 1950	Beräknad procent			Verklig procent		
		1951	1952	1953	1951	1952	1953
Realskolestadiet	35,6	38,2	40,5	43,0	36,6	36,8	38,0
Gymnasialstadiet	12,9	13,7	14,9	16,1	13,2	13,7	14,7

I denna tabell liksom i det följande har realskolestadiet ansetts omfatta icke blott de allmänna läroverkens realskola utan också därmed jämförliga skolformer, exempelvis flickskolan, ävensom enhetsskolans högstadium. På samma sätt omfattar gymnasialstadiet icke blott de allmänbildande läroverkens gymnasier utan också de tekniska läroverken, handelsgymnasiernas tvåårslinjer, folkskoleseminariernas fyraåriga linjer och småskoleseminarierna.

Om krisutredningens beräkningar i nuvarande läge får anses som en övre gräns för de högre skolstadiernas utveckling har det ansetts angeläget att låta beräkna jämväl en nedre gräns för de högre skolstadiernas expansion.

Utgångspunkten har därvid varit, att 1940-talets utveckling vid de högre skolorna, mätt genom antalet klassavdelningar, bör kunna upp-

repas under 1950-talet. Möjligheterna att skaffa fram lärare och klassrum för realskole- och gymnasie-stadierna kan icke i och för sig antagas vara sämre under femtiotalet än under fyrtiotalet, även om produktionen icke räcker för samma procent av de stora årskullarna och nu måste fördelas på flera skolformer, bland dem de inbyggda linjerna och enhetsskolans högstadium.

Under sjuårsperioden 1944/51 steg antalet avdelningar vid de högre skolorna i medeltal 4,4 procent per år. Samma procentuella utvidgning av ämneslärares arbetsområde har vid de utförda orienterande beräkningarna antagits för sjuårsperioden 1954/61. Man kommer på så sätt fram till följande uppskattning av den för 1950-talet erforderliga minimiproduktionen av ämneslärare:

Å r	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Utvidgningsbehov	280	300	310	320	340	350	370
Ersättningsbehov	220	220	220	220	215	205	195
Summa	500	520	530	540	555	555	565

Med ersättningsbehov menas här behovet av ersättare för lärare, som pensioneras, avlider eller i förtid avgår från lärarbanan.

En jämförelse med den beräkning av tillströmningen från universiteten, för vilken ovan redogjorts, ger vid handen, att efterfrågan även med den nu gjorda försiktigare uppskattningen skulle överväga utbudet av lärarkraft. Tillströmningen till de filosofiska fakulteterna skulle således — trots den konstaterade betydliga förbättringen — icke vara till fyllest för det högre skolväsendets behov.

Antalet klassavdelningar vid de högre skolorna har utgjort

ht 1951	5 680, därav	34	i enhetsskolans högstadium
» 1952	5 941,	» 82	» »
» 1953	6 305,	» 190	» »

Den totala ökningen av klassavdelningarnas antal mellan åren 1951 och 1952 uppgick enligt dessa siffror till 4,6 procent och mellan 1952 och 1953 till 6,1 procent. Anspråken på lärarbehovet torde sista året ha stigit mer än som framgår av dessa tal, emedan ämneslärares undervisningsskyldighet på grund av den år 1952 träffade löneuppgörelsen nedsatts. Utvecklingen torde sålunda under de gångna åren ha följt en mellanlinje mellan den av krisutredningen beräknade övre gränsen och den enligt ovan beräknade nedre gränsen.

Därest icke en plötslig omsvängning inträffar i utvecklingstendenserna, skulle således de ämneslärarespiranter, som avslutar sin teoretiska utbildning vid universiteten under 1950-talet, utan vidare kunna mottagas vid de högre skolorna. Man står därmed inför uppgiften att bereda praktisk lärar-

utbildning för ett antal ämnesläraraspiranter, som stiger från omkring 275 de närmaste åren till inemot 450 under 1950-talets sista år. För detta ändamål är den nuvarande organisationen av lärarkursanstalter otillräcklig.

Kungl. Maj:t har i anslagsäskandena för de allmänna läroverken beräknat medel för inrättande från och med läsåret 1954/55 av en ny praktisk lärarkurs förlagd till statens normalskola. Denna utvidgning av organisationen torde dock mycket snart komma att visa sig otillräcklig, i synnerhet om den praktiska lärarutbildningen i framtiden i regel skall följa omedelbart efter den teoretiska.

1950 års lärarutredning infortrade på sin tid uppgifter från rektorerna om de icke-ordinarie ämneslärarnas praktiska utbildning och placering i lönegrad. Enligt de ingångna uppgifterna skulle läsåret 1950/51 ha funnits icke mindre än 820 lärare med full tjänstgöring men utan praktisk lärarutbildning. En del av dessa torde väl av olika skäl lämna lärarbanan eller i sinom tid erhålla dispens från den praktiska lärarkursen, men det stora flertalet måste i en eller annan form få den utbildning, som ännu felas dem.

Lärarutredningen beräknade under olika förutsättningar provårsköns längd varje särskilt år under återstoden av 1950-talet. Såsom en orientering har liknande beräkningar utförts för det fall att en ny praktisk lärarkurs upprättas vart och ett av de båda närmaste åren och lärarhögskolan träder i verksamhet hösten 1956 samt mottager 60 ämneslärarkandidater årligen; praktisk lärarkurs, som är förlagd till lärarhögskolans närhet, skulle därvid, om så behöves, flyttas till annat läroverk. Under förutsättning att i fjol 800 ämneslärare utan praktisk lärarutbildning var anställda vid de högre skolorna samt att 40 årligen avgår på grund av dispensering eller ändrade framtidsplaner, skulle provårsköns längd de närmaste åren framgå av följande tablå:

Å r	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Provårsköns längd	800	876	856	840	815	808	874

Huruvida den ingående balansen är 800 eller något annat stort tal, är tydligen ligkiltigt för syftet att orientera om den praktiska lärarutbildningens nuvarande läge. Det är däremot av vikt att konstatera, att till och med en så stor utvidgning av lärarutbildningen som den antagna endast temporärt skulle något förkorta kön men icke kunna hindra den från att åter förlängas framemot årtiondets slut.

Medan de högre skolstadierna för närvarande visar en mycket stor expansionskraft, är bilden helt annan för låg- och mellanstadierna. De första stora årskullarna från 1940-talet har passerat lågstadiet och är på väg genom mellanstadiet, behovet av småskollärartjänster är redan i sjunkande, och detsamma lärer om några år bli fallet med folkskolläraryrket.

tjänsterna. En fortsatt examination är visserligen behövlig till följd av pensioneringar och förtidsavgång, men den skulle om några år *vid i övrigt oförändrade förhållanden* icke alls kunna få samma omfattning som nu.

Enligt vissa inom *skolöverstyrelsens statistiska kontor* utförda beräkningar rörande examinationsbehovet för låg- och mellanstadierna skulle behovet av nya klasslärare, om de genom kungörelsen 137/1950 utfärdade anvisningarna alltjämt är i kraft och de olika lärarkategoriernas arbetsområden oförändrade, under 1950-talet ha den omfattning, som i nedanstående tabell angives.

Lärargrupp	Läsår						
	54/55	55/56	56/57	57/58	58/59	59/60	60/61
Småskollärare	347	307	268	116	151	324	521
Folkskollärare	1 726	1 370	1 130	732	480	194	272
Summa	2 073	1 677	1 398	848	631	518	793

Primäruppgifterna för tabellen har lämnats av vederbörande folkskolinspektörer. Enhetsskolans högstadium skulle därvid räknas bort och hänsyn så vitt möjligt tagas till avgången till högre skolor och starkare in- och utflyttning. Bedömningen av dessa faktorer är dock icke lätt; feluppskattningar i primäruppgifterna, som var för sig är obetydliga, kan eventuellt summera sig och märkbart förrycka resultaten. Prognoserna kan därför — liksom liknande prognoser i allmänhet — icke göra anspråk på någon mycket stor precision.

De stora dragen kan dock icke ifrågasättas. Vid oförändrade förhållanden skulle lärarutbildningen passera ett minimum, som för småskoleseminariernas del skulle infalla läsåret 1957/58 och för folkskoleseminariernas läsåret 1959/60.

Läraryhögskolan skulle enligt departementschefens ovannämnda förslag tills vidare icke utexaminera småskolläraryrinnor. Den skall däremot, om den startar höstterminen 1956, utsända en första grupp nyutexaminerade mellanskollärare julen 1958. Inverkan av denna examination på seminarieorganisationens omfattning är i och för sig ringa. Mycket större inflytande har den allmänna befolkningssituationen, som avspeglar sig i folkskolinspektörernas uppskattningar och statistiska kontorets beräkningar, samt de förestående reformerna på skolans område.

Till vad härom i propositionen närmare anförts torde få hänvisas till s. 42—44.

Frågan om en provisorisk seminariereform.

Skolöverstyrelsen håller bestämt före, att seminarierna icke får ställas i ogynnsammare läge än läraryhögskolan i fråga om mellanskolläraryrutbildningen. »De förbättringar, som kunna komma att genomföras vid läraryhög-

skolan, böra enligt överstyrelsens uppfattning samtidigt också genomföras vid seminarierna.»

Beträffande vad i denna fråga i övrigt anförts hänvisas till s. 44 o. 45 i propositionen.

Departementschefen har för egen del anfört huvudsakligen följande.

Den ökande tillströmningen till de filosofiska fakulteterna är från skolans synpunkt en glädjande företeelse. Under förutsättning av en lämplig fördelning av läraraspiranterna på de skilda ämnesgrupperna skulle, så vitt nu kan bedömas, till och med ett ännu större antal läraraspiranter kunna placeras i olika skolformer på realskole- och gymnasialstadiet. En ytterligare ökning synes särskilt önskvärd inom några av de nuvarande bristgrupperna, framför allt den matematiska.

Mot den ökade tillströmningen korresponderar ett i motsvarande grad förstorat lärarutbildningsproblem. Kraftiga åtgärder från statsmakternas sida är otvivelaktigt av nöden för att tillförsäkra de unga lärarna den praktiska yrkesutbildning de behöver och ge dem utbildningen i rättan tid. Åtgärderna är så mycket mer angelägna, som ett betydande antal lärare, vilka redan är i tjänst ute vid läroverken, ännu icke har kunnat erhålla sin praktiska lärarutbildning.

Den nuvarande, år 1951 beslutade organisationen av de praktiska lärokurserna måste betraktas som ett krisprovisorium. Dessförinnan hade utbildningen i 75 år omfattat ett helt läsår; från och med 1951 är entermensutbildningen regel. Läroverkslärarnas riksförbund hade blott med största tvekan tillstyrkt denna förkortning av utbildningstiden; den finge anses som en försöksåtgärd i ett kritiskt läge, vilken snarast möjligt borde ersättas av bättre anordningar för lärarutbildningen. Statsutskottet fann de framställda invändningarna vägande men tillstyrkte med hänsyn till krisläget Kungl. Maj:ts förslag, dock under erinran om förslaget provisoriska natur.

En återgång till en utbildning av normal längd måste förr eller senare ske. Utbildningsorganisationen bör planläggas så, att återgången blir möjlig, även om antalet utbildningssökande stiger.

För ämnesläraraspiranternas undervisningsövningar torde erfordras ungefär lika många övningsklasser, vare sig utbildningen förlägges till lärarhögskolan eller till praktiska lärokurser av enterminstyp. Det torde dock befinnas svårt att mycket starkt utvidga lärokursinstitutionen utan risker för standardsänkning. Förhållandevis vida kretsar av lärare skulle då engageras i lärarutbildningen men endast ofullständigt kunna utnyttjas för densamma. Om en lärarhögskola lyckas försäkra sig om framstående lärokrakter, skulle däremot utbildningen där kunna hållas på en hög nivå, utan att alltför stora fordringar behövs ställas på lärarna i de många läroverksklasser, som nyttjas för undervisningsövningarna. I särskilt hög grad kräver dessa förhållanden beaktande, om man räknar med att i sinom tid återgå från det nuvarande provisoriet till en utbildning av normal längd: det är mycket svårt att tro, att lärokursinstitutionen skulle tåla en så betydande utvidgning. Skall så därtill vid återgången den obligatoriska pedagogikkursen i ämbetsexamen avskaffas och lärarutbildningens karaktärsämnen — psykologi, pedagogik och metodik — likväl erhålla den förstärkning, som allmänt anses svara mot skolans behov, måste man konstatera,

att flertalet av de högre allmänna läroverken saknar de nödvändiga förut-sättningarna för denna sida av utbildningen. Liksom på sin tid statsrådet Weijne måste jag ifrågasätta, huruvida det över huvud taget är möjligt att genomföra en så genomgripande utbildningsreform för ett så stort antal blivande ämneslärare med bibehållande i princip av den gamla provårs-institutionen.

Folkskoleseminarierna är på sätt och vis bättre rustade, då de förfogar över lärare i psykologi och pedagogik och lättare kan tänkas utbyggda för den planerade utbildningen. Det är icke uteslutet, att folkskoleseminarierna i de fyra universitetsstäderna efter nödig upprustning skulle kunna sörja för utbildningen av ett begränsat antal ämneslärare efter de nya riktlin-jerna, på sätt kollegiet vid seminariet för manliga elever i Göteborg i sitt yttrande har skisserat, men deras resurser är kvantitativt alldeles otill-räckliga för den mycket omfattande lärarutbildning som motses. Skulle de utbyggas i så hög grad, som för detta ändamål erfordras, bleve de utbild-ningsanstalter, som icke skulle mera avsevärt skilja sig från de planerade lärarhögskolorna.

Med de tillströmningsförhållanden, som är att motse de närmaste åren, kan upprättandet av den första lärarhögskolan icke åtföljas av någon in-dragning på annat håll inom utbildningsorganisationen för ämneslärare. Redan om några år torde statsmakterna komma att ställas inför frågan, huruvida en ökning av intagningen kan ske vid den första lärarhögskolan eller en andra lärarhögskola bör upprättas eller en provisorisk utvidgning av organisationen åstadkommas på annat sätt. Jag saknar emellertid an-ledning att nu fördjupa mig i denna fråga, så mycket mer som just erfaren-heterna från den första lärarhögskolans organisationsperiod torde bli väg-ledande för dess lösning.

Behoven på klasslärarutbildningens område är svårare att överblicka. Om de vid 1950 års riksdag planerade skolreformerna genomföres, skulle en be-tydande utbyggnad av småskollärarutbildningen bli nödvändig och sannolikt samtidigt en ej mindre avsevärd reduktion av folkskollärarutbildning-ens omfattning. Man står då, synes det mig, i valet mellan två handlings-linjer: antingen att upprätta nya småskoleseminarier och nedlägga ett antal folkskoleseminarier, eller att till folkskoleseminarierna förlägga den små-skollärarutbildning, som de existerande småskoleseminarierna icke kan taga.

Ur organisatorisk synpunkt är det senare alternativet att föredraga. Skol-överstyrelsen har också i sina petita för småskoleseminarierna för instun-dande budgetår pekat på denna utväg. Svenska seminarieläraryöreningen har uttalat sig för försök med utbildning av såväl mellanskollärare som småskollärare vid ett antal seminarier av vanlig typ.

Från helt andra utgångspunkter kom skolkommissionen i sitt principbe-tänkande till enahanda resultat. Kommissionen ville undanröja den nu-varande splittringen i lärarutbildningen och därmed en av orsakerna till en stundom framträdande splittring mellan lärarkårerna och ansåg därför, att lärarutbildningsanstalterna i framtiden i regel borde mottaga aspiranter tillhörande två eller flera lärarkategorier. Fullständiga lärarhögskolor skulle dock inrättas endast till ett mindre antal. De skulle kompletteras med ett system av ofullständiga lärarhögskolor, avsedda för utbildning av små-skollärare och mellanskollärare och med utrymme för viss vidareutbildning för dessa lärargrupper. Genom denna decentralisering av utbildningen skulle den nuvarande seminarieorganisationen med dess byggnader, utrustning och lärarpersonal kunna fortfarande utnyttjas. På samma gång skulle de

så organiserade utbildningsanstalterna kunna knyta an till seminarieorternas bildningstraditioner och ge sitt bidrag till de ideella värden dessa representerar.

I lärarhögskolebetänkandet har visserligen skolkommissionen förordat en strängare centralisering av lärarutbildningen. Just denna tillspetsning av förslaget har emellertid framkallat opposition från flera håll. Jag finner det rätt naturligt, att meningarna skiftar i dessa ännu avlägsna organisationsfrågor, men anser mig kunna fastslå, att meningsbrytningarna om fullständiga eller ofullständiga lärarhögskolor dock knappast berör utbildningsreformens kärnfrågor. I stundens läge torde det vara viktigast att tillse, att de organisatoriska frågorna icke på grund av mer eller mindre tillfälliga omständigheter får en lösning, som kan försvåra fullföljandet av reformarbetet i den önskade riktningen.

Det senare alternativet, som innebär att småskollärarutbildningen i erforderlig utsträckning förlägges till folkskoleseminarierna, synes mig icke blott organisatoriskt enklare utan även mera överensstämmande med de riktlinjer för lärarutbildningen, som riksdagen redan har godkänt. Utvecklingen under 1950-talet skulle enligt detta alternativ resultera i en typ av lärarutbildningsanstalter, som står nära de av skolkommissionen ursprungligen föreslagna ofullständiga lärarhögskolorna.

I ännu högre grad torde detta bli fallet, i den mån vidareutbildning av mellanskollärare för enhetsskolans högstadium förlägges till seminarierna. På samma gång skulle det därigenom bli lättare att upprätthålla seminarieorganisationen i dess nuvarande omfattning.

I vilken utsträckning seminarierna i framtiden kan få dylik vidareutbildning att ombesörja, beror emellertid såväl av det högre skolväsendets allmänna utveckling som av folkskollärarnas villighet att underkasta sig en fortsatt utbildning av denna omfattning. Jag har låtit verkställa preliminära beräkningar under olika förutsättningar om utvecklingen på realskolestadiet och har kommit till den uppfattningen, att diskussionen om seminariernas organisation under femtioalet sannolikt icke skall behöva röra sig om någon drastisk nedskärning av seminarieorganisationen utan snarare om det ändamålsenligaste sättet att genom densamma tillgodose övergångstidens behov med bibehållande av en elasticitet, som möjliggör en eventuell utbyggnad under det följande decenniet. Jag är dock givetvis icke beredd att nu intaga någon fast position till dessa ännu ofullständigt utredda framtidsspörsmål.

Riksdagens beslut om den första lärarhögskolan torde bli grundläggande för planläggningen av ämneslärarutbildningen under återstoden av detta decennium. Dess beslut i fråga om folkskollärarnas vidareutbildning för undervisning på enhetsskolans högstadium torde på samma sätt få väsentlig betydelse för planeringen under 1950-talet på folkskoleseminariernas område. När riksdagens beslut i dessa frågor är fattade, synes mig tiden inne att åt särskilda sakkunniga uppdraga bearbetningen av de många med varandra sammanvävda problem, som påverkar lärarutbildningsanstalternas organisation under övergångstiden före enhetsskolans allmänna genomförande. Genomförandet av 1950 års riksdagsbeslut angående småskollärarutbildningen, frågan om den nya gränsdragningen mellan klasslärargruppernas arbetsområden, den lämpliga tidpunkten för återgången till 1947 års bestämmelser om läraravdelningarnas storlek i folkskolan, frågan om en fastare organisation av befodringskurserna för folkskollärare, seminarieorganisationens omfattning med hänsyn till samtliga här berörda förhål-

landen och dess ändamålsenliga lokala organisation bildar tillsammans ett komplex av nära sammanhängande och delvis svåröverskådliga frågor, vilka måste samordnas och enhetligt bedömas, om en någorlunda välproportionerad lösning av lärarutbildningsfrågorna skall vara uppnåelig. Jämväl den utredning rörande realskolestadiet, som skolöverstyrelsen påkallat, kan väntas bli av betydelse för de berörda organisationsfrågornas lösning.

I vissa avseenden är utredningarna brådsakande. Med hänsyn till det av skolöverstyrelsens statistiska kontor påvisade utpräglade minimet år 1957 i examinationsbehovet av småskollärare bör den nya utbildningen för småskollärare om möjligt genomföras från och med läsåret 1955/56, i vilket fall examinationen av småskollärarinnor vårterminen 1957 automatiskt skulle stanna vid ett lågt tal. Det är min förhoppning att denna fråga och de därmed närmast sammanhängande skall kunna föreläggas 1955 års riksdag.

Parallellt med de berörda utredningarna måste olika frågor rörande lärarhögskolans organisation skyndsamt föras vidare, för att denna utbildningsanstalt skall kunna träda i verksamhet vid avsedd tidpunkt, höstterminen 1956.

Frågan om inrättande av en lärarhögskola sammankopplas i många yttranden — bland annat i skolöverstyrelsens — med frågan om en seminariereform. Seminarieläraryöreningen anser, att reformarbetet omedelbart bör påbörjas vid seminarierna i form av en utvidgad försöksverksamhet, medan förnyad utredning bör företagas i fråga om lärarhögskolan. Skolöverstyrelsen anser åter, att de aktuella förbättringarna inom lärarutbildningen samtidigt bör genomföras vid lärarhögskolan och seminarierna.

Självfallet bör de uppslag, som allmänt erkännes såsom förbättringar, utan onödigt dröjsmål komma lärarutbildningen tillgodo, oavsett var den bedrives. Det vore mycket felaktigt att tro, att inrättandet av en lärarhögskola skulle betyda, att seminariernas och provårsläroverkens intressen godtyckligt kunde åsidosättas. Den första lärarhögskolan är i hög grad en försöksinstitution, vars arbetsresultat skall vägas och prövas och, om de håller måttet, ställas till förfogande för allmännare bruk. Formliga beslut om bestämda åtgärder vid seminarierna torde dock icke kunna fattas på grundval av den föreliggande utredningen, som icke avhandlar denna fråga. Närmast torde detaljerna i lärarhögskolans studiegång, inbegripet tim- och kursplanerna böra utarbetas, vilket torde kunna ske under loppet av åren 1954 och 1955. Antagligen kommer det därvid att visa sig, att vissa föreslagna anordningar utan betänkligheter från något håll kan genomföras också vid seminarierna, och detta bör då kunna ske samtidigt med lärarhögskolans start eller senast det därpå följande läsåret. Andra nyheter kan vara mera omstridda. De har kanske likväl sympatier inom vissa kollegier och kan då i lämplig utsträckning prövas jämväl vid de nuvarande lärarutbildningsanstalterna. Fall kan slutligen tänkas, där erfarenheterna från lärarhögskolan obetingat bör avvaktas, innan saken över huvud taget föres vidare. I fråga om anordningar, som har särskilt betydande ekonomiska eller organisatoriska konsekvenser, kan ett genomförande i etapper bli nödvändigt, varvid förberedande försök alltefter lokala förhållanden kan förläggas till lärarhögskolan eller till ett lämpligt antal seminarier och planerna för det slutliga genomförandet därefter upprättas under hänsynstagande såväl till de gjorda erfarenheterna av anordningens värde som till de kostnader det fullständiga genomförandet skulle vålla statsverket. Det nu sagda gäller givetvis i tillämpliga delar även om lärarutbildningen vid de gamla provårsläroverkens praktiska lärarkurser.

Arbetsätt och utbildningsgång.

Under detta avsnitt har redogörelse — för vilken hänvisas till s. 50—98 i propositionen — lämnats för skolkommissionens förslag beträffande lärarhögskolans arbetsmetoder, ämneslärnarnas utbildning vid lärarhögskolan, utbildningen av lärare för enhetsskolans högstadium, utbildningen av lärare i engelska för mellanstadiet, utbildningen på mellanskollärlinjen samt den ifrågasatta småskollärläro-utbildningen för studenter ävensom för de i dessa frågor avgivna yttrandena.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Arbetet vid en lärarhögskola, som skall tjäna ett med samhällsförhållandena föränderligt skolsystem, kan icke tillämpa standardiserade och stereotypa metoder; det måste i metodvalet kännetecknas av frihet, rörlighet och smidighet. De växlande former av teoretiska studier och praktisk utbildning, som förordats av skolkommissionen, synes mig väl fylla dessa fordringar. De mest givande arbetsformerna är dock tyvärr tillika de mest tidskrävande. Vid lärarhögskolan liksom vid de flesta andra läroanstalter hotar faran att tiden inte skall räcka till. Ett överlastat arbetsprogram medför alltid risker för arbetets kvalitet. Utbildningsprogrammet måste därför sorgfälligt granskas för varje undervisad aspirantgrupp. Det som kan avvaras bör slopas; det centrala och väsentliga räcker gott till för ett eller två arbetsfyllda utbildningsår.

Utbildningsprogrammet för ämneslärargruppen synes vara grundat på ett i sina huvuddrag riktigt urval av lärostoff. Invändningarna i yttrandena gäller avvägningen mellan teori och undervisningsövningar och arbetsbördans storlek.

En korrigeringsplan till förmån för undervisningsövningarna torde icke kunna undgås. En treämneskandidat bör ha möjlighet att få två betygsatta serier i vart och ett av sina ämnen. På samma gång talar vägnaden schematekniska skäl för att de 8 veckorna för undervisningsövningar under sista terminen ökas med 2 eller 3. Det teoretiska utbildningsprogrammet måste då i motsvarande mån begränsas i tiden.

Denna inknappning kan icke kompenseras genom att föreläsningar och övningar lägges tätare under den tid, som är anslagen åt de teoretiska studierna. En riktning inom kritiken gör tvärtom gällande, att arbetet under dessa perioder redan i skolkommissionens förslag är för hopat och för starkt schemabundet. Denna anmärkning kan icke avvisas såsom obefogad.

I första ögonblicket kunde det synas, som om dessa medgivanden åt kritiken måste medföra radikala omläggningar av skolkommissionens utbildningsprogram. Detta är dock näppeligen fallet. För kommissionens förslag är det väsentligt, att ett arbetsätt tillämpas, som möjliggör ett personligt engagemang från lärarkandidatens sida. Det är däremot icke alls väsentligt, att stoffbehandlingen blir likformig och luckfri. Ämneslärarkandidaterna är mogna människor, som under fleråriga akademiska studier har visat, att de kan sköta kursläsning även på egen hand. Kurspartier, som icke kommer upp i lärarhögskolans muntliga undervisning, kan inhämtas genom

självstudier och redovisas genom tentamina. Risken att en och annan poäng därigenom går förlorad kan tagas. Den verkligt allvarliga risken uppstår först om det schemabundna arbetsprogrammet blir så överflödande, att tiden vid lärarhögskolan, som för den unge läraren borde vara en lärarpersonlighetens formationstid, i stället blir ett år av jäktande rutinstudier.

Remissinstansernas yttranden ger intrycket, att ganska avsevärda programbeskärningar är möjliga. Ett kollegium, inom vilket den vetenskapliga pedagogiken är ovanligt väl företrädd, har föreslagit en beskärning av lärarkandidaternas schema i psykologi och pedagogik med en tredjedel. Utan tvivel är det denna väg man bör taga. Erfarenheten visar, att ett för stort tilltaget utbildningsprogram inte så lätt åter sammanpressas. Det är bättre att börja med relativt låga timtal och måttliga kurser för att längre fram utvidga programmet, om det visar sig, att lärarkandidaterna i gemen kan tillgodogöra sig mer än det som bjudits dem. Ingen behöver gå sysslolös vid lärarhögskolan av den anledningen att programmet inte räcker till. Blir högskolan det den är menad till, erbjuder den tvärtom särskilt rika möjligheter för den som får tid över att ägna sig åt specialuppgifter.

Det svåraste hindret för fria studier på området är bristen på lämplig studielitteratur. Särskilt är denna kännbar inom vissa grenar av den speciella ämnesmetodiken. Reduceras den muntliga undervisningen för lärarkandidaterna, måste i vissa fall bristen fyllas genom kompendier, som utarbetas på lärarhögskolans uppdrag och med statsanslag. Sådana skrifter kunde bli till hjälp även för lärare av äldre årgång; »de skulle med glädje hälsas av varje lärare, som vill följa med utvecklingen», säger Läröverkslärarnas riksförbund. För statsverket bleve det billigare att sörja för nödig kurslitteratur än att hålla vävalvlonade experter, som muntligen föredrar det som lärarkandidaterna skulle kunna läsa sig till i tryckta eller stencilerade framställningar. Frågan om kurslitteratur för lärarhögskolans behov bör vid läglig tidpunkt bli föremål för statsmakternas prövning efter förslag av lärarhögskolans styrelse.

De här anlagda synpunkterna går klart emot alla föreslagna utvidgningar av utbildningsprogrammet, även i vad avser specialkurserna. En specialkurs bör inte göras obligatorisk, om det kan räcka med en frivillig kurs, och organiserandet av kursen måste föregås av samma stränga prövning av undervisningens outhärlighet som vid all annan undervisning. I vissa fall, exempelvis vid kursen i tal- och röstvärd, kan den personliga instruktionen givetvis icke undvaras. Men så snart någon del av en kurs kan ersättas med läsning av kurslitteratur, bör det tillses, att sådan kurslitteratur kommer till stånd och den schemabundna tiden för kursen minskas.

Huruvida maximiantalet deltagare vid övningarna i överensstämmelse med skolkommissionens förslag skall fastställas till 16 eller i överensstämmelse med statskontorets till 24, är till stor del en ekonomisk fråga. Statskontorets mening torde kunna följas i vad avser denna aspirantgrupp. I många fall måste likväl en uppdelning i mindre grupper företagas på grund av lärarkandidaternas ämnesval.

Den nya utbildningsgången för ämneslärare synes mig innebära betydande framsteg i förhållande till den nuvarande utbildningen. Den praktiska utbildningen skulle omedelbart anslutas till de avslutade akademiska studierna. Den isolerade pedagogikkursen i ämbetsexamen skulle ersättas med en i själva lärarutbildningen ingående kurs, som för lärarkandidaterna torde komma att te sig på ett helt annat sätt meningsfylld. Metodikunder-

visningen torde, trots vad som här sagts om möjligheterna att beskära programmet, komma att få en mycket avsevärt förbättrad ställning. Den första lärartjänstgöringen skulle genom praktikterminen inordnas i utbildningsschemat och blir därigenom ett viktigt stöd för detsamma. Slutligen kan man hoppas, att lärarhögskolan på grund av sin kontakt med den vetenskapliga forskningen och den allmänna försöksverksamheten skall erbjuda en stimulerande studiemiljö, i varje fall om de i det föregående angivna justeringarna av studiegången vidtages.

Det återstår att något belysa förhållandena under övergångsskedet. Då universitetens pedagogikkurs blir överflödigt för de läraraspiranter, som övergår till lärarhögskolan, synes kuren i fråga böra upphöra, eller i varje fall upphöra att vara obligatorisk, från tidpunkt, som det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma. Man måste dock tills vidare räkna med att en del av lärarhögskolans elever har genomgått kursen i pedagogik eller till och med förskaffat sig akademiskt betyg i pedagogik. Detta skulle underlätta deras arbete vid lärarhögskolan och eventuellt göra det möjligt för dem att avsluta utbildningen med tidsvinst; det torde däremot, såsom skolkommissionen framhållit, icke behöva avsevärt påverka utbildningens uppläggning vid lärarhögskolan. Nya problem uppstår först om antalet lärarkandidater ut an pedagogisk kurs i ämbetsexamen längre fram vid något tillfälle komme att överstiga det antal, som kan mottagas av lärarhögskolan och senare upprättade utbildningsanstalter av samma typ.

För sådana lärarkandidater bör den praktiska lärarkursen, var den än lägges, omfatta två terminer och utbyggas med en undervisning i psykologi, pedagogik och metodik, som någorlunda motsvarar lärarhögskolans. Det är emellertid knappast nödvändigt att nu närmare ingå på detta ännu rätt avlägsna utbildningsproblem. Vare sig lösningen sökes i upprättandet av ett större antal lärarhögskolor eller i en förstärkning av den nuvarande lärarkursorganisationen i anslutning till seminarier och provårsläroverk, torde utvecklingen komma att leda till en successiv anpassning efter det program, som skolkommissionen upplagt för ämneslärnarnas egentliga yrkesutbildning.

Medan enighet synes råda om längden av ämneslärkandidaternas studier vid lärarhögskolan, har yrkanden framkommit om förlängning av mellanskollärarnas högskolevistelse. De båda folkskolläraryrkesförbundens förslag innebär en förlängning av studietiden med en termin, i främsta rummet för att möjliggöra en förbättrad allmän utbildning för skolans högstadium samt utbildning för undervisning i engelska för mellanstadiet.

Med hänsyn till vad som förekom i frågan vid 1950 års riksdag torde en förlängning av studietiden kunna ifrågasättas endast på särskilt vägande skäl. Ett av huvudargumenten för förlängningen, nämligen behovet av fyligare utbildning för undervisning på högstadiet, förlorar emellertid i styrka genom upprättandet av tjugutredjegradsstjänsterna. Med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anfört synes icke heller det andra huvudargumentet, nämligen behovet av ett ökat antal klasslärare med behörighet att meddela undervisning i engelska, vara starkt nog att motivera en förlängning av den obligatoriska studietiden. Behörighetskurser torde böra tillhandahållas vid lärarhögskolan men i överensstämmelse med skolkommissionens och skolöverstyrelsens enhälliga mening vara frivilliga.

Skolkommissionens planläggning av mellanskolläraryrkesutbildningen är av naturliga skäl i främsta rummet inriktad på mellanskollärarnas arbetsupp-

gifter i den blivande enhetsskolan. De första mellanskollärarna torde komma att utexamineras vid slutet av höstterminen 1958. Sannolikt kommer de under största delen av sin tjänstgöringstid att arbeta under de betingelser kommissionen förutsatt, flertalet på enhetsskolans mellanstadium, några efter särskild vidareutbildning på dess högstadium.

Ett utbildningsorgan, som upplagts med hänsyn till skolförhållandena utanför enhetsskoledistriktet, skulle icke så litet skilja sig från kommissionens. Vore det verkligen fråga om att ge en ung aspirant en likformig utbildning för den långa klasserien 3—8, kunde man gott förstå dem som yrkar på en mer eller mindre vittgående differentiering av mellanskollärarytbildningen. En utveckling i denna riktning skulle dock medföra oberäkneliga konsekvenser för klassläraresystemets stabilitet. Enligt min mening bör därför mellanskollärarytbildningen vid lärarhögskolan, såsom skolkommissionen föreslagit, även under övergångstiden främst taga sikte på klasserna 3—6 av den blivande enhetsskolan. Detta utesluter givetvis icke, att jämkningar vidtas i den utsträckning, som befinner sig möjlig och skälig, för att tillgodose de lärarkandidater, som under en övergångstid av växlande längd kommer att bestrida undervisning i högre klasser av folkskolan utan särskild vidareutbildning för detta ändamål.

Skolkommissionen har av principiella skäl avstått från att fixera utbildningsprogrammets enskildheter, inklusive tim- och kursplanerna. Timsummor för de olika ämnena har visserligen nämnts och ett schema uppgjorts för studiegången, men kommissionen förutsätter, att en överarbetning skall ske och det definitiva programmet framläggas av lärarhögskolans egna organ.

Såsom jag redan har nämnt, torde det vara lämpligt, att en tid av två år får förflyta mellan riksdagens beslut och lärarhögskolans start. Tillräcklig tid finnes då för detaljarbetet. Jag kan således nu inskränka mig till att avhandla de frågor, som kan få större konsekvenser för detta arbetes planläggning.

I sina huvuddrag synes den föreslagna studiegången ha bestått kritiken. Inga allvarliga invändningar torde kunna göras mot att lärarkandidaterna har fullt schema under första terminens första del, tills arbetet ordentligt kommit i gång. Det är vidare en riktig tanke, att antalet schemabundna timmar sedan successivt skall sänkas och arbetet under sista terminen ske övervägande i fria former. Att lärarkandidaterna helt befrias från schemabundet teoretiskt studiearbete under vissa tider, som reserveras för undervisningsövningar, erkännes också allmänt som välbetänkt. Slutligen synes kommissionens förslag i fråga om den praktiska utbildningen ha avsevärda förtjänster i enskildheterna.

Dessa drag bör så vitt möjligt bevaras vid den överarbetning av förslaget, som skall föregå högskolans start. Jämkningar kan komma att visa sig önskvärda bland annat för att utjämna lärarkandidaternas arbetsbörda, och det kan eventuellt därvid visa sig nödvändigt att något förkorta den för fria studier avsedda delen av sista terminen. Studiegångens detaljer har dock i regel en mer eller mindre utpräglad försökskaraktär och kan antagligen först efter några års praktisk erfarenhet mera varaktigt fixeras.

Kritiken mot utbildningen i vissa undervisningsämnen är allvarligare och synes mig redan nu böra föranleda vissa ställningstaganden.

Riktningarna för skolkommissionens arbete har varit att förbättra den praktiska lärarutbildningen och stärka den teoretiska lärarutbildningens

huvudämnen: psykologi, pedagogik och metodik. Vad som i dessa hänseenden kan åstadkommas beror först och sist av den tid, som kan frigöras för de nya ändamålen. Utbildningstidens längd är dock fixerad. Den omfattar fyra fulltecknade terminer vid seminarierna; fler kan det icke bli vid lärarhögskolan. Även den som är fullt ense med skolkommissionen om i vilken riktning förbättringarna bör sökas, kan hysa tvekan, huruvida de uppställda målen är i sin helhet uppnåeliga inom nuvarande tidsram.

Skolkommissionen söker skaffa utrymme för de nya programpunkterna huvudsakligen genom att

- 1) ersätta de nuvarande kompletteringskurserna med propedeutiska kurser, som genomgås före inskrivningen vid lärarhögskolan,
- 2) från programmet avföra undervisningen i hushållsgöromål och göra undervisningen i trädgårdsskötsel frivillig,
- 3) något förlänga läsåret och förlägga viss del av utbildningen till obligatoriska sommarkurser,
- 4) koncentrera undervisningen till väsentliga ting med överförande av mera lättillgängliga kurspartier till lärarkandidaternas självstudier, samt
- 5) reducera antalet schematimmar i läro- och övningsämnena, i vissa fall mycket betydligt.

Ämneskompletteringarna för studenter med mindre ändamålsenlig ämneskombination i studentexamen har av mig redan berörts i ett annat sammanhang. Huru man än ställer sig till frågan om de propedeutiska kursernas behövlighet, torde det vara uppenbart, att det nuvarande systemet med kompletteringskurser parallellt med lärarutbildningen icke gärna kan komma i fråga vid lärarhögskolan. Då intagningen på studentlinjen om några år torde komma att minskas och möjligheterna att träffa ett lämpligt ämnesval tack vare gymnasireformen samtidigt förbättras, har jag ingen anledning tro, att skolkommissionens förslag i denna del skall visa sig ogenomförbart.

Förslaget att från undervisningsprogrammet avföra det nuvarande ämnet hushållsgöromål har i stort sett accepterats av kritiken och kan accepteras även av mig. Undervisningen i detta ämne bestrides vid skolorna allmänt av skolkökslärarinnor; yrkesutbildning i detta ämne för kvinnliga mellanskollärare kan icke anses påforderlig. De delar av ämnet, som har allmännare innebörd, torde kunna inrymmas i ämnena hälsolära och samhällskunskap.

Något större tvekan kan råda i fråga om ämnet trädgårdsskötsel, som enligt skolkommissionens förslag borde överföras till de frivilliga ämnena. Erfarenheten visar emellertid, att denna undervisning haft mycket svårt att vinna fast fot vid skolorna. Lärarna disponerar ofta ferierna för kurser, barnkolonier o. d. eller vistas av andra anledningar på annan ort; man kan icke med någon säkerhet räkna med att skolträdgårdarna blir skötta genom deras försorg. Såsom skolöverstyrelsen påpekar, har det på åtskilliga håll visat sig mera rationellt att för undervisningen i trädgårdsskötsel anlita hushållningssällskapens eller JUF:s konsulenter. Skolkommissionens förslag synes även på denna punkt kunna accepteras.

En förlängning av den årliga arbetstiden vid folkskoleseminarierna har redan för några år sedan föreslagits av skolöverstyrelsen. Vid lärarhögskolan liksom vid seminarierna gäller det vuxna elever, som fortsätter sin utbildning efter studentexamen och icke kan undgå vår tids effektivitetskrav. I den nyligen utfärdade stadgan för filosofiska examina har en termin be-

räknats lika med fem studiemånader. Ett läsår om 38 effektiva arbetsveckor jämte de föreslagna sommarkurserna torde motsvara en arbetsprestation av ungefär denna omfattning. Invändningar har visserligen gjorts mot examensstadgan just på denna punkt, men de har knappast samma tyngd i fråga om lärarhögskolan, där utbildningen mittvägs avbrytes av en praktikperiod, varunder antalet arbetsveckor är det för folkskoletjänstgöring normala. Jag är beredd att medverka till ett genomförande av kommissionens förslag även i denna del.

Skolkommissionens strävan att från den muntliga undervisningen avlasta det som lika väl kan inhämtas genom självstudier är välgrundad och prisvärd. Ur ekonomiska och studietekniska synpunkter är det även här oförsvarligt att anordna muntlig högskoleundervisning i kurspartier, som utan svårighet kan inhämtas ur böcker och kompendier, och detta gäller i lika måtto beträffande specialkurser och ämnesstudier. Det finns dock gränser för vad som därvidlag är möjligt, och gränserna torde vara snävare för mellanskollärarna än för ämneslärarna. Var de går, kan endast avgöras genom försök och observationer i lärarhögskolans praxis. Såsom jag redan framhållit, bör under alla omständigheter ett anslag för framställande av kurslitteratur för lärarhögskolan i god tid ställas till lärarhögskolans förfogande.

De kraftigaste gensagorna har riktats mot skolkommissionens beräkning av timtalet för de olika undervisningsämnena. Som alltid när ett utbildningsprogram skall fastställas, är konkurrensen hård om timmarna och yrkandena om höjningar så många och så vittgående, att det redan från början är klart, att endast en mindre del kan bifallas.

Lärarhögskolan är en läroanstalt av försökstyp. Utbildningen där måste som helhet vara minst likvärdig med den som meddelas vid andra läroanstalter med samma mål, men den behöver icke i allt följa någon vedertagen utbildningsform; den bör betraktas som en variant bland många på ett arbetsfält, där pionjäranda är önskvärd. Under sådana förhållanden gör man enligt min mening klokast i att så långt ske kan följa skolkommissionens försiktiga beräkning av schematimmarna, nöja sig med förhållandevis små jämkningar under det förberedande organisationsarbetet och höja timsummorna först om det visar sig, att de föreslagna reformerna av det inre arbetet mot förmodan icke håller vad de lovar. Därmed är givetvis intet sagt om huru motsvarande problem bör lösas vid folkskoleseminarierna. Det är fullt naturligt, att dessa i tveksamma fall intager en avvaktande hållning och under tiden själva med skolöverstyrelsens medgivande experimenterar med timplaner och arbetssätt på det sätt de finner lämpligast.

Större korrektioner uppåt i timtalen torde böra företagas endast om det kan befaras, att lärarutbildningens effektivitet på någon punkt vedervågas genom de föreslagna reduktionerna. I ett par fall synes man efter den nu fullbordade remissgången icke kunna utesluta sådana risker. Det gäller den manliga slöjden och ännu mera den fysiska fostran.

I manlig slöjd skulle undervisningen från nuvarande omkring 270 timmar sänkas till de 120, som meddelas under sommarkursen, plus de 40 timmarna vid lärarhögskolan. Det förefaller sannolikt, att de nuvarande timsummorna verkligen kan sänkas: kommissionen anmärker på att vid seminariernas slöjdundervisning stundom opropotionerligt lång tid har tagits i anspråk för vissa individuella arbetsprestationer. Men det kan ifrågasättas, huruvida icke reduktionen har gått för långt.

Utbildningen i slöjd har en uppgift att fylla även för de lärare, som icke

undervisar i ämnet: ett praktiskt handlag är av betydelse för dem alla. En utbildning enligt skolkommissionens förslag tillgodoser givetvis fullt ut detta begränsade syfte, men jag känner mig icke övertygad om att den är tillräcklig för de lärare, som skall undervisa i manlig slöjd.

Slöjdundervisningens ställning i lärarutbildningen sammanhänger nära med den fördelning av slöjdundervisningen mellan mellanskollärare och facklärare, som kan motses vid den tidpunkt, då lärarhögskolans examination börjar. Enligt uppgift från skolöverstyrelsens statistiska kontor undersågade vårterminen 1953 ännu 43 å 44 procent av den manliga folkskollärarkåren i slöjd. Anställandet av facklärare har emellertid efter den nya övningslärarorganisationens tillkomst gått raskt framåt jämväl på landsbygden, framför allt inom större skoldistrikt. Utvecklingen i denna riktning skulle troligen redan nu ha nått längre, om kvalificerade facklärare stått att få i en mot efterfrågan svarande utsträckning. Det är icke uteslutet, att till år 1959, då lärarhögskolans första årskull sändes ut på verksamhetsfältet, behovet av mellanskollärare med kompetens för slöjdundervisning kan ha betydligt avtagit.

Det är under sådana förhållanden begripligt, att skolkommissionen har tvekat om slöjden skall vara obligatorisk eller frivillig på lärarhögskolans mellanskollärlinje. Avgörandet torde emellertid komma att påverkas av ännu en omständighet. En av skolöverstyrelsen tillsatt kommitté för revision av undervisningsplanen för rikets folkskolor har nämligen föreslagit, att slöjden med ändrade timtal skall göras obligatorisk i folkskolan (tryckta upplagan s. 22). Det synes mig på grund härav lämpligast att först i ett senare sammanhang närmare bestämma slöjdens ställning som obligatoriskt eller frivilligt ämne.

Uppskovet härutinnan utesluter dock icke, att syftet med slöjdkursen vid lärarhögskolan redan nu fastslås. Obligatorisk eller frivillig bör kursen enligt min åsikt ha till uppgift att göra dem som deltagar däri kompetenta att bestrida undervisning i slöjd i folkskolan. Detta nödvändiggör, synes det mig, en ökning av den för ämnet anslagna tiden på timplanen.

I avseende på den fysiska fostran är läget klarare. Skolkommissionen har föreslagit en sänkning från nuvarande 300 timmar för manliga och 270 timmar för kvinnliga seminarieelever till 96 jämte en sommarkurs i idrott på omkring 50 timmar. Detta timtal torde vara otillräckligt. Visserligen kan gymnastiken tåla en reduktion av sitt nuvarande timtal och visserligen kan utbildningen av ledare för den frivilliga gymnastikrörelsen med viss rätt hänvisas till den fortsatta utbildningen efter högskolekursens slut, men nedskärningen har enligt en mycket allmän mening gått så långt, att lärarens reella kompetens för undervisningen hotas. Bland annat är det svårt att avvisa kravet på att utbildning skall givas även i vinteridrotter. En förstärkning av den fysiska fostrans ställning torde vara ofrånkomlig.

Jag anser mig i ärendets nuvarande läge böra räkna med att dels antalet för utbildning i detta ämne anslagna timmar i högskolans löpande undervisning något ökas, dels en kurs i vinteridrott inlägges under någon av vårterminerna vid lärarhögskolan eller i samband med praktikterminen. Den närmare utformningen av denna utbildning och avvägningen av timsummorna för ändamålet bör koordineras med den översyn av högskolans utbildningsprogram i dess helhet, som skall äga rum under de närmaste båda åren.

Självfallet får den förbättrade ställning för slöjd och fysisk fostran, som

jag funnit oavvislig, icke genomföras på sådant sätt, att lärarkandidaternas totala arbetsbörda ökas. Kompenserande reduktioner måste företagas på andra punkter, varvid studieplanerna bör överses för såväl pedagogiken som vissa delar av metodiken. Sannolikt kan också den auskultering, som icke står i närmare sammanhang med undervisningsövningarna, tåla vid en beskärning.

Vid den stundande översynen av utbildningsprogrammet bör de många yrkanden om ändring i olika ämnens ställning, som framstälts under remissgången, vägas mot varandra och mot de vinster av annat slag, som kommissionen åsyftat. I stort sett är avvägningen en fackmannauppgift. I den mån direktiv för utredningsarbetet erfordras utöver det som av mig i det föregående skisserats, torde jag få tillfälle att återkomma, när ärendet efter riksdagsbehandlingen anmäles för Kungl. Maj:t.

Kritiken mot skolkommissionens avvägning mellan utbildningens olika delar har beträffande småskolläraryrket utbildningen gått i samma riktning som beträffande mellanskolläraryrket utbildningen. Med den ståndpunkt jag intagit i fråga om förläggningen av småskolläraryrket utbildningen saknar jag anledning att nu gå in på utbildningsprogrammet. Om det längre fram blir aktuellt att öppna en studentlinje för blivande småskollärare vid lärarhögskolan, bör kommissionsförslaget överses. Huruvida detta bör ske i samband med utredning angående en småskolläraryrket utbildning enligt 1950 års principbeslut eller initiativ avvaktas från lärarhögskolans sida är en lämplighetsfråga, till vilken det icke är nödvändigt att nu taga ställning.

Jag har slutligen att beröra den för aspirantgrupperna gemensamma frågan om individuella jämkningar i studietidens längd. Kommissionen har ansett, att de normaltider, varmed utredningen har opererat, i individuella fall skulle kunna underskridas eller överskridas. Av vad jag tidigare anfört framgår, att jag intet har att erinra mot att normalstudietiden underskrides av den som det kan. Däremot synes en viss kontroll påkallad i fråga om överskridanden av studietiden. En fullt genomförd individuell frihet att tänja ut studietiden skulle kunna medföra betydande svårigheter för utbildningens organisation och skulle, om den leder till en allmän förlängning av studietiden, få ovälkomna sociala följdverkningar. Alldeles fastlåst behöver utbildningsgången icke bli, men det bör enligt min mening fordras tillstånd av lärarhögskolans styrelse för en förlängning, varigenom en följande termin till större eller mindre del tages i anspråk. Sådant tillstånd bör meddelas, endast om det är behövt för genomförandet av någon av lärarkandidaten påbörjad specialundersökning eller på grund av sjukdom eller av andra synnerliga skäl finnes oavvisligen nödvändigt.

Praktikterminen.

För närvarande infaller de blivande ämneslärarnas första praktik i regel före den praktiska lärarkursen och omfattar ej sällan flera år. De blivande klasslärarna intages däremot utan lärarpraktik i seminarierna, utexamineras efter teoretisk och praktisk utbildning och får sedan växa sig in i sin yrkesutövning under det dagliga arbetet i klassen.

Enligt skolkommissionens förslag skulle nu båda slagen av aspiranter mottagas utan föregående tjänstgöring och en termins lärarpraktik inlägg-

ges mittvägs i utbildningen. Praktikterminen skulle således hädanefter utgöra en del av de blivande lärarnas utbildning. Den skall ge dem tillfälle att i en levande skolmiljö praktiskt tillämpa de lärdomar, som de inhämtat under första delen av studierna vid lärarhögskolan, och på samma gång ge dem en fastare grund för den fortsatta utbildningen vid högskolan. Praktiken skall vara förenad med handledning av erfarna lärare.

Organisationen av lärarpraktiken är förbunden med tekniska problem, som är rätt olika allteftersom praktikanterna är blivande ämneslärare eller klasslärare.

För skolkommissionens förslag beträffande ämneslärar- och klasslärar-aspiranternas praktiktermin samt i ämnet avgivna yttranden lämnas i propositionen s. 108—118 en redovisning, till vilken utskottet får hänvisa.

Departementschefen har anfört följande.

När 1950 års riksdag beslöt, att lärarnas egentliga yrkesutbildning skulle omfatta viss aspiranttjänstgöring, användes ordet läraraspirant i sin då vanliga allmänna betydelse såsom beteckning för en person, vilken ville meritera sig för läraranställning. Sedan dess har emellertid reglerad befordringsgång för icke-ordinarie ämneslärare införts, och i detta nya sammanhang betyder aspirant en lärare med viss lönegradsbeteckning i avlöningsreglementets mening. En del av de ämneslärarkandidater, som under utbildningen vid lärarhögskolan fullgör lärarpraktik, kan väntas tillika vara antagna till aspiranter i den reglerade befordringsgången, medan i andra fall praktikanten kan tänkas antingen icke tillhöra den reglerade befordringsgången eller redan ha passerat dess aspirantstadium. Jag kommer därför i det följande att — liksom stundom i det föregående — föredraga de mera neutrala beteckningarna praktiktermin och praktikant-tjänstgöring framför aspiranttermin och aspiranttjänstgöring.

Liksom skolöverstyrelsen anser jag skolkommissionens uppläggning av ämneslärarkandidaternas praktiktermin ganska tillfredsställande. Den föreslagna nedsättningen i undervisningsskyldigheten under praktikant-tjänstgöringen synes mig ofrånkomlig, om tjänstgöringen skall kunna fylla sin uppgift som del av lärarutbildningen. Under denna termin torde i flertalet fall grunden läggas till lärarens personliga arbetspraxis; en alltför stor arbetsbörda just då skulle predisponera för slentrianmässiga arbetsvanor.

De med praktikant-tjänstgöringen förbundna praktiska frågorna, inklusive frågan om lärarkandidatens utbildning till klassföreståndare, torde tills vidare få lösas från fall till fall i samverkan mellan skolöverstyrelsen, lärarhögskolan och de lokala skolcheferna. Hinder bör ej möta för lärarhögskolans styrelse att på ansökan medge lärarkandidat att utsträcka praktiktiden med någon termin eller befria lärarkandidat med tidigare tjänstgöring från praktikterminen. Därmed är naturligtvis intet sagt om i vilken utsträckning sådana tillstånd kan ges; alltför kännbara snedbelastningar av lärarhögskolans utbildningsarbete måste av organisatoriska skäl undvikas.

I fråga om ordnandet av klasslärarkandidaternas praktiktermin är meningsskiljaktigheterna betydligt större och gäller såväl praktikens förläggning i tiden som formerna för densamma.

Särskilda utskottet vid 1950 års riksdag har tydligen tänkt sig en förläggning av praktikterminen mittvägs i utbildningen. Ett par seminariekollegier anser, att den bör föregå utbildningen. Den komme i så fall att ändra karaktär och väsentligen bli en hospiteringstermin, på sin höjd med något mindre inslag av undervisning. Seminarieläraryöreningen vill anslå tio veckor av näst sista terminen till praktik ute vid skolorna men komplettera med sex veckors hospitering och förberedande undervisningsövningar i handledarklasser under första terminen. För min del finner jag det uteslutet, att syftet med praktikterminen skulle kunna nås genom en hospiteringstermin före den egentliga undervisningens början. I övrigt är variationer naturligtvis tänkbara, men jag finner det mest ändamålsenligt, att lärarhögskolan i första hand prövar den av skolkommissionen förordade förläggningen av praktikterminen mittvägs i utbildningen. Huruvida även andra förläggningsmöjligheter bör upptagas till prövning vid lärarhögskolan, torde icke behöva avgöras, förrän någon erfarenhet vunnits av skolkommissionens linje. Intet hindrar, att en annorlunda konstruerad praktiktermin prövas parallellt vid något seminarium.

Skolkommissionen föreslår två huvudformer av praktikanttjänstgöring, nämligen handledning hos en lärare, som förestår två klassavdelningar, och korttidsvikariat. Båda formerna nämndes av departementschefen i 1950 års proposition om lärarutbildningens ordnande. Särskilda utskottet ansåg liksom departementschefen, att formerna för praktikanttjänstgöringen icke borde i förväg fixeras, men förklarade sig uttryckligen intet ha att erinra mot att den fullgjordes genom korttidsvikariat, så långt detta med hänsyn till aspiranternas utbildning och undervisningens gång befundes försvarligt (utl. 4 s. 52).

Det torde under dessa omständigheter vara klart, att försöken med praktikterminens utformning bör omfatta båda de av skolkommissionen föreslagna formerna. På lärarhögskolan måste ankomma att avgöra, vilkendera praktiktypen som i de individuella fallen bör föredragas. I det skede av utbildningen, då praktikterminen fullgöres, är ännu icke varje lärarkandidat vuxen att ensam taga ansvaret för en klass. Ett urval måste företagas, varvid lärarkandidater, som har visat sig äga god social mognad och personlig fallenhet att meddela undervisning, kan ifrågakomma till vikariatet.

Vid personvalet får icke heller lärarkandidaternas intresse lämnas obeaktat. Den som sköter ett vikariat kan visserligen stundom erhålla anvisningar av den tjänstledige läraren eller av annan person, men han kan knappast räkna med att få en lika systematisk handledning som de kamrater, vilka praktiserar hos särskild handledare. Lärarkandidater med gott personligt omdöme bör från denna synpunkt föredragas som vikarier. Om i varje särskilt fall valet av praktikform allsidigt överväges, finnes enligt min mening knappast anledning att befara, att den av riksdagen redan godtagna praktikformen genom korttidsvikariat skall visa sig för äventyrlig.

Även andra praktikformer har emellertid föreslagits under remissgången. Särskild uppmärksamhet tilldrager sig den av de båda folkskolläraryöbunden i första hand rekommenderade, vilken av skolöverstyrelsen föreslagits till prövning jämsides med de båda ovan berörda. Läraren-handledaren skulle enligt detta icke närmare utarbetade förslag endast ha hand om *en* klassavdelning och *en* praktikant; handledningen bleve därigenom bättre

och praktikterminen skulle lättare kunna delas, så att praktikanten finge kontakt med olika skolformer och olika miljöer.

Detta alternativ skulle medföra avsevärt högre kostnader för det allmänna. Skillnaden för två praktikantavdelningar under ett år skulle vid i övrigt lika förhållanden utgöra en folkskollärlön eller för närvarande omkring 14 000 kronor. Fullt genomfört vid en årsexamination av exempelvis 1 500 lärare skulle detta alternativ kosta minst 5 miljoner kronor mer än skolkommissionens huvudalternativ.

Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag försöken böra tillsvidare i första hand inriktas på att uttröna, huruvida icke de av skolkommissionen anvisade båda vägarna är väl framkomliga. Jag räknar således icke med att den tredje praktikformen skall komma till användning annat än som undantagsanordning. Skulle det längre fram på grund av gjorda erfarenheter befinnas önskvärt, att denna praktikform trots kostnaderna prövas i större utsträckning, ankommer det på lärarhögskolans styrelse att göra framställning hos Kungl. Maj:t, som med hänsyn till anordningens försökskaraktär bör äga att i ärendet besluta.

Med det sagda har jag icke avsett att strängt binda försöken till de här diskuterade praktikformerna. Nya upplag kan framkomma och visa sig förtjänta att prövas. Lärarhögskolan bör därför ha fria händer inom den beräknade kostnadsramen.

Uppenbarligen är systemet med en handledare för två praktikanter i vissa avseenden mera komplicerat än de båda andra, och organisationsarbetet måste därför ägnas särskild omsorg. Såsom skolkommissionen framhållit, bör handledarförordnandena i regel avse helt läsår och de två praktikanter, som utbildas på höstterminen, alltså avlösas av två andra på vårterminen. Från lärarhögskolans sida kan det icke vålla svårigheter att tillhandahålla praktikanter enligt årsvis uppgjord plan: även andra praktikersystem, såsom vikariatet, skulle ju komma till användning i viss utsträckning, och det torde därmed vara tillräckligt sörjt för smidigheten. För de lokala arrangemangen torde emellertid folkskolinspektörernas medverkan vara erforderlig i större utsträckning än skolkommissionen ansett behövt. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, när praktikanttjänstgöring första gången skall anordnas, utfärda erforderliga bestämmelser i med denna tjänstgöring sammanhängande administrativa frågor.

Om lärarhögskolan påbörjar sitt arbete höstterminen 1956, skulle de första klasslärarpraktikanterna sändas ut till skolorna höstterminen 1957. Skolöverstyrelsens förslag att anordna försök med praktikanttjänstgöring även för seminarieelever ligger nära till hands och bör uppmärksammas vid den utredning, jag bebådadt i fråga om seminarieorganisationen. Beslut i frågan behöver icke fattas, förrän denna utredning är slutförd.

Lärarnas vidareutbildning.

Vid de förberedande arbetena för 1950 års skolreform förutsattes, att lärarhögskolorna i viss utsträckning skulle sörja även för de utexaminerade lärarnas fortsatta utbildning. Särskilda utskottet underströk betydelsen av

»att kontinuerligt verksamma centralorgan för lärarnas fortsatta utbildning komma till stånd».

Skolkommissionen särskiljer olika typer av vidareutbildning, nämligen

- 1) utbildning för behörighet:
 - a) till tjänst på annat (vanligen högre) stadium, t.ex. utbildning av småskollärare till mellanskollärare,
 - b) till viss undervisning, t.ex. undervisningen i engelska i folkskolan;
- 2) utbildning för förbättrad kompetens:
 - a) i form av komplettering till examen, exempelvis genom efterprovning,
 - b) i form av instruktionskurser för speciella läraruppgifter,
 - c) i form av fördjupningskurser av mera allmänt innehåll.

I propositionen har lämnats redogörelse för *dels* den fortsatta utbildningen vid våra nordiska grannländers lärarhögskolor, *dels* skolkommissionens förslag, *dels* ock i ärendet avgivna yttranden. Beträffande dessa frågor hänvisas till propositionen s. 121—134.

Departementschefen har anfört följande.

Enligt skolkommissionens plan skall lärarhögskolan vara en utbildningsanstalt, som väcker de blivande lärarnas håg för fortsatt utbildning och tillika ger de färdiga lärarna tillfälle att förskaffa sig sådan utbildning.

En stor del av lärarkandidaternas utbildning måste väl alltid få formen av rutinstudier, men även sådana kan ha inslag, som fångar och eggjar de studerandes personliga intresse. Bland annat har kommissionen genom sätet för övningarnas anordnande velat stärka lärarkandidaternas självständighet och aktivitet. Icke minst den sista studietermine:s friare arbete pekar framåt. Skolkommissionen har sökt garantera lärarkandidaterna så mycket fritid under denna termin, att de kan hinna utbilda ett personligt intresse för något som de mött vid lärarhögskolan med dess miljö av pedagogiska försök och forskningar eller under praktikterminens skolarbete.

Alldeles omöjligt är det väl icke, att något arbete av värde för vetenskapen skall kunna utföras även under utbildningstiden. De bearbetningar av material från försöksverksamheten, som i viss utsträckning skulle företagas i samband med utbildningen, torde tillsammans tagna icke kunna fränkännas värde i vissa sammanhang. Även en och annan individuell prestation kan måhända visa sig värd uppmärksamhet. Man kan med viss rätt vänta sig mognare prestationer exempelvis av de ämneslärarkandidater, som redan under universitetsstudierna sysslat med pedagogiska frågor, kanske ock av en eller annan lärarkandidat i övrigt, som siktar på högsta betyget på lärarhögskolans pedagogikkurs. Sådant blir dock säkerligen endast undantagsfall; lärarhögskolan kan icke ens till någon del motiveras med den oralistiska föreställningen, att lärarkandidaterna under sin utbildningstid skulle åstadkomma mera betydande pedagogiska verk. Utbildningstiden är framför allt en lärarpersonlighetens grundläggningstid. Det är inte skörden utan sådden under denna tid, som kan motivera en sådan institution som lärarhögskolan.

Något fler av lärarkandidaterna — kanske rätt många — hinner under

den sista terminen så långt, att de blir medvetna om något intresse inom uppfostringsvärlden, som de skulle vilja odla. I den mån det gäller något, som faller inom lärarhögskolans arbetsområde, bör de vara välkomna åter till högskolan nästa termin eller längre fram. I vissa fall skulle säkerligen ett sådant arbete ha påverkat betyget, om arbetet förelegat, när läraren utexaminerades. Det är då naturligt, att arbetet får sitt erkännande i form av betyg i en efterprovning. Efterprovningarna behöver dock givetvis icke bindas till någon form av laboratorieundersökningar. En lärare, som i sitt dagliga arbete strävat att förbättra sina lärarprestationer, bör sålunda ha möjlighet att avlägga efterprovning i undervisningsskicklighet.

I några fall kommer måhända ett intresse, som har grundlagts vid lärarhögskolan, att växa ut till studier av akademisk karaktär, som på ett naturligt sätt kunde vitsordas genom en akademisk examen. Skolkommissionen har föreslagit utredning om särskilda former för filosofie kandidat- och licentiatexamen med närmare anknytning till lärarhögskolans verksamhetsområde. I vissa avseenden torde de examina, som avläggs vid den finska lärarhögskolan i Jyväskylä, därvid ha tjänat som förebilder.

Tiden synes emellertid ännu icke vara inne att taga ställning till dessa förslag. I Jyväskylä avlägges kandidatexamen med pedagogisk specialriktning huvudsakligen av blivande skolpsykologer. Frågan kan eventuellt även hos oss komma att få aktualitet i samband med en blivande ordnad skolpsykologutbildning, men den pågående psykologutredningens resultat torde böra avvaktas, innan en ny kandidatexamen utformas. Jämväl frågan om en licentiatexamen enligt skolkommissionens riktlinjer kan ställas på framtiden. För lärarhögskolans elever får den betydelse tidigast i början av sextiotalet.

I fråga om de lärare, som efter vunnen behörighet för ett skolstadium vill kvalificera sig för undervisning på ett högre stadium, föreslår skolkommissionen, att den kompletterande metodiska och praktiska utbildning, som kan finnas erforderlig, skall förläggas till lärarhögskolan. I princip synes denna åsikt vara riktig. För folkskollärare, som övergår till undervisning på realskolestadiet, måste dock dessa utbildningsfrågor lösas redan nu och oberoende av lärarhögskolans tillkomst. Den sålunda fastställda utbildningsgången torde sedan kunna nyttjas, tills lärarhögskolan börjat sin verksamhet och lämpligheten att dit förlägga vidareutbildning av detta slag kunnat övervägas från säkrare utgångspunkter.

Frågan om lärarhögskolans befattning med småskollärares vidareutbildning till mellanskollärare befinner sig i ett liknande läge. Uppgiften är i och för sig naturlig för lärarhögskolan och bör troligen i sinom tid tillföras densamma, men den torde icke behöva aktualiseras, förrän lärarhögskolan några år har varit i verksamhet. Enligt skolkommissionens förslag skulle lärarhögskolan tillhandahålla dylik utbildning endast för småskollärare, som genomgått den av 1950 års riksdag beslutade treåriga småskollärarytbildningen. De första småskollärarna med denna studiegång torde icke komma att utexamineras, förrän lärarhögskolan ett par år varit i verksamhet. Vid denna tidpunkt torde också kunna säkrare bedömas, huruvida de av 1953 års riksdag beslutade gymnasierna för vuxna lämpligen kan ombesörja den del av vidareutbildningen, som kommissionen tänkt sig förlagd till dessa gymnasier.

Motsvarande vidareutbildning för småskollärarinnor med nuvarande utbildning skulle enligt skolkommissionens mening bäst förläggas till något

folkskoleseminarium med fyraåriga utbildningslinjer. Anordnandet av dylik utbildning blir därmed en ren seminariefråga, som torde komma att prövas i annat sammanhang.

Så snart som möjligt efter starten bör lärarhögskolan göra en början med den kursverksamhet, som skall vara en integrerande del av dess program. En viss begränsning torde dock den första tiden vara ofrånkomlig. Skolkommissionen har ansett sig böra i stort sett utesluta kurser, som avser ämnesutbildning, däribland de korta kurser i olika ämnen som hittills brukat anordnas av lärarsammanslutningarna. De närmaste uppgifterna för lärarhögskolan skulle även i vad avser kurserna sökas inom dess eget arbetsfält och alltså koncentreras kring ämnena psykologi, pedagogik, metodik och deras praktiska tillämpningar inom skollivet. Denna begränsning är säkerligen klok och åtminstone under den egentliga organisationsperioden nödvändig. Över huvud torde lärarhögskolan nödgas ålägga sig återhållsamhet med extra arbetsuppgifter, tills organisationsarbetet med den egentliga lärarutbildningen är avslutat. Hur viktigt lärarhögskolans arbete med lärarnas vidareutbildning än ter sig på längre sikt, torde dock dessa uppgifter av praktiska skäl icke kunna stå i första linjen under den egentliga organisationsperioden. Den kursverksamhet, som kan bli aktuell under första arbetsåret, torde icke få större omfattning än att förslag därom bör kunna framläggas av högskolans styrelse i dess anslagsäskanden för nämnda arbetsår och i vanlig ordning prövas vid budgetarbetet. Verksamheten bör sedan stegvis utvidgas under bestämt fasthållande av syftet att göra lärarhögskolan till det »kontinuerligt verksamma centralorgan för lärarnas fortsatta utbildning», som skolutskottet vid 1950 års riksdag fann av behovet påkallat.

Lärarhögskolan och försöksverksamheten.

Härom har *departementschefen* anfört följande.

En lärarutbildningsanstalt fyller näppeligen helt sin uppgift, om den inte står i god kontakt med tidens pedagogiska strömningar. Detta innebär icke alls, att ledning och lärare skall avstå från sin självständighet eller pruta av på objektiviteten för att hjälpa fram någon moderiktning, men de måste kunna framställa de bärande tankegångarna med en viss inlevelse och intressera de studerande för att utan förutfattade meningar söka det bästa i olika riktningar. Har utvecklingen på någon punkt lett så långt, att en pedagogisk tanke eller en organisationsform skall prövas under ordnade försök, är lärarutbildningsanstalternas deltagande av särskild vikt. Om de isolerar sig från försöksverksamheten, riskerar man, att de lärare, som de utexaminerar, känner sig som främlingar i den skolvärld, som är i vardande.

Med hänsyn till dessa förhållanden är det mycket naturligt, att skolkommissionen velat knyta ett fast band mellan lärarhögskolan och försöksverksamheten. Det är i grunden samma strävande, som kommit skolöverstyrelsens försöksavdelning att lansera de regionala samarbetskommittéer, i vilkas verksamhet seminarierna tar en viktig del.

Möjligen har försöksverksamheten rörande enhetsskolans organisation passerat den avgörande punkten, innan lärarhögskolan på allvar kommit med i arbetet. Den mest tidsödande och tålmodsprövande delen av försöksverksamheten gäller emellertid icke organisationen utan det inre arbe-

tet i dess olika förgreningar. Varje nytt skoldistrikt, som övergår från nuvarande skolorganisation till den nya, behöver anvisningar och lärarna i distriktet rådgivning av det slag, som de regionala samarbetsorganen och deras konsulenter nu tillhandahåller. Det kan visa sig förmånligt, att lärarhögskolan, liksom nu seminarierna, på ett eller annat sätt inkopplas i detta arbete.

Om den försöksverksamhet, som i en avlägsnare framtid efterträder den nuvarande, vet man inte mycket mer, än att den för sin framgång kräver ett stort antal lärares personliga intresse och medverkan och att resultaten i regel icke kan utvinnas utan ordnade försök och arbetskrävande bearbetningar. Intet synes vara att erinra mot att lärarhögskolan tager del i arbetet med bearbetning och värdering av erfarenheterna från denna försöksverksamhet, så långt det kan ske utan att högskolans direkta arbete med lärarutbildningen åsidosättes. En inriktning i fria former av forskningen vid lärarhögskolan på försöksverksamhetens problemställningar skulle sannolikt också förbättra lärarhögskolans kontakt med de aktuella samhällsproblem, som berör den unga generationen.

Skolkommissionen går emellertid längre, då den föreslår, att lärarhögskolan skall aktivt medverka genom en särskild experimentiska skola. Huruvida denna skola skall vara statlig eller i sin kommunala form ställas till lärarhögskolans förfogande, lämnar kommissionen oavgjort.

För egen del är jag icke beredd att nu ta ställning till frågan om en särskild, till lärarhögskolan knuten experimentiska skola. Detta synes nämligen kunna ske först sedan nätet av med lärarhögskolan samverkande skolor av olika slag har upporganiserats och möjligheterna för dess utvidgning med en experimentiska skola kan överskådas. Skulle på lärarhögskolans initiativ eller eljest experimentiska skolan framdeles komma att aktualiseras, bör alltså detta betraktas som en ny fråga, vilken bör i vanlig ordning utredas och prövas.

Lärarhögskolans ledning, personal och övningsskola.

L ä r a r h ö g s k o l a n s s t y r e l s e o c h k o l l e g i e r .

De blivande lärarhögskolorna är i vissa hänseenden jämförliga med de högskolor, som hör under universitetskanslern, men har också därifrån väsentligt skilda rent praktiska uppgifter. I andra hänseenden är de jämförliga med de lärarutbildningsanstalter, som hör under skolöverstyrelsen, men de ha därutöver vissa uppgifter av vetenskaplig art. *Skolkommissionen* föreslår en särskild överstyrelse för högskolorna. Den kan antingen — åtminstone tills vidare — bilda en sektion av skolöverstyrelsen, arbetande enligt särskild instruktion, eller också alltifrån början göras helt fristående. Inom kommissionen har meningarna varit delade om vilket alternativ som bör föredras.

Enligt det första alternativet (*Alternativ I*), som biträts av minoriteten inom skolkommissionen, skulle den sektion av skolöverstyrelsen, som skall fungera såsom överstyrelse för den första lärarhögskolan, bestå av följande ledamöter:

skolöverstyrelsens chef,

chefen för skolöverstyrelsens undervisningsavdelning, ytterligare en ledamot av skolöverstyrelsen, samt fyra av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en skall representera universiteten och en den psykologisk-pedagogiska forskningen.

Lärarhögskolans rektor skall äga deltaga i överläggningarna men ej i beslutet med rätt att få avvikande mening antecknad till protokollet. Dessamma skulle gälla ledamot av skolöverstyrelsen.

Såsom parallell nämnes i betänkandet medicinalstyrelsens disciplinnämnd, vars beslut skall gälla såsom medicinalstyrelsens. Vinsten med anordningen skulle bland annat vara, att beslut rörande lärarhögskolan och skolväsendet i övrigt lättare kan samordnas, när de ingriper i varandra, och samtidigt utfärdas i skolöverstyrelsens namn.

Icke minst anses ett organiskt samband med skolöverstyrelsen kunna bli av betydelse vid avgörandet av spörsmål, som angår såväl lärarhögskolorna som de äldre lärarutbildningsanstalterna; dit hör exempelvis avvägningsfrågor rörande elevintagningens omfattning vid lärarhögskolor och seminarier.

Vid besättande av högskolans lärartjänster skulle vidare skolöverstyrelsens samlade erfarenheter, företrädde av olika undervisningsråd och konsulenter, kunna bättre utnyttjas, varvid — såsom nu sker — olika föredragande rycker in alltefter tjänsternas art.

Samordningen skulle slutligen medföra den fördelen, att skolöverstyrelsens administrativa apparat och hela dess mångskiftande expertis, inklusive den juridiska och lönetekniska sakkunskap, som finnes att tillgå inom skolöverstyrelsen, också komme att stå till lärarhögskolans förfogande.

Enligt det andra alternativet (*Alternativ II*), vilket biträds av skolkommissionens majoritet, skulle överstyrelsen såsom en fristående överstyrelse bestå av fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, nämligen

en representant för skolöverstyrelsen, tillsatt efter förslag av detta ämbetsverk,

en representant för universiteten, tillsatt efter förslag av universitetskanslern,

en representant för den psykologisk-pedagogiska forskningen, utsedd efter förslag av statens psykologisk-pedagogiska institut,

en representant för lärarhögskolorna samt

en representant för det allmänna.

I överläggningar med rätt att få från beslutet avvikande mening antecknad till protokollet men ej i beslut skall även lärarhögskolornas rektorer äga deltaga. Även särskilt tillkallade experter må efter överstyrelsens beslut kunna deltaga i överläggningarna. Överstyrelsens kansli bör i en framtid stå under ledning av en byråchef. Så länge endast en lärarhögskola finns, bör dennas och överstyrelsens kansli kunna utgöra en enhet.

Talesmännen för *Alternativ II* fruktar, att lärarhögskolornas utveckling

bleve för starkt beroende av skolöverstyrelsesynpunkterna, om tre ledamöter av skolöverstyrelsen inginge i lärarhögskolans överstyrelse.

Av största vikt är att lärarhögskolan vid lärartillsättningarna intar en fri och självständig ställning. Garantier måste skapas för att lärarhögskolans egna önskningsar blir tillgodosedda, vilket icke kan ske, om dess överstyrelse inlemmas i ett centralt ämbetsverk.

Anslagsäskandena för lärarhögskolan bör helt vara högskolans egen angelägenhet. Det blir skolöverstyrelsens uppgift att ta ställning till vilken kapacitet seminarier och praktiska lärarkurser år för år bör ha, så länge dessa institutioner kvarlever. Någon inverkan på lärarhögskolornas anslagsäskanden har dessa frågor inte.

Det bör inte vara omöjligt att jämväl i övrigt åstadkomma en ändamålsenlig fördelning av arbetet mellan skolöverstyrelsen och lärarhögskolan.

Som organ för lärarhögskolans självstyrelse bör enligt skolkommissionen finnas en lokalstyrelse och avdelningskollegier.

Den lokala styrelsen (även kallad lärarrådet), som övervägande torde få att behandla pedagogiska frågor, skall bestå av

- rektor, tillika ordförande,
- professorn i skolforskning,
- en lektor i psykologi och pedagogik,
- en lektor i högstadiets metodik,
- två lärare i övningsskolan, den ene representerande ämneslärarstadiet, den andre klasslärarstadiet, ävensom
- en representant för det kommunala skolväsendet.

Vid behandlingen av administrativa och ekonomiska frågor skulle därjämte lärarhögskolans sekreterare och vid behandling av frågor rörande lärarhögskolans bibliotek dess bibliotekarie inträda som ledamöter av styrelsen. Dessutom bör styrelsen på särskilda skäl kunna med sig adjungera lärare vid högskolan, som icke tillhör styrelsen.

Lärrarepresentanter i styrelsen jämte personliga suppleanter skulle väljas av respektive lärargrupper, representanten för det kommunala skolväsendet med suppleant av folkskolestyrelsen (i Stockholm av folkskoledirektionen).

Den närmare gränsdragningen mellan rektors och lärarrådets befogenheter kan dock icke i förväg preciseras. Av vikt är, att rektors befogenheter blir så stora, att han kan sätta sin prägel på lärarhögskolans verksamhet.

Avdelningskollegierna utgöres av lärarna inom lärarhögskolans olika verksamhetsområden, alltså

- ett avdelningskollegium för psykologi och pedagogik,
- » » » högstadiets metodik,
- » » » mellan- och lågstadiernas metodik (inkl. övningsämnen) samt
- » » » övningsskolan.

I avdelningskollegiet för psykologi och pedagogik skall professorn i skolforskning vara ordförande. I de båda metodikkollegierna väljes ordföranden för viss tid av lärarna i vederbörande kollegier.

Där rektor så finner påkallat, skall han kunna kalla lärarhögskolans samtliga lärare till allmänt kollegium eller samla lärare vid lärarhögskolan, lärare i de kommunala handledarklasserna och vid de samverkande läroverken samt övriga handledare till *l ä r a r k o n f e r e n s e r* med en alltefter överläggningsämnenas skiftande sammansättning.

Skolöverstyrelsen kan icke ansluta sig till någotdera av de framlagda förslagen. Enligt dess mening bör varje lärarhögskola utrustas med en stark lokal styrelse, medan skolöverstyrelsen, åtminstone att börja med, bör fungera som överstyrelse.

Enligt överstyrelsens uppfattning bör lokalstyrelsen icke endast behandla pedagogiska frågor utan även anförtros viktiga administrativa uppgifter. I styrelsen bör ingå utom rektor också representanter för ortens universitet, i Stockholm alltså Stockholms högskola, och representanter för den kommunala styrelsen, i främsta rummet det kommunala skolväsendet. I vad mån i styrelsen bör ingå även representanter för befattningshavarna vid lärarhögskolan bör särskilt övervägas. Om lokalstyrelsen anförtros såväl pedagogiska som administrativa uppgifter, torde åtskilliga ärenden, som eljest skulle behandlas av lärarhögskolornas överstyrelse, kunna decentraliseras till lokalstyrelsen.

Om skolöverstyrelsen fungerar som överstyrelse för lärarhögskolan utan att någon särskild lärarhögskolesektion utdifferentialeras, kan ärendena allt efter sin art framläggas för överstyrelsen in pleno eller avgöras såsom generaldirektörsärenden, avdelningsärenden eller på annat sätt, allt enligt gällande instruktion och arbetsordning.

R e k t o r , k a n s l i m . m .

Den omedelbara ledningen av lärarhögskolans verksamhet skall enligt skolkommissionen utövas av högskolans *r e k t o r*, vilken bör äga professors tjänsteställning.

Rektor måste bära huvudansvaret för att arbetsmaskineriet vid den stora institutionen fungerar tillfredsställande. Vissa större områden av högskolans verksamhet skulle dock enligt skolkommissionen under honom företräddas av särskilda personer. Sålunda skulle den teoretiska undervisningen i pedagogik samt forsknings- och försöksverksamheten företräddas av professorer i skolforskning och övningsskolan av två särskilda rektorer. För andra verksamhetsområden — i synnerhet den praktiska utbildningen — har kommissionen icke föreslagit någon särskild ledare. Högskolans rektor måste i detta läge vara dels den sammanhållande och samordnande kraften i högskolans arbete över huvud, dels — och alldeles särskilt — ledaren för den praktiska lärarutbildningen.

För en lärarhögskola i Stockholm föreslår skolkommissionen ett kansli med följande befattningshavare:

- 1 sekreterare,
- 1 amanuens,
- 1 kansliskrivare (kassör),
- 1 kanslibiträde och
- 2 kontorsbiträden.

Om befattningshavarnas arbetsuppgifter anför kommissionen följande:

På lärarhögskolans sekreterare ankommer ledningen av kansliets verksamhet. Det mest kvalificerade arbetet får uppdelas mellan honom och amanuensen. Sekreteraren bör därvid bland annat biträda rektor med olika slags utredningsarbeten. Amanuensen åter torde främst böra ta hand om schemaläggning och detaljorganisation av undervisningsarbete och kursverksamhet. Kansliskrivaren avses vara redogörare och bestrida övriga göromål av kameral natur. Till kanslibiträdets uppgifter torde bland annat få höra att vara lärarhögskolans registrator. Ett av de båda kontorsbiträdena får antagas ha sin huvudsakliga tjänstgöring förlagd till den psykologisk-pedagogiska institutionen.

Härtill kommer erforderlig vaktmästarpersonal.

Den viktigaste institutionen vid lärarhögskolan blir den psykologisk-pedagogiska, som enligt kommissionen bör förestås av professorn i skolforskning. Till denna institution bör höra en assistent i psykologi och en i pedagogik. En särskild institution bör inrättas för tekniska hjälpmedel. Föreståndarskapet för denna institution torde kunna uppehållas av någon lärare vid lärarhögskolan såsom bisyssla mot särskilt arvode. I övrigt bör institutionerna så långt möjligt samordnas med övningsskolans.

Kommissionen framhåller lärarhögskolans behov av ett välförsett bibliotek. Arbetet vid högskolan behöver handboks litteratur, vetenskapliga specialarbeten i psykologi, pedagogik och de olika skolämnenas metodik, viss facklitteratur inom skolämnen, läroböcker och handledningar. Även den mer betydande barnlitteraturen bör finnas representerad i lärarhögskolans eget bibliotek och inte endast i lärjungebiblioteken.

För att biblioteket skall kunna effektivt utnyttjas, måste det hållas öppet under hela arbetsdagen, vilket kräver relativt stor bibliotekspersonal. Skolkommissionen föreslår

- 1 bibliotekarie,
- 1 biblioteksassistent, och
- 1 biblioteksbiträde.

Till bibliotekariens åligganden bör höra bland annat att meddela den i klasslärarutbildningen föreskrivna undervisningen i bibliotekskunskap.

Slutligen berör kommissionen det redan förefintliga pedagogiska bibliotekets ställning. Detta bibliotek och lärarhögskolans bibliotek bör hålla kontakt med varandra, så att onödiga dubbelanskaffningar und-

viks, lån bör smidigt kunna ske mellan biblioteken och deras kataloger göras bekvämt tillgängliga.

Undervisningsrådet *Eskil Källquist* har på anmodan av departementschefen i egenskap av särskilt tillkallad sakkunnig omräknat lärarhögskolans personalstat enligt vissa av departementschefen angivna direktiv. Han har ansett sig kunna — om ock med tvekan — tillstyrka, att den föreslagna amanuensbefattningen i kansliet utgår ur personalstaten samt att biblioteksassistenttjänsten slopas. I fråga om arbetet i kansli och bibliotek har Källquist anfört i huvudsak följande:

Sekreteraren får ett mycket kvalificerat arbete med höga krav på organisationsförmåga. Dit hör organisationen av lärarkandidaternas undervisningsövningar, schemaläggningen för den teoretiska undervisningen, som i regel måste förnyas var fjortonde dag, förberedande åtgärder för lärarkandidaternas praktikanttjänstgöring, organisationsarbetet för sommar- och vinterkurser och för vidareutbildningen m. m. samt, icke minst under uppbyggnadsperioden, utredningsarbete av skiftande art. Det är alldeles utslutet, att en enda person skall kunna fullgöra alla dessa uppgifter utan ganska kvalificerad hjälp. Det kan därför ifrågasättas, om amanuensbefattningen kan undvaras. I någon utsträckning torde dock kansliskrivaren, vars arbete reduceras till följd av lärarhögskolans minskade omfattning, kunna biträda t. ex. i fråga om de praktiska detaljerna vid anordnandet av olika slags kurser och hospitering. Givetvis tas också kanslibiträdet i anspråk för rutinmässigt arbete, i den mån hennes arbetstid i övrigt medger detta. Skall i avvaktan på närmare erfarenheter amanuens tjänst inte inrättas, förutsätter detta möjlighet att under särskilt brådskande tidsperioder anlita kvalificerad extra arbetskraft.

Full sysselsättning ges åt två kontorsbiträden. Utskrivning och stencilering av arbetsmaterial vid undervisningen kommer att ta mycken tid i anspråk. Enbart den pedagogiska institutionen skulle behöva en dylik arbetskraft.

För lärarhögskolans bibliotek erfordras alltifrån början två arbetskrafter. Det planerade arbets sättet vid lärarhögskolan kommer att i hög grad bygga på gruppstudier av litteratur. Biblioteket blir därvid lärarkandidaternas arbetsplats. Det måste under sådana förhållanden hållas öppet hela dagarna och även på kvällen. En utförlig realkatalog måste upprättas, avpassad just för lärarhögskolans behov. Specialuppställningar måste anordnas i takt med utbildningsarbetet. Under den första tiden torde vidare inköpen och det därmed sammanhängande katalogiseringsarbetet komma att bli särskilt omfattande. Slutligen må påpekas, att undervisningen i bibliotekskunskap (orienteringen om barnlitteratur inberäknad) torde böra ingå i bibliotekariens åligganden. Minst 120 timmar per år får beräknas för detta ändamål.

Ledningen av den teoretisk-pedagogiska utbildningen.

Utbildningen vid lärarhögskolan måste stå i god kontakt med den psykologiska och pedagogiska forskningen; denna kontakt kan enligt *skolkommissionens* övertygelse icke uppnås, utan att forskning bedrivs vid själva lärarhögskolan.

Skolkommissionen föreslår, att en professur inrättas med inriktning på pedagogiska tillämpningsfrågor. För denna del av pedagogikens vidsträckta domäner föreslår kommissionen benämningen *skolforskning*.

Kommissionen finner det önskvärt, att lärarhögskolans professor i skolforskning tillhör den filosofiska fakulteten vid universitetet i samma stad. Därigenom skulle frågan om vetenskapliga examina efter grundläggande studier vid lärarhögskolan komma i ett gynnsammare läge. Kommissionen erinrar om att rektorn för socialpolitiska institutet i Stockholm på samma gång är professor vid Stockholms högskola och att föreståndaren för statens rasbiologiska institut tillhör medicinska fakulteten i Uppsala.

På innehavaren av professuren i skolforskning bör ställas samma krav i fråga om vetenskaplig meritering som på en universitetsprofessor. Till sättningen bör ske efter sakkunnigprocedur. De filosofiska fakulteterna vid universitetet och högskolorna i Stockholm och Göteborg skulle föreslå sakkunniga till överstyrelsen för lärarhögskolorna, vars förslag i sin tur skulle ingivas till universitetskanslern, som utser de sakkunniga. Sedan sakkunniga och överstyrelsen yttrat sig, föreslår kanslern hos Kungl. Maj:t innehavare av professuren, varefter Kungl. Maj:t utnämner.

Professorn skall enligt kommissionens avsikt vara den teoretisk-pedagogiska utbildningens ledare närmast under rektor. På honom skall det ankomma att planlägga undervisningen i psykologi och pedagogik såväl vid den egentliga yrkesutbildningen som vid de många kurserna för lärares vidareutbildning; han har, säger kommissionen, att bära det yttersta ansvaret för lärarhögskolans undervisning i psykologi och pedagogik.

Inte minst har han att tillse, att undervisningen står i kontakt med den pedagogiska forskningen och speciellt med den vetenskapliga bearbetningen av material från försöksverksamhet inom det allmänna skolväsendet och från den experimentverksamhet som står under lärarhögskolans egen ledning. Professuren får därför i viss grad karaktären av forskningsprofessur. Med hänsyn härtill måste undervisningsskyldigheten bli starkt begränsad. Främst får den reserveras för den mer vetenskapliga handledningen. Dessutom torde vara lämpligt, att professorn varje läsår eller varje termin i ett antal föreläsningar för samtliga studerande vid lärarhögskolan lämnar fortlöpande översikter över aktuella problemställningar inom den pedagogiska forsknings- och försöksverksamheten.

Med hänsyn till dessa omfattande arbetsuppgifter bör professuren tillsättas i så god tid, att innehavaren får minst ett halvt år på sig för utarbetande av kurserna i pedagogik och psykologi.

Professuren i skolforskning skulle enligt skolkommissionens intentioner vara i viss mån specialiserad. Lärarhögskolan har dock behov av kvalificerad undervisning även på angränsande områden. Kommissionen erinrar om att professorerna i pedagogik vid universitetet i Uppsala och Lund är skyldiga att i viss utsträckning hålla föreläsningar och leda övningar vid de praktiska lärarkurserna mot att de erhåller motsvarande lättnad i

undervisningsskyldigheten vid universitetet. När den nu obligatoriska kursen i pedagogik för ämbetsexamen slopas och ersättes med motsvarande utbildning vid lärarhögskolan, bör ytterligare en del av undervisningen kunna överflyttas.

Skolöverstyrelsen föreslår två professurer. Beteckningen skolforskning är enligt överstyrelsens uppfattning icke helt tillfredsställande. Bättre vore beteckningen »praktisk pedagogik med utvecklingspsykologi».

Den andra professuren bör också omfatta »praktisk pedagogik», men överstyrelsen är icke beredd att ytterligare precisera benämningen. Huruvida denna professur bäst förlägges till statens psykologisk-pedagogiska institut eller till lärarhögskolan vill överstyrelsen tills vidare lämna öppet.

Universitetskanslern anser icke, att lärarhögskolor, organiserade enligt skolkommisionens förslag, har förutsättningar att utvecklas till allmänt pedagogiska forskningscentra. I varje fall erfordras ännu en professur.

Innehavaren av professuren i skolforskning skulle få en så omfattande tjänstgöring i form av undervisning och administration, att föga tid skulle återstå för honom att bedriva vetenskaplig forskning. »I den mån man verkligen vill ordna så, att såväl dylik forskning som vetenskaplig undervisning skall bedrivas vid lärarhögskola, är denna enda professur långt ifrån tillräcklig. I någon mån skulle ju förhållandena i detta avseende förbättras, om man — — — fordrade docentkompetens för vissa av lektorerna i metodik. Det synes mig emellertid självklart, att vid sidan av nämnda professur i pedagogik i varje fall en professur i psykologi måste finnas vid lärarhögskola, och detta även om utbildning av skolpsykologer icke förlägges till lärarhögskolorna.»

Skolkommisionens förslag att viss undervisning vid lärarhögskolan skulle bestridas av universitetens ordinarie lärarkrafter har framkallat gensagor från de akademiska myndigheterna.

Universitetskanslern har i princip intet att erinra mot förslaget, att innehavaren av den föreslagna professuren skall knytas till vederbörande universitet eller motsvarande läroanstalt men erinrar om att i fråga om tillsättningsförfarandet vissa komplikationer måste inställa sig.

Vidkommande frågan om forskningsarbetet vid lärarhögskolan erinrar kanslern om att staten redan har skapat ett forskningscentrum i statens psykologisk-pedagogiska institut, vilket så till vida organiserats på samma sätt som de föreslagna lärarhögskolorna, att det knutits till en stor läroanstalt med undervisning på alla skolans åldersstadier. Kanslern anför:

Det synes mig självklart, att staten icke kan ha råd att i Stockholm organisera två centra för pedagogisk-psykologisk forskning. Det kan sålunda icke anses tillräckligt att — som kommissionen föreslagit — ordna samarbete mellan sagda institut och en blivande lärarhögskola i Stockholm. På denna punkt synes fastmer hela förslaget böra omprövas utifrån synpunkten att skapa *ett* och icke *tvenne* pedagogiska forskningscentra i huvudstaden.

Jämväl *statskontoret* finner det anmärkningsvärt, att psykologisk-pedagogiska institutet så föga beaktats i kommissionens betänkande. Vid den fortsatta utredningen i ärendet bör övervägas, i vilka former samverkan med institutet bör komma till stånd, i vilken utsträckning universitetslärare kan anlitas för undervisning vid lärarhögskolan samt huruvida inrättandet av exempelvis preceptorsbefattningar i psykologi och pedagogik kan vara motiverat.

Lärarna i psykologi, pedagogik och metodik.

Då ämnena psykologi, pedagogik och metodik är huvudämnena i lärarutbildningen, måste undervisningen ombesörjas av särskilt väl kvalificerade lärare. *Skolkommissionen* föreslår ett tämligen stort antal lektorstjänster i dessa ämnen. För en lärarhögskola av den storlek kommissionen planerat skulle erfordras

9			lektorstjänster i psykologi och pedagogik
18	»	»	högstadiets metodik
13	»	»	mellan- och lågstadiernas metodik samt
9	»	»	övningsämnenas metodik.

Vissa begränsade undervisningsuppgifter inom ämnesgruppen skulle ombesörjas av andra lärare.

Beträffande den för ifrågavarande lärare föreslagna undervisningsskyldigheten och de för erhållande av nämnda lektorstjänster angivna kompetenskraven jämte i samband därmed stående frågor hänvisas till den å s. 162—176 i propositionen lämnade redogörelsen för skolkommissionens förslag och de över detsamma angivna yttrandena.

Skolkommissionen har utfört detaljerade kalkyler rörande lärarbehovet i de särskilda ämnena. Då dessa beräkningar hänför sig till ett tidigare skede i utredningen, har departementschefen anmodat *undervisningsrådet Källquist* att utan ändring av de föreslagna lärarkategorierna verkställa nya beräkningar av lärarbehovet. Nedanstående tablå, som jämväl upptager vaktpersonal, är ett utdrag ur den av honom framräknade personalstaten:

2			lektorer i psykologi och pedagogik,
13	»	»	högstadiets metodik,
4	»	»	mellanstadiets metodik,
6	»	»	övningsämnenas metodik,
2			assistenter i psykologi och pedagogik,
2			vaktmästare.

En högstadieläktor har beräknats för vart och ett av ämnena kristendoms-kunskap, modersmålet, historia, samhällskunskap, geografi, biologi med hälsolära, matematik, fysik, kemi, engelska, tyska och franska samt en för latin och grekiska. De 13 lektorerna skulle emellertid övertaga fyllnadstjänstgöring vid samverkande läroverk, tillsammans motsvarande $5\frac{1}{2}$ hela lärartjänster.

Av lektorstjänsterna i övningsämnenas metodik är två avsedda för gymnastik med lek och idrott och en för vart och ett av ämnena teckning, musik, manlig slöjd och kvinnlig slöjd. De 6 lektorerna skulle bestrida undervisning i övningsskolan motsvarande sammanlagt $1\frac{1}{3}$ hela lärartjänster.

För vissa ämnen erfordras deltidstjänstgörande biträdande lärare. Timtalen framgår av nästa tablå:

	timmar
pedagogik speciella frågor	190
skolhygien	50
engelska (infödd lärare för behörighetskurser)	60
mellanstadiets metodik (speciella frågor)	130
tal- och röstvård	450
konsthistoria	40
välskrivning	128
gymnastik	480
instrumentalmusik	1440
manlig slöjd, sommarkurs	300
kvinnlig » , »	300
småslöjd	minst 30
trädgårdsskötsel	» 60

Härtill kommer i mån av behov en kurs i folkhögskolemetodik.

Genom omarbetningen har personalbehovet kunnat väsentligt beskäras. I stället för 9 lektorer i psykologi och pedagogik blir endast 2 erforderliga, i stället för 18 lektorer i högstadiets metodik endast 13, i stället för 13 lektorer i låg- och mellanstadiernas metodik endast 4 och i stället för 9 lektorer i övningsämnenas metodik endast 6.

Övningsskolan och dess lärare.

Med seminarierna har av gammalt varit förenade övningsskolor, dit seminarieelevernas undervisningsövningar varit förlagda. Under det senaste årtiondet har även klasser i seminarieorternas folkskolor tagits i anspråk för detta ändamål. Man brukar numera skilja mellan den interna övningsskolan, som är förenad med seminariet, och den externa, som tillhör det kommunala skolväsendet. Några av de provisoriska seminarierna har endast externa övningsskolor.

För undervisningen i »den interna övningsskolan» och handledningen av seminarieeleverna är anställda ordinarie och extra ordinarie övningsskollärare. I »den externa övningsskolan» kan lärarna antingen vara anställda som extra ordinarie övningsskollärare eller uppbära ett särskilt arvode av högst 1 000 kronor per läsår i egenskap av handledare för de seminarieelever, som har undervisningsserier i deras klasser. Antalet ordinarie och extra ordinarie övningsskollärare samt totalbeloppet för handledare fastställes av Kungl Maj:t; skolöverstyrelsen äger dock på framställning av vederbörande rektor medgiva, att övningsskollärartjänster i folkskoleseminariernas externa övningsskolor icke tillsättes och i stället ett be-

lopp av 1 000 kronor för varje icke tillsatt tjänst disponeras för handledararvoden under läsåret. Såväl övningsskollärare som handledare har lägre undervisningsskyldighet än folkskollärare i allmänhet.

Skolkommisionen finner det förenat med stora praktiska fördelar för en lärarutbildningsanstalt att ha sin egen övningsskola. Hänsynen till utbildningens smidighet och effektivitet kräver att vid lärarhögskolan huvuddelen av den praktiska utbildningen förlägges till en övningsskola under lärarhögskolans egen administration. Därjämte måste dock även övningsklasser tillhörande det kommunala skolväsendet kunna anlitas för klasslärarutbildningen och lämpligt belägna högre skolor tagas i anspråk för ämneslärarutbildningen.

Lärarhögskolans övningsskola bör i stort sett organiseras på samma sätt som de nuvarande seminariernas övningsskolor. Dock bör den enligt skolkommisionen alltifrån början inrättas såsom enhetsskola.

Med hänsyn till ämneslärarutbildningen bör övningsskolan även inrymma högre klasser. Lärarhögskolan måste utbilda ämneslärare för den kommande enhetsskolan och alltså ha tillgång till övningsklasser av annan art än de nuvarande läroverksklasserna. Det är därför önskvärt, att de sex första klasserna påbyggs med en realskola, omfattande klasserna 7—9, och dessa i sin tur längre fram med ett gymnasium.

Enligt skolkommisionens uppfattning är det mest praktiskt, att yrkesavdelningarna inom enhetsskolan — sålunda främst klass 9 y eller åtminstone den praktiska utbildningen inom denna klass — organiseras och administreras av den kommunala skolstyrelsen.

Till övningsskolan kan slutligen räknas de förskoleklasser, som skulle inrättas vid lärarhögskolan, speciellt för psykologiundervisningens behov.

Kommisionen beräknar, att övningsskolan för en lärarhögskola av den storlek kommissionen har planerat behöver omfatta 48 övningsklasser på klasslärarstadiet. Lämpligen bör var och en av klasserna 1—3 få 9 avdelningar och var och en av klasserna 4—6 få 7 avdelningar. Proportionen mellan lärjungeantalet i småskoleklass och mellanskoleklass bleve då 7:9, vilket förefaller rimligt. I klasserna 4—6 av A-formen bör enligt kommissionens uppfattning 25 lärjungar kunna mottagas — något fler än för närvarande i seminariernas övningsskolor. B 1-avdelningarna bör göras något mindre.

Övningsskolans realskolestadium bör tagas till, så att det kan ge fortsatt undervisning åt de lärjungar, som genomgått de sex lägsta klasserna i övningsskolan, kanske också åt en del lärjungar från samma stadsdel, som har gått i kommunal enhetsskola. Kommissionen räknar med att klasserna 7—9 tillsammans skall omfatta minst ett tjugotal undervisningsavdelningar.

Närmast under lärarhögskolans rektor skulle enligt kommissionen ledningen av övningsskolan utövas av två rektorer. Den ene skulle svara för klasslärarstadiet och ha ungefär de uppgifter och befogenheter, som över-

lärare vid folkskola har. Den andre skulle ha ansvaret för högstadiet, i stort sett som rektor vid en högre skola. Båda skulle dessutom ha vissa åligganden i samband med lärarutbildningen. Vissa för hela övningsskolan gemensamma angelägenheter skulle fördelas mellan rektorerna mera efter angelägenheternas art än efter skolstadium. Rektorstjänsterna vid övningsskolan skulle liksom rektorstjänsten vid lärarhögskolan vara förordnandetjänst.

Liksom inom andra skolformer erfordras för övningsskolan lärare med olika utbildning alltefter det stadium, på vilket de skall tjänstgöra. För klasserna 1—6 erfordras övningsskollärartjänster, för realskolestadiet adjunktstjänster och för gymnasialstadiet, om ett sådant kommer till stånd, lektorstjänster. För alla tre stadierna erfordras dessutom lärare i övningsämnen.

Skolkommissionen beräknar, att för klasserna 1—6 av övningsskolan och för den därtill anslutna förskolan erfordras

51	övningsskollärartjänster,
3	förskollärartjänster,
2	lärtjänster i teckning,
8	» » musik,
4	» » gymnastik med lek och idrott,
2	» » manlig slöjd och
4	» » kvinnlig slöjd.

Beträffande realskole- och gymnasialstadiet har lärarbehovet icke beräknats, då det tyckts kommissionen osäkert, huruvida något högstadium kan hinna organiseras, innan lärarhögskolan börjar sin verksamhet.

Övningsskolans bibliotek bör liksom skolbiblioteken inom det kommunala skolväsendet i Stockholm upprättas och drivas i samarbete med Stockholms stadsbibliotek.

Lärtjänsterna i övningsskolan skulle i stort sett ha samma karaktär som motsvarande tjänster vid jämförliga skolformer och liksom dessa vara Ca-tjänster. Arbetsuppgifterna för övningsskolans lärare blir dock av naturliga skäl mera omfattande än för lärare vid närmast jämförliga skolor. Skolkommissionen föreslår därför en lägre undervisningsskyldighet.

Övningsskollärarnas undervisningsskyldighet vid seminariernas övningskolor är för närvarande 22—26 veckotimmar; för lärarhögskolans övningskola förordas 20—22 timmar, tiden för instruktionsmetodik ej inräknad.

För ämneslärarna på realskolestadiet föreslår kommissionen 20—26 timmar och för ämneslärarna på gymnasialstadiet 18—22 timmar, i förra fallet fyra och i senare fallet två timmar lägre än för närvarande vid allmänt läroverk utan praktisk lärarkurs.

För övningslärarna bör undervisningsskyldigheten vara densamma som för motsvarande lärare vid de nuvarande seminarierna. Lärare i ämnen, där lärarutbildning icke förekommer (hemkunskap och vissa andra praktiska

ämnen på realskolestadiet), bör ha samma ställning som vid skolor utan lärarutbildning.

Under det första utbildningsåret för blivande klasslärare skulle undervisningsövningarna helt förläggas till den externa övningskolan, alltså till klasser tillhörande det kommunala skolväsendet. Ett betydande antal klasser, 64 under åtta veckor varje termin, skulle bli behövliga för en högskola av den föreslagna storleken.

Lärarna i de kommunala övningsklasserna bör liksom handledarna i de nuvarande externa övningsskolorna erhålla gottgörelse för sitt merarbete och ökade ansvar, i regel i form av ett särskilt arvode, i undantagsfall i form av nedsättning i undervisningsskyldigheten.

Ersättning bör utgå även till lärare, som utan att vara handledare för lärarkandidater mottar sådana som auskultanter. Bland annat torde lärarna i specialklasser av olika slag komma att på detta sätt deltaga i lärarkandidaternas utbildning.

Ännu fler övningsklasser erfordras för ämneslärarutbildningen, om denna får den avsedda omfattningen. De fem läroverken med lärarkurs i Stockholm hade läsåret 1951/52 tillhopa 146 undervisningsavdelningar och kunde utexaminera 80 lärarkandidater per år. Det är därav tydligt, att lärarhögskolans övningskola icke kan förslå för lärarkandidaternas praktiska övningar. Man kan icke ens — såsom när det gällde klasslärarna — förlägga den betygsatta undervisningen till övningskolan. Skolkommissionen föreslår emellertid, att den första terminens övningar förlägges dit och motiverar förslaget med att övningskolan är organiserad som enhetsskola.

Om övningskolan omfattar 20 klasser på realskolestadiet och 3 lärarkandidater får hospitera samtidigt i en klass, skulle övningskolan kunna mottaga omkring 60 ämneslärarkandidater per termin. Envar av dessa bör även kunna få en serie förlagd till denna del av övningskolan. Återstående övningsundervisning under den första terminen och en del av auskulteringen måste dock på grund av det begränsade utrymmet — och även av andra skäl — förläggas till andra skolformer. Likaså all övningsundervisning under sista utbildningsterminen.

Övningskolan blir således även på ämneslärarstadiet fullt utnyttjad, men dessutom måste några högre allmänna läroverk knytas till lärarhögskolan såsom samverkande läroverk.

Givetvis bör av praktiska skäl dessa skolor vara så belägna, att kommunikationerna till lärarhögskolan inte blir för besvärande. Att det måste bli fråga om skolor med gymnasium ligger i sakens natur. I stort sett bör dessa med lärarhögskolorna samverkande läroverk få samma uppgifter som provårsläroverken. Vid tillsättning av tjänster skulle, liksom nu vid provårsläroverken och helst i ännu högre grad, hänsyn tagas till de sökandes undervisningsskicklighet och lämplighet som handledare. Tjänsterna skulle vidare vara förbundna med särskilda avlöningsförmåner och något nedsatt undervisningsskyldighet.

För lärarhögskolans första tid föreslår kommissionen två samverkande läroverk.

I det hela stöder remissinstanserna kommissionens förslag om en till lärarhögskolan knuten särskild övningsskola. Innehållet i remissvaren framgår av s. 183—187 i propositionen.

En minskning av elevintagningen vid lärarhögskolan i den utsträckning departementschefen föreslagit måste avsevärt påverka övningsskolan. *Undervisningsrådet Källquist* anför härom följande:

Genom att småskolläroverks utbildning utslutits från lärarhögskolan, minskas starkt behovet av klasserna 1—2 i övningsskolan. Behovet därav torde inte bli större än att det kan tillgodoses genom övningsklasser i det kommunala skolväsendet. Däremot bör klass 3, även om denna klass i enhetsskolan räknas till småskolestadiet, vara företrädd i den statliga övningsskolan i samma utsträckning som klasser på mellanstadiet, detta bl. a. med hänsyn till skolor av B-former. — — —

Nedskärningen av lärarhögskolans omfattning medför, att antalet statliga klassavdelningar för mellanskolläroverks utbildningen kan minskas till 18. Därtill bör alltså komma 2 hjälpklasser . . . och 1 läsklinik.»

Om en skola av denna storlek på sitt högstadium mottager elever även från vissa kommunala enhetsskoleklasser 3—6, kan den bedömas ge underlag för 5 parallellavdelningar av klasserna 7—9, vilket får betraktas som minimum för läroverks utbildningens behov. Påbyggnad med gymnasium torde däremot tills vidare icke behöva beräknas. »En på detta sätt sammansatt övningsskola för ämnesläroverks utbildning torde få anses fylla de mest oundgängliga kraven, även om det varit förmånligt med något större möjligheter till auskultationer och övningsundervisning inom den egna övningsskolan. Vad som brister i detta hänseende får utfyllas genom att de samverkande läroverken i större utsträckning tages i anspråk även för ämnesläroverks kandidaternas första utbildningstermin.

Då den statliga övningsskolan enligt skolkommissionens planläggning skulle komma att få mycket stor omfattning, föreslogs två särskilda rektorer för övningsskolan, en närmast för klasserna 1—6 och en närmast för klasserna 7—9 och gymnasiet. Om övningsskolan enligt ovanstående reduceras till att omfatta endast omkring 35 undervisningsavdelningar, blir inte mer än en rektor erforderlig.»

En undersökning av läroverks behovet vid den statliga övningsskolan, sådan den ovan skisserats, leder till följande personalstat:

- 1 rektor,
- 11 adjunkter i högre lönegrad,
- 5 » » lägre »
- 21 övningsskollärare, därav 2 för hjälpklasser och 1 för läsklinik,
- 2 lärare i teckning,
- 2 » » musik,
- 2 » » gymnastik,
- 2 » » manlig slöjd,
- 2 » » kvinnlig slöjd,
- 1 » » hemkunskap,

- 1 kanslibiträde,
- 2 vaktmästare.

Därtill kommer 3 å 4 icke-ordinarie ämneslärare, därav 1 lärare i praktisk yrkesorientering och samhällskunskap.

Anm. Undervisningen i yrkest teori och yrkespraktik i klass 9 y har antagits ombesörjd av kommunen. Vidare har förutsatts, att lektorerna i mellanstadiet metodik och i övningsämnenas metodik får sin skoltjänstgöring i övningsskolan och att undervisningen i engelska i klasserna 5 och 6 bestrides av ämneslärare.

Vid jämförelse med den i det föregående lämnade sammanställningen av personalbehovet enligt kommissionens förslag bör uppmärksammas, att detta icke upptager för högstadiet erforderlig lärarkraft.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Om genom beslut av årets riksdag grunden lägges till en lärarhögskoleorganisation, kommer under den tid, vi nu överblicka, lärare för enhetsskolans mellanstadium att utbildas vid två skolformer, lärarhögskolan och folkskoleseminarierna. Utbildningsformerna kan komma att skilja sig åt, men målet är detsamma; de utbildade lärarna skall fylla samma uppgifter i det framtida skolväsendet. På motsvarande sätt måste lärarhögskolan och de nuvarande lärarkursanstalterna utbilda ämneslärare för samma skolformer och samma undervisning. Frågan är nu, om det gemensamma arbetsmålet för de olika formerna av lärarutbildningsanstalter bör taga sig uttryck i en gemensam central ledning eller om olikheterna mellan utbildningsanstalter av äldre och nyare typ fordrar, att separata överstyrelser inrättas.

Enligt kommissionsmajoritetens förslag skulle särskild överstyrelse för lärarhögskolorna upprättas. Under övergångstiden skulle således skolöverstyrelsen vara talesman för folkskoleseminarier och lärarkursanstalter och den nya överstyrelsen för lärarhögskolorna. Småningom skulle yrkesutbildningen för både ämnes- och klasslärare koncentreras till lärarhögskolor, så att vid övergångsperiodens slut lärarutbildningen komme att ha sitt eget ämbetsverk, helt skilt från skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsen företräder den motsatta uppfattningen. Lärarhögskolorna bör sortera under skolöverstyrelsen och deras ärenden som alla andra handläggas enligt för denna gällande instruktion och arbetsordning.

Kommissionsminoriteten följer en mellanlinje. Överstyrelsen för lärarhögskolorna skulle organiseras som en särskild sektion av skolöverstyrelsen.

Kommissionsmajoritetens förslag synes bottna i uppfattningen, att skolöverstyrelsen med sina mångahanda administrativa uppgifter icke skulle kunna lika aktivt som en mera specialiserad överstyrelse främja det pedagogiska reformarbetet, vi hoppas få till stånd genom lärarhögskolorna, eller rent av vara sinnad att till förfång för detta arbete beskära lärarhögskolornas organisatoriska och ideologiska frihet.

För egen del anser jag rent principiellt, att utbildningen av lärare med samma uppgifter om möjligt bör stå under samma centrala ledning. En klyvning av den centrala ledningen efter utbildningsanstalternas organisation är i och för sig lika litet eftersträvansvärd som en uppdelning av skolväsendets centrala ledning efter högre och lägre skolformer. I vissa lägen kunde en splittring av den centrala ledningen dessutom ha ogynnsamma

psykologiska återverkningar. Det vore högst olyckligt, om en frontlinje skulle utbildas mellan lärarhögskolan och de andra lärarutbildningsanstalterna och lärarna skulle känna sig som målsmän för olika strävanden. Riskerna för en sådan utveckling skulle ökas, om den centrala ledningen präglas av en liknande dualism.

Huruvida en enhetlig central ledning för lärarutbildningen i sinom tid bör organiseras inom ramen för skolöverstyrelsen eller såsom en fristående styrelse är en fråga, som får övervägas efter omständigheterna, när tiden är inne. En slutgiltig prövning av organisationsformerna bör företagas, när nätet av lärarhögskolor blivit utbyggt och den centrala ledningen måste taga sikte på uppgiften att vårda gemensamma angelägenheter för på olika orter belägna högskolor, en var med sin rektor och sitt lärarråd.

Jag är fullt ense med kommissionens majoritet om vikten av att lärarhögskolans självständighet i pedagogiskt hänseende tryggas. Så långt möjligt bör lärarhögskolan vara självstyrande i pedagogiska angelägenheter. Dess rektor bör beredas större inflytande jämväl på de ärenden, som går vidare till överstyrelsen. Det bör tillses, att administrativa rutinregler och tidigare praxis inom skoladministrationen under inga förhållanden får bli till hinder för förnyelsearbetet.

Detta behöves emellertid icke nödvändigtvis leda fram till en organisatorisk lösning i överensstämmelse med majoritetens förslag. Jag har kommit till den uppfattningen att i vart fall under utbyggnadstiden skolöverstyrelsen lämpligen bör kunna fungera som överinstans, därest styrelsen vid avgörandet av till högskolan hörande frågor och ärenden får följande sammansättning:

- skolöverstyrelsens chef, tillika ordförande,
- den ledamot av skolöverstyrelsen, som förordnas att taga särskild befattning med ärenden rörande lärarhögskolan,
- lärarhögskolans rektor,
- en representant för den psykologisk-pedagogiska forskningen samt
- en representant för det allmänna.

De båda sistnämnda skulle förordnas av Kungl. Maj:t, varvid lämpligen universitetskanslern torde böra föreslå den ledamot, som skall företräda den psykologisk-pedagogiska forskningen.

Lärarhögskolans rektor bör vidare kunna tagas i anspråk som föredragande i ökad utsträckning. Att lägga all föredragning på honom är givetvis uteslutet, enär det administrativa arbetet i så fall komme att taga för stor del av hans arbetstid i anspråk. Huru föredragningarna i varje särskilt fall skall ordnas, bör ankomma på ordförandens bestämmande, men direktiv bör i lämpligt sammanhang givas, att föredragningen av viktigare organisatoriska och pedagogiska frågor i den del de berör lärarhögskolan skall uppdragas åt rektor, där så utan olägenhet kan ske.

Vid behandlingen av ärenden rörande lärarhögskolan (eller vissa grupper av sådana) skulle sålunda de av mig nämnda personerna inträda såsom ledamöter av skolöverstyrelsen, i den mån de ej redan förut tillhör densamma. När jag i det föregående stundom talat om lärarhögskolans »styrelse», har jag avsett skolöverstyrelsen i denna speciella sammansättning. Det få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i skolöverstyrelsens instruktion, som kan vara behöfliga i anledning av vad jag nu förordat.

För kommissionsmajoritetens ställningstagande synes frågan om lärtillsättningar ha varit av stor betydelse. Lärarhögskolans rektor och lärarråd

kunde ha önskemål i fråga om personvalet, som befaras icke lika lätt vinna gehör inom en sektion av skolöverstyrelsen som inom en fristående överstyrelse. Jag vill i anledning härav kraftigt betona, att det självfallet icke är meningen att den avvägning mellan befodringsgrunderna, som tillämpas vid lärartillsättningarna vid allmänna läroverk och seminarier, skall oförändrad överföras till lärartillsättningarna vid lärarhögskolan. Tjänstetidens längd kan endast under för övrigt lika förhållanden få spela in, den personliga lämpligheten för det arbete, som skall bedrivas vid lärarhögskolan, måste tillmätas avgörande betydelse. Närmare bestämmelser därom torde i sinom tid komma att inflyta i lärarhögskolans stadgar. Den allra första läraruppsättningen bör enligt min mening kallas, varvid det torde bliva ett gemensamt intresse för rektor, överstyrelsen och Kungl. Maj:t att tillse, att lärarhögskolan erhåller den läraruppsättning, varav den är bäst betjänt.

Skolkommissionen föreslår därjämte en lokal styrelse för lärarhögskolan, som i den föreslagna konstruktionen har karaktär av ett lärarråd och huvudsakligen skall avgöra pedagogiska frågor. Skolöverstyrelsen önskar tillägga den lokala styrelsen vissa ej närmare specificerade administrativa uppgifter och vill på grund härav ge styrelsen en annan sammansättning. För egen del anser jag en självstyrelse i pedagogiska frågor vara av väsentlig betydelse för lärarhögskolan. En sådan funktion bör för högskolans del kunna fyllas av dess lärarråd.

Löpande administrativa ärenden av intern natur torde kunna avgöras av rektor i en utsträckning, som närmare preciseras i lärarhögskolans arbetsordning. Från kamerala uppgifter bör han däremot vara fri. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda stadga för lärarhögskolan och instruktion för dess överstyrelse, medan arbetsordningen, som torde komma att beröra även mera kortvariga arrangemang, lämpligen bör fastställas av överstyrelsen.

Liksom skolkommissionen anser jag, att rektor icke kan handhava den omedelbara ledningen av lärarhögskolans hela mångförgrenade verksamhet. Han bör kunna mera direkt åtaga sig den praktiska utbildningen, och han skall givetvis vara den samordnande och sammanhållande kraften i högskolans arbete, men han bör, såsom skolkommissionen föreslagit, ha under sig särskilda ledare för den teoretisk-pedagogiska utbildningen och för övningsskolan. Kompetensfördelningen mellan rektor och lärarrådet torde endast delvis behöva regleras genom administrativa föreskrifter; ett visst utrymme för praxis bör kunna tillstädjas. Mot kommissionens förslag om avdelningskollegier och lärarkonferenser inom högskolan har jag intet att erinra.

Med hänsyn till den av mig föreslagna beskärningen av lärarhögskolans elevintagning torde personalen i högskolans kansli och bibliotek kunna något reduceras. Jag föreslår, att för kansliet beräknas en sekreterare, en kansliskrivare och ett kanslibitråde samt, bland annat med hänsyn till pedagogiska institutionens behov av skrivhjälp, två kontorsbiträden. Biblioteket torde tills vidare kunna nöja sig med en deltidsanställd bibliotekare och ett biblioteksbiträde. Inrättandet av särskild institution för tekniska hjälpmedel bör kunna anstå tills vidare; därmed bortfaller också det föreslagna särskilda institutionsföreståndararvodet.

Den föreslagna professuren vid lärarhögskolan är behövlig, oavsett huru den psykologisk-pedagogiska forskningen i övrigt ordnas i vårt land. Innehavaren av denna tjänst skall organisera och planlägga undervisningen i

psykologi och pedagogik vid lärarhögskolan och i dess kursverksamhet, han skall själv föreläsa om vissa aktuella problem inom forskningen och den allmänna försöksverksamheten, och han skall vara ledare för den försöksverksamhet, som i den ena eller andra formen torde komma att bedrivas vid lärarhögskolan. Universitetskanslern finner dessa åligganden så betungande, att han ifrågasätter, huruvida professorn kan få tillräcklig tid för egen vetenskaplig forskning. Huru maktpåliggande ledaruppgifterna i verkligheten blir, beror visserligen i någon mån på omfattningen av de experimentmöjligheter vid skolorna, som ställs till högskolans förfogande. I varje fall kräver de dock sin man: arbetet torde icke kunna läggas över på andra befattningshavare vid lärarhögskolan eller på lånade krafter och är till sin art sådant, att tjänstinnehavaren skäligen bör tillerkännas professors tjänsteställning.

Frågan om den fortsatta utbyggnaden av forskningen inom den psykologisk-pedagogiska ämnesgruppen är en mycket mer vittutseende fråga och förutsätter ett utredningsarbete, som ännu icke är avslutat. Flera alternativ kan komma under övervägande: förstärkning av forskningsresurserna vid universiteten, vid statens psykologisk-pedagogiska institut, inom skolöverstyrelsens försöksavdelning eller vid lärarhögskolan. Skolkommissionen tänker sig möjligheten, att en framtida skolpsykologutbildning åtminstone delvis skulle läggas till lärarhögskolan; denna måste då erhålla en specialutrustning för ändamålet, vari bland annat en professur i psykologi skulle ingå. Den enligt bemyndigande den 8 maj 1953 tillsatta utredningen rörande psykologutbildningen har till uppgift att rationellt ordna denna utbildning och skall därjämte utarbeta plan för psykologisk-pedagogiska institutets utbyggnad med beaktande av psykotekniska institutets vid Stockholms högskola ställning och verksamhet. En utbyggnad i större skala av den forskning på skolans område, som i olika former företrädes av de filosofiska fakulteterna, psykologisk-pedagogiska institutet, skolöverstyrelsens försöksavdelning och lärarhögskolan, läser icke kunna beslutas, förrän psykologutredningen fullgjort sitt uppdrag. Intill dess bör den vetenskapliga personalen vid lärarhögskolan inskränkas till vad som med hänsyn till högskolans egna behov är strängt nödvändigt. Jag anser mig på grund härav utöver den föreslagna professuren endast kunna tillstyrka de två assistenttjänsterna i psykologi och pedagogik.

I fråga om professurens ämnesinnehåll och i synnerhet dess benämning har skilda meningar framträtt. Skolkommissionen tänker sig en professur i skolforskning, skolöverstyrelsen en professur i praktisk pedagogik med utvecklingspsykologi, universitetskanslern och åtskilliga akademiska remissinstanser en professur i didaktik, särskilt metodik. En viss specialisering av ämnesområdet torde vara önskvärd: den bör ge företräde åt forskning med inriktning på skolans aktuella spörsmål, medan exempelvis forskningar i pedagogikens historia måste träda tillbaka. Jag är emellertid icke beredd att nu precisera ämnesområdet, bland annat emedan professurens avgränsning kan komma att påverkas av en eventuell förstärkning av lärarkrafterna i samband med psykologutbildningen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen beslutat om professurens upprättande, pröva denna del av ärendet.

Skolkommissionen har föreslagit, att den blivande professorn i skolforskning vid lärarhögskolan jämväl skulle tillhöra den filosofiska fakulteten i högskolestaden. Möjligen skulle en sådan dubbelställning på längre sikt un-

derlätta lösningen av vissa frågor, som berör såväl lärarhögskolorna som universitetet. Med den ställning, jag har intagit till de av kommissionen föreslagna pedagogiska examina, finner jag det dock tills vidare tillräckligt, att nödig samverkan kommer till stånd i fria former. Därigenom skulle man också undgå de komplikationer i tillsättningsproceduren, som påpekats av universitetskanslern. Under alla omständigheter bör emellertid ett sakkun- nieförfarande ligga till grund för tjänstetillsättningen.

Skolkommissionens plan att till lärarhögskolan knyta viss undervisning av universitetsprofessorer har fått stöd av statskontoret, medan universi- tetskanslern icke synes tro, att lärarhögskolan på detta sätt skall kunna till- föras någon mera avsevärd förstärkning i lärarkraft. Det är mycket möjligt, att kanslern har rätt, men frågan synes böra uppmärksammas, när den obliga- toriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia i en framtid avskaffas.

De av skolkommissionen föreslagna lärarkategorierna vid lärarhögskolan synes mig alla erforderliga, icke minst den nya lärargruppen i metodik. Några av remissinstanserna håller visserligen före, att metodikundervis- ningen i större utsträckning, än kommissionen tänkt sig, kunde bedrivas i de gamla formerna och av de lärargrupper, som hittills haft dylik un- dervisning om hand. För mig har det varit bestämmande, att man i fram- tiden torde bli nödsakad att vid lärarutbildningen anlita även övnings- klasser, där undervisningen bestrides av lärare, som visserligen fullt till- fredsställande sköter sina dagliga uppgifter i klassen men dock icke når upp till den mycket höga standard, som en god metodikundervisning förutsätter. Det som i sådana fall kan brista bör kunna utfyllas av högskolans metodik- lärare. Genom inrättandet av dessa tjänster skulle dessutom lärarhögsko- lan sättas i stånd att ge en utvidgad personlig handledning av lärarkandi- daterna av det slag, som förekommer vid vissa utländska lärarutbildnings- anstalter.

Givetvis är det av största vikt, att den personliga kontakten med un- dervisningen bibehålles av de lärare som skall införa andra i undervisandets metod. Varje heltidsanställd metodiklärare vid lärarhögskolan bör själv prak- tiskt utöva sin konst antingen genom att regelbundet fullgöra någon del av sin undervisningsskyldighet såsom lärare i övningsskolan och därmed sam- verkande läroverk eller genom att med vissa mellanrum uppehålla lärartjänst i övningsskolan under en icke alltför kort tid.

Kontakten med skollivets praktiska sidor måste hållas vid makt även av lärarna i psykologi och pedagogik. Det kan ske i olika former. Jag är mest benägen att på denna punkt följa den seminarierector, som vill en- gagera pedagogiklektorerna som medbedömare vid lärarkandidaternas öv- ningslektioner under någon timme i veckan. Sådant medbedömerskap bör enligt min mening i mindre utsträckning ingå i dessa lärares åligganden.

Skolkommissionen har angivit de kvalifikationer i olika hänseenden, som lärarhögskolans lärare måste besitta. Kraven är inte små; särskilt när det gäller en helt ny lärargrupp som metodiklärarna, är det svårt att författ- ningsmässigt fixera villkoren utan att alltför mycket inknappa tjänsternas rekryteringsbas. Såsom jag redan nämnt, bör därför enligt min mening den första läraruppsättningen vid lärarhögskolan kallas. Så långt möjligt bör därvid skolkommissionens intentioner i sak följas. Vid lärartillsättningarna måste jämväl tillses, att de olika undervisningsstadierna — icke minst realskolestadiet — blir företrädda på ett ur helhetens synpunkt ändamåls-

enligt sätt. Längre fram bör preciserade behörighetsvillkor införas i lärarhögskolans stadga. Det är att vänta, att sedan sådana villkor uppställts och bekantgjorts, ett tillräckligt antal yngre lärare med tiden skall förskaffa sig de erforderliga kvalifikationerna och trygga återväxten, när de först utnämnda avgår. Fastställandet av behörighetsvillkoren för de olika slagen av tjänster bör ankomma på Kungl. Maj:t.

Skolkommissionen har föreslagit, att lärarna i psykologi och pedagogik skall inneha fullmaktstjänster, lärarna i metodik däremot förordnandetjänster. För egen del vill jag på detta stadium lämna frågan om lärarnas anställningsförhållanden, lönesättning — till vilken jag senare återkommer — och tjänstebenenämning öppen. Dessa spörsmål torde senare ånyo få anmälas för riksdagen.

Vid bestämmandet av lärarnas undervisningsskyldighet måste beaktas, att vid lärarhögskolan ett relativt fritt arbetssätt skall tillämpas och särskilt i samband med övningarna personligt utformade arbetsuppgifter skall förekomma i så stor utsträckning, som omständigheterna medger. Jag anser dock, att den enskilda handledning — tre timmar per lärarkandidat — som ingår i den för lärarna i mellanstadiets metodik föreslagna undervisningsskyldigheten, liksom för lärarna i högstadiets metodik skäligen bör läggas utanför den siffermässigt fixerade delen av undervisningen, och likaså, att det medbedömerskap vid undervisningsövningarna, som i någon utsträckning bör åläggas lärarna i psykologi och pedagogik, kan påläggas dem utan minskning av antalet undervisningstimmar.

Vid de av särskild utredningsman utförda beräkningarna rörande lärarhögskolans personalstat har kommissionens beräkningsgrunder jämkats med hänsyn till vad jag nu och tidigare anfört om de särskilda ämnenas ställning och lärarnas undervisningsskyldighet. Omräkningen har givit vid handen, att till följd av högskolans reducerade omslutning antalet lektorstjänster kan betydligt minskas och specialläraren i röst- och talvård ersättas med en lärare med partiell tjänstgöring. Om det gällt att nu upprätta stat för lärarhögskolan, skulle jag kunnat tillstyrka, att heltidstjänster av olika slag upprättas och därutöver medel anslås för anordnande av undervisning genom deltidstjänstgörande lärare i huvudsak på det sätt utredningsmannen föreslagit. De lektorstjänster med speciella uppgifter, som i några yttranden föreslagits, kan jag däremot icke tillstyrka.

I vilken utsträckning undervisning för de skilda ändamålen skall anordnas under lärarhögskolans organisationsperiod och däremot svarande lärartjänster inrättas, blir beroende av förnyad prövning i samband med de årliga anslagsäskandena för lärarhögskolan under uppbyggnadsperioden.

I likhet med skolkommissionen och skolöverstyrelsen finner jag det icke möjligt att för lärarhögskolans behov upprätta en statlig övningsskola av de dimensioner, som skulle fordras för att all erforderlig auskultation och övningsundervisning skulle kunna förläggas dit. Jag tillstyrker, att en särskild övningsskola inrättas, men förutsätter därvid, att det kommunala skolväsendet och vissa lämpligt belägna högre skolor nyttjas som komplement.

Den statliga övningsskolan bör tillsammans med vissa klasser av det kommunala skolväsendet bilda en fullständig enhetsskola för stadsdelens ungdom. Då småskolläro-utbildning åtminstone tills vidare icke skall upp på lärarhögskolans program, bör skolan delvis utformas på annat sätt, än skolkommissionen har tänkt sig. De ifrågasatta förskoleavdelningarna kan sålunda helt utgå. I den mån avdelningar tillhörande småskolestadiets båda

lägsta klasser blir erforderliga för mellanskollärarytbildningen, torde kommunala klasser kunna begagnas. Övningsskolan behöver således endast hålla enhetsskoleklasserna 3—9. Någon gymnasial överbyggnad under lärarhögskolans administration synes mig icke erforderlig.

Liksom kommissionen anser jag det lämpligast, att den förberedande yrkesutbildningen för lärjungarna på enhetsskolans högstadium organiseras och administreras av den kommunala skolstyrelsen. Däremot bör ett par hjälpklasser ingå i övningsskolan och läsklinik där anordnas. En och annan läraravdelning i övningsskolan bör sammansättas av lärjungar tillhörande på varandra följande årsklasser, såsom redan nu ofta sker inom seminarier-
nas övningsskolor.

Jag kan icke tillstyrka, att det av kommissionen föreslagna maximiantalet lärjungar i övningsskolans klasser sänkes eller att antalet övnings-
skoleklasser beräknas efter generösare grunder än de av kommissionen föreslagna.

Den största lärargruppen på mellanstadiet bör liksom i folkskoleseminariernas övningsskolor vara övningsskollärarna och den största på realskolestadiet liksom vid provårsläroverken utgöras av adjunkter i de båda förekommande lönegraderna. Dessutom erfordras för båda stadierna övningslärare. Då övningsskolans storlek kunnat nedbringas så pass mycket, torde endast en rektorstjänst bli behöfvig för skolans ledning.

Lärarnas undervisningsskyldighet bör vara lägre än i skolformer, där lärarutbildning icke försiggår. Jag är däremot icke beredd att tillstyrka, att undervisningsskyldigheten för övningsskollärarna sänkes under den vid folkskoleseminariernas övningsskolor tillämpade. Jämväl för ämneslärarna bör den för övningsskollärarna föreskrivna undervisningsskyldigheten av 22—26 veckotimmar gälla, dock med nedsättning vid tjänstgöring i klass 9 på sätt skolkommissionen föreslagit för gymnasietjänstgöring. I fråga om övningslärarnas undervisningsskyldighet ansluter jag mig till skolkommissionens förslag.

Antalet under dessa förutsättningar påkallade lärartjänster samt i övrigt behöfvig heltidsanställd personal framgår av den av undervisningsrådet Källquist i ärendet gjorda utredningen. Jag räknar med att en personalstat av i stort sett denna omfattning skall bli erforderlig, när övningsskolan är fullt utbyggd. Det under organisationsperioden behöfviga antalet tjänster kan icke nu anges utan måste prövas i samband med de årliga anslagsäskandena för lärarhögskolan.

Behörighetsvillkoren för rektors- och lärartjänsterna vid övningsskolan torde böra av Kungl. Maj:t bestämmas i anslutning till vad som gäller för närmast motsvarande tjänster vid allmänna läroverk med praktisk lärarkurs respektive folkskoleseminarier. Vid lärartillsättningarna bör liksom vid de nuvarande lärarutbildningsanstalterna hänsyn tagas till de särskilda krav, som en tjänst vid lärarutbildningsanstalt ställer på sin innehavare. Kallelse bör kunna ifrågakomma.

Tack vare minskningen av antalet lärarkandidater behöver färre klasser tagas i anspråk inom det kommunala skolväsendet och vid samverkande läroverk. I fråga om dessa klassers användning och grunderna för beräkning av antalet behöfviga avdelningar ansluter jag mig till kommissionens förslag.

Lärarhögskolans förläggning.

Skolkommissionens förslag.

I sitt utlåtande över skolkommissionens principbetänkande föreslog *skolöverstyrelsen*, att den första fullständiga lärarhögskolan skulle förläggas till Lund och basera sin verksamhet på skolväsendet i Lund och Malmö. *Skolkommissionen* fann det tveksamt om just den första lärarhögskolan borde förläggas till någon av dessa städer och kom för sin del till det resultatet att Stockholm såsom förläggningsort för den ifrågasatta läroanstalten erbjöd betydande fördelar. På närmare anförda skäl föreslog kommissionen, att den första lärarhögskolan skulle förläggas till *Stockholm*.

Kommissionen inledde 1951 underhandlingar med Stockholms stad, vilka ledde till preliminära överenskommelser om upplåtande av lämplig tomtmark och överlåtande till staten av vissa ännu inte uppförda skolor, vilka skulle tjäna som övningsskolor för lärarhögskolan. Kommissionen tänkte sig därvid, att lärarhögskolan skulle förläggas till den under utbyggnad varande stadsdelen Vällingby i stadens västligaste del.

Såsom alternativ till Vällingby nämnes i några av de i ärendet avgivna remissyttrandena en förläggning till Fredhäll, varvid anknytning borde sökas till det därvarande folkskoleseminariet för manliga elever.

För *skolöverstyrelsen* står valet mellan Vällingby och Fredhäll. Den största fördelen med en placering i Vällingby är enligt överstyrelsens mening att tillräckliga utrymmen där torde kunna beredas för utbyggnad av lärarhögskolan. Olägenheten med Vällingby är, att det blir en förläggning i stadens periferi med, oaktat tunnelbanans tillkomst, avsevärda avstånd till olika kulturella institutioner i Stockholm av vikt för lärarutbildningen. Förlägges lärarhögskolan till Fredhäll, kan högskolan vidare överta därvarande seminariums nyuppförda byggnad; överstyrelsen erinrar om att jämväl gymnastikbyggnad där skall uppföras.

Överstyrelsen kan för sin del acceptera vilket som helst av de båda anförda alternativen för lärarhögskolans placering i Stockholm, men förutsätter, att innan eventuellt beslut fattas om lärarhögskolans förläggning till Vällingby, det noggrant utredes, huruvida icke en förläggning av lärarhögskolan till Fredhälls- (Mariebergs-) området i anslutning till därvarande seminariums lokaler vore att föredraga ur olika synpunkter.

Fredhällsalternativet.

Förutsättningarna för lärarhögskolans förläggning till Fredhäll har på uppdrag av departementschefen närmare undersökts av *undervisningsrådet Källquist*. Denne anför därom huvudsakligen följande.

Nuvarande folkskoleseminariet i Fredhäll är uppfört som hallbyggnad med klassrumslänga. Där inrymmer bl. a. 8 klassrum, fullständiga institutioner för såväl fysik som kemi, biologiskt laboratorium med materielrum,

geografirum, teckningssal, 2 salar för manlig slöjd, bibliotek med läsrum, aula uppkommen genom avbalkning av hallen i översta våningen, kollegierum, konferensrum, rektorsexpedition och sekreterarrum. Gymnastiksal saknas men torde komma att uppföras under närmaste året. Därmed torde det också ges möjlighet att av en rasthall, som nu användes för gymnastik, få en för seminariet synnerligen välbehövlig musiksal. Bostad för en vaktmästare finns i en särskild byggnad på skoltomten.

En lärarhögskola blir i vissa avseenden mera utrymmeskrävande och i andra avseenden mindre utrymmeskrävande än ett seminarium. Undervisningen i psykologi och pedagogik, sådan den i stora drag planerats av skolkommissionen, fordrar en särskild institution. Vidare blir avsevärt utvidgade biblioteksutrymmen nödvändiga till följd av omläggningen av studiensättet. Biblioteket blir en viktig arbetsplats för lärarkandidaterna och måste bl. a. inredas så, att det ger tillfälle till gruppstudier. Däremot minskas behovet av egentliga undervisningslokaler. Av de 8 nuvarande klassrummen i seminariet torde endast ungefär hälften — med förändrad inredning — behöva disponeras för undervisningen. Dock bör därtill komma en särskild föreläsningssal med plats för 130—150 personer. I fråga om naturvetenskapliga speciallokaler kan en lärarhögskola nöja sig med väsentligt mindre än vad som nu finns vid seminariet. I själva verket kommer dock de befintliga naturvetenskapliga institutionerna, i den mån de inte utnyttjas för lärarhögskolans egen undervisning, att behövas för övningsskolans högstadium. Av de båda salarna för manlig slöjd blir den ena överflödigt vid lärarhögskolan. Å andra sidan måste en sal för kvinnlig slöjd tillkomma. Vad beträffar administrationslokaler, blir en inte obetydlig ökning nödvändig. Vidare måste sörjas för utrymmen för tentamina och konferenser mellan lärare och studerande. Slutligen måste någon lokal ställas till studentkårens fria förfogande.

Förberedande undersökning av lärarhögskolans samlade lokalbehov ger vid handen, att detta behov kan tillgodoses genom vissa ej särskilt genomgripande omdispositioner av de nuvarande seminarielokalerna jämte en relativt begränsad nybyggnad. Den senare skulle då omfatta psykologisk-pedagogisk institution med föreläsningssal samt lokaler för studentkåren (alternativt musiksal med biutrymmen).

Med utgångspunkt från ett preliminärt lokalprogram i överensstämmelse med ovan återgivna synpunkter har byggnadsstyrelsen överslagsvis uppskattat kostnaderna för nybyggnad och ombyggnad till ungefär 800 000 kronor.

Om lärarhögskolan förlägges till Fredhäll och där övertager folkskoleseminariets lokaler, blir det naturligt, att den nuvarande folkskolan på angränsande tomt ombildas till statlig övningsskola och att lärarhögskolans behov av samverkande skolor av skilda slag tillgodoses genom skolor med goda kommunikationer till Fredhäll.

I fråga om statens övertagande av folkskolan i Fredhäll, nedan kallad Fredhällskolan, måste hänsyn tagas inte blott till antalet behövliga övningsklasser utan också till barnantalet över huvud taget inom Fredhälls nuvarande överlärardistrikt.

Med genomförande av enhetsskola inom distriktet följer, att lokalbehovet ökas redan för klasserna 5—6, eftersom avgång från klass 4 till 5-årig realskola får antagas i stort sett upphöra, och framför allt för klasserna ovanför klass 6 på grund av utsträckt skolplikt. Undervisningen i naturvetenskap-

liga ämnen på högstadiet kräver vidare speciallokaler i större utsträckning än i en folkskola av hittillsvarande typ.

I och med att Fredhällskolan förändras till övningsskola, ökas lokalbehovet åtminstone något av den anledningen, att en övningsskoleklass ej gärna kan ha lika många elever som en annan välbesatt skolklass. Skolkommisionen räknade dock med att elevantalet kunde göras något större än som nu är praxis i de statliga övningsskoleklasserna. Om någon ny klassfördelning ej göres efter klass 2 utan samma elevantal bibehålles i klasserna 3—6 som i småskoleklasserna, blir elevantalet relativt lämpligt även för en övningsskoleklass.

I Fredhällsdistriktet undervisas för närvarande 7 avdelningar av klass 1 och 8 avdelningar av klass 2. Viss minskning av barnantalet är dock att motse redan inom de närmaste åren. Man torde därför inte behöva räkna med mer än 6 parallellavdelningar i klasserna 1—6. Måhända blir inte ens detta antal erforderligt varje år — vissa variationer år från år måste man givetvis vara beredd på inom ett givet befolkningsdistrikt.

I klasserna 7—9 torde antalet parallellavdelningar kunna uppskattas till 5. Därvid är att märka, att för klass 9 y, som har yrkespraktik varannan vecka, 2 avdelningar kan ha gemensamt klassrum.

På grundval av ovanstående antaganden skulle behovet av klassrum för klasserna 1—9 inom Fredhällsdistriktet bli 50 klassrum, rum för specialklasser (särskilt hjälpklasser) ej medräknade.

Enligt skolkommisionens förslag skulle övningsskolans högstadium påbyggas med ett gymnasium. Något gymnasium i Stockholm inom området mellan Kungsholmens läroverk och Brommaläroverket vid Stora Mossen synes emellertid inte vara erforderligt för närvarande. Åtminstone tills vidare får man därför avskryva tanken på gymnasium vid övningsskolan. Följaktligen behöver inte lokaler för detta ändamål tas med i räkningen.

Den befintliga Fredhällskolan innehåller 43 klassrum jämte i det hela goda specialutrymmen för skolans nuvarande behov. Behovet av nya speciallokaler för högstadiets naturvetenskapliga undervisning kan beträffande fysik och kemi tillgodoses genom det nuvarande seminariets speciallokaler, som endast i mindre utsträckning behöver tas i anspråk för lärarhögskolans egen undervisning. Däremot blir det nödvändigt att inreda nya institutioner för biologi och geografi. Detta kan enklast ske genom att tre av de nuvarande klassrummen göres om till två lärosalar och ett materielrum. (De därigenom erhållna lärosalarna skulle även kunna användas för bildvisning.) Antalet klassrum i de befintliga lokalerna minskas därigenom till 40.

Ovan antogs klassrumsbehovet för klasserna 1—9 bli 50, vartill bör läggas 2 klassrum för hjälpklasser. En brist på 12 klassrum skulle sålunda komma att uppstå. Enligt vad som inhämtats från Stockholms stad, synes möjlighet föreligga att på annan tomt inom Fredhäll uppföra en skolbyggnad för åtminstone 10 klassavdelningar.

I tidigare sammanhang har anförts, att tillräckliga skäl att med den statliga övningsskolan införliva undervisningsavdelningar tillhörande klasserna 1—2 ej torde förefinnas. I första hand torde därför dessa småskoleklasser placeras i den ifrågasatta nybyggnaden på annan tomt i Fredhäll. Vidare har antalet erforderliga statliga övningsavdelningar av klasserna 3—6 beräknats till 18 (utom hjälpklasserna). Detta sista innebär, att 6 av de beräknade avdelningarna i klasserna 3—6 inom Fredhällsdistriktet skulle förbli kommunala. Att ett antal kommunala undervisningsavdelningar in-

rymmes i en statlig skollokal torde inte möta större principiella invändningar än att, såsom nu ofta sker, statliga undervisningsavdelningar mottages i folkskolebyggnader.

Om Fredhällskolan som övningsskola till lärarhögskolan må ytterligare anmärkas, att vissa förändringar där behöver göras för att åstadkomma uppehållslokaler för det stora antal lärarkandidater, som samlas där, och utrymmen för samtal och konferenser mellan handledare och lärarkandidater. De omdispositioner, som måste göras för detta ändamål, förefaller dock att bli relativt lätta att utföra och synes ej heller behöva inkräkta på de nuvarande klassrummen. I det hela torde man kunna våga det påståendet, att Fredhällskolan på ett överraskande bra sätt, för att vara en redan befintlig skola, kan fylla den ifrågasatta uppgiften.

Förutom statlig övningsskola kommer lärarhögskolan att behöva tillgång till klassavdelningar i andra skolor.

Beträffande klasslärarstudiet är det ej på organisatoriska grunder nödvändigt, att sådana klassavdelningar tillhör vissa bestämda skolor. I praktiken torde dock avdelningarna icke kunna spridas på alltför många skolor. De skolor, som då främst kommer i fråga, torde bli de relativt närbelägna skolorna i Kristineberg, på Stora Essingen och på Kungsholmen. Auskultationer bör emellertid kunna förläggas även till klasser i andra skolor, där lämpliga lärare står till förfogande.

För ämneslärarnas praktiska utbildning måste vissa för detta syfte bestämda s. k. samverkande läroverk tas i anspråk. Dit skulle sålunda den sista utbildningsterminens undervisningsövningar koncentreras. Under den första terminen åter skulle övningarna huvudsakligen förläggas till lärarhögskolans egen övningsskola. Därvid räknade emellertid skolkommissionen med att övningsskolan skulle omfatta även gymnasium. Då något sådant gymnasium nu icke torde komma till stånd, får de samverkande läroverken i viss utsträckning utnyttjas också under den första utbildningsterminen. I någon mån torde också försöksgymnasium i de södra förorterna kunna anlitas. Under lärarhögskolans första tid, då enhetsskolans högstadium vid övningsskolan inte är fullt utbildat, måste även en del utbildning för real-skolestadiet under den första terminen överflyttas till andra skolor. Förutom de samverkande läroverken torde då också Kungsholmens kommunala flickskola vara att påräkna.

Av de högre allmänna läroverken i Stockholm ligger Kungsholmens läroverk närmast Fredhäll och bör av denna anledning göras till samverkande läroverk, om ej bestämda skäl talar däremot. Vissa svårigheter uppkommer därvid till följd av att statens aftonskola är förlagd till detta läroverk, vilket gör rektors arbetsbörda ganska tung. Det kan då vara tveksamt, om en sådan ytterligare belastning är möjlig, som skulle följa med att läroverket också blir samverkande läroverk. Den nuvarande rektorn vid Kungsholmens läroverk har förklarat, att han inte trots svårigheterna anser sig böra avstyrka ett eventuellt förslag om läroverket såsom samverkande läroverk, eftersom så starka skäl i övrigt talar därför. Samtidigt har han framhållit, att aftonskolan i stort sett måste ställas utanför lärarutbildningen.

Vid valet av ännu ett samverkande läroverk torde man böra utgå från att den nuvarande omfattningen av de praktiska lärarkurserna inte får minskas. Samtliga läroverk med praktisk lärarkurs måste därför tills vidare lämnas utanför valet, även om de ur kommunikationssynpunkt skulle ligga relativt

väl till. Under sådana omständigheter synes uppmärksamheten närmast få inriktas på Nya elementarskolan. Inte endast belägenheten vid tunnelbanan (alldeles vid Åkeshovs hållplats) utan också andra omständigheter gör detta läroverk lämpligt såsom samverkande läroverk. Sålunda bedrivs där redan nu pedagogisk försöksverksamhet i olika avseenden.

På grund av det ovan anförda föreslås, att högre allmänna läroverket på Kungsholmen och Nya elementarskolan göres till samverkande läroverk.

Enligt skolkommissionens beräkningar skulle två stora samverkande läroverk möjliggöra praktisk lärarutbildning av omkring 75 lärarkandidater per år. Då förutsattes emellertid lärarhögskolans övningsskola få gymnasium, och även övningsskolans realskolestadium antogs bli något större än som ifrågasatts i Fredhäll. Antalet lärarkandidater bör därför, intill dess att vidare erfarenheter vunnits, minskas till omkring 60 per år. Eftersom undervisningsserier i regel inte bör förekomma under vårterminen i högsta ringen, bör antalet lärarkandidater så fördelas, att omkring 35 börjar sin utbildning under hösttermin och endast omkring 25 under vårtermin.

Departementschefen har beträffande förlägningsfrågan anført bland annat följande.

Om det i dag gällt att bestämma förläggningssort för två lärarhögskolor, skulle jag icke ha tvekat om att den ena bör ligga i Stockholm och den andra i Lund eller Malmö. Vid det avgörande om den första lärarhögskolans förläggning, som nu skall träffas, måste jag emellertid förorda Stockholm, främst med tanke på det i denna stad särskilt välutvecklade systemet av högre skolor, som kan möjliggöra en relativt betydande utbildning av ämneslärare.

Om högskolan får mindre format än det skolkommissionen tänkt sig, kan andra förläggningssmöjligheter än Vällingby övervägas. Härvid har en undersökning verkställt rörande möjligheten av en förläggning till det mera centralt belägna Fredhäll, där folkskoleseminariet för manliga elever disponerar en nyuppförd byggnad och såsom övningsskola använder den intill belägna kommunala Fredhällsskolan. Det nuvarande seminariet, vilket alltifrån början betecknats som provisoriskt, skulle i så fall från lämplig tidpunkt avvecklas, lokalerna övertagas av lärarhögskolan och den nuvarande Fredhällsskolan inlösas av statsverket för att bilda lärarhögskolans övningsskola.

Av den redogörelse, jag i det föregående har lämnat för Fredhällsalternativet framgår, att de förefintliga lokalerna icke helt fyller lärarhögskolans behov, ens om man medräknar den gymnastikinstitution, för vilken medel beviljades av 1953 års riksdag. För institutionen för pedagogik måste en särskild byggnad uppföras, i vilken skall finnas en föreläsningssal och där även vissa elevutrymmen torde böra inrymmas. Därjämte måste de nuvarande lokalerna omdisponeras. Kostnaderna har av byggnadsstyrelsen preliminärt beräknats till 800 000 kronor. Om övningsskolan organiseras såsom enhetskola, blir vidare Fredhällsskolan otillräcklig för stadsdelens behov och måste kompletteras med en mindre skolanläggning, där plats kan beredas för ett tiotal läraravdelningar ur klasserna 1 och 2. Förläggningen av lärarhögskolan till Fredhäll är möjlig, endast om de här nämnda lokalbehoven kan tillgodoses och dessutom ett icke alltför knappt reservutrymme finnes att tillgå för kommande utvidgningsbehov. Jag förutsätter givetvis också,

att en överenskommelse med Stockholms stad angående inlösen av den nuvarande Fredhällsskolan kommer till stånd på för staten tillfredsställande villkor. Det är min avsikt att snarast upptaga förhandlingar med staden angående grunderna för överlåtelsen.

Seminariet i Fredhäll är uppfört på ett område, som avskilts från psykiatriska sjukhusets område. Området är knappt men efter en mindre reglering i förhållande till sjukhusets område tillräckligt för den behövliga institutionsbyggnaden. Däremot finnes icke utrymme för en kompletterande skolanläggning i omedelbar anslutning till Fredhällsskolan. En av Stockholms stads fastighets- och kulturrotlar verkställd undersökning har emellertid givit vid handen att, så vitt nu kan bedömas, tomt för en småskola kan anvisas i kvarteren Granatkastaren och Bomben, omedelbart norr om tillfarten till bron mellan Fredhäll och Lilla Essingen.

För eventuella framtida utvidgningar av lärarhögskolan torde mark kunna anskaffas endast inom det för närvarande av psykiatriska sjukhuset disponerade området. Jag vill här erinra om att enligt den generalplan, som låg till grund för 1950 års proposition angående modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen (nr 113), ett nytt sinnessjukhus skall uppföras i Stockholmstrakten och psykiatriska sjukhuset därefter nedläggas; med hänsyn härtill ingick icke något renoveringsförslag för sistnämnda sjukhus i generalplanen. Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet förutsätter jag, att psykiatriska sjukhusets nuvarande område, så snart detta sjukhus nedlagts, skall kunna helt eller delvis reserveras för lärarhögskolan eller denna närstående institutioner.

Särskilda åtgärder för anskaffande av bostäder för lärare och elever torde att döma av de vid det nuvarande seminariet gjorda erfarenheterna icke vara erforderliga.

Efter att ha vägt mot varandra samtliga de förhållanden av ekonomisk, praktisk och psykologisk natur, som inverkar på förlägningsfrågans lösning, anser jag mig böra förorda, att lärarhögskolan under de förutsättningar om överlåtelsevillkor m. m., som jag nyss angivit, förlägges till Fredhäll med anknypning till därvarande seminarielokaler.

Genom intagningen av mellanskollärarkandidater vid lärarhögskolan blir de nuvarande studentlinjerna vid seminariet överflödiga. Huruvida den fyraåriga linjen vid seminariet bör bibehållas och överflyttas till annat seminarium torde böra närmare utredas.

Löner och ersättningar.

För skolkommissionens förslag rörande lönerna för lärarpersonalen vid lärarhögskolan och dess övningsskola, arvoden till handledare utanför lärarhögskolan och lärarkandidaternas förmåner samt remissmyndigheternas yttranden har redogörelse lämnats i propositionen å s. 209—214, vartill torde få hänvisas.

Departementschefen har beträffande dessa spörsmål anfört följande.

De förslag, kommissionen har framställt i fråga om löner och arvoden, får aktualitet först i den mån organisationsarbetet för lärarhögskolan skri-

der fram. Ett par tjänster vid lärarhögskolan torde bli erforderliga under budgetåret 1955/56, det stora flertalet först under det därpå följande budgetåret. Arvodena börjar utgå något senare, en del under budgetåret 1956/57, andra — däribland de, som står i samband med klasslärarkandidaternas praktikanttjänstgöring — först under budgetåret 1957/58. Det torde under sådana förhållanden icke vara ändamålsenligt att nu fixera vare sig den heltidstjänstgörande personalens löneställning eller arvodenas storlek.

Vid de kostnadsberäkningar, som jag låtit utföra och i det följande skall referera, har förutsatts, att vid lärarhögskolans övningsskola liksom vid de allmänna läroverken med praktisk lärarkurs båda adjunktslönegraderna skall förekomma samt att vid klasslärarutbildningen auskultationerna i det kommunala skolväsendet skall kunna något begränsas. Vidare har beräkningarna av kostnaderna för vaktmästarpersonalens löneförmåner justerats med hänsyn till den lönesättning, som numera tillämpas för dylik personal vid folkskoleseminarierna. Med hänsyn till att kostnadsberäkningar, som utföres så pass långt före lärarhögskolans start, nödvändigtvis endast kan få approximativ giltighet har däremot skolkommissionens förslag i övrigt ansetts kunna läggas till grund. Givetvis får detta på intet sätt föregripa den slutliga prövningen av ifrågakvarande löner och arvoden.

I vad rör lärarkandidaterna anser jag att pekuniära förmåner bör utgå i vissa fall. Frågan om den närmare regleringen härav torde dock böra prövas i ett senare sammanhang. Jag tillstyrker, att klasslärarkandidaterna erhåller skäligt bidrag under de obligatoriska sommarkurserna samt i mera begränsad omfattning vid hospiteringen i skolor av lägre skolform, men kan däremot icke tillstyrka det av vissa remissinstanser framställda yrkandet, att lön skall utgå till denna aspirantgrupp under terminerna vid själva lärarhögskolan. Under praktikterminen bör klasslärarkandidaterna erhålla avlöning med belopp, som längre fram fastställs; däremot kan jag icke tillstyrka, att praktikanttjänstgöringen för tjänstårsberäkning och löneklassuppflyttning värderas annorlunda än övrig lärartjänstgöring före avlagd examen. I kostnadsberäkningarna har även i denna del skolkommissionens förslag lagts till grund utan att däri får inläggas något ställningstagande i fråga om beloppen.

Kostnadsberäkningar.

Bruttokostnaderna.

På uppdrag av departementschefen har undervisningsrådet Källquist utfört beräkningar rörande kostnaderna för det av departementschefen förordade Fredhällsalternativet och har därvid uppskattat kostnaderna för avlöningar och arvoden vid lärarhögskolan och dess övningsskola (*inklusive* realskolestadiet) till följande belopp

lärarhögskolan, heltidsanställd personal	846 750
» deltidanställd »	70 459
övningsskolan	1 085 910
handledararvoden, mellanskollärarutbildningen	68 160
» ämneslärarutbildningen	219 000
	<hr/>
Summa kronor	2 290 279

Här ingår icke kostnaderna för den vidareutbildning, som kan komma att förläggas till lärarhögskolan.

Omkostnadsstaten beräknas komma att uppgå till 218 000 kronor för lärarhögskolan och dess övningsskola. I denna summa ingår utom rese- och traktamentsersättningar överslagsvis uppskattade kostnader för sjukvård, bränsle, lyse, vatten och övriga expenser.

Engångskostnaderna för lärarhögskolan utgöres främst av kostnaderna för inlösen av Fredhällsskolan och för uppförande och iordningställande av lokaler för själva högskolan. Överenskommelse med Stockholms stad om villkoren för inlösen av förstnämnda skola har ännu icke träffats. Däremot har kostnaderna för utbyggnad av de för högskolan avsedda lokalerna av byggnadsstyrelsen preliminärt uppskattats till 800 000 kronor. Engångskostnaderna för upprustning av lärarhögskolans bibliotek har uppskattats till 40 000 kronor. Härtill kommer komplettering av undervisningsmaterielen, bland annat med hänsyn till organiserandet av enhetsskolans högstadium; för detta ändamål har beräknats 20 000 kronor.

Såväl stat som kommun måste bära vissa kostnader för den del av enhetsskolan i Fredhäll, som icke ingår i lärarhögskolans övningsskola.

Nettokostnaderna.

Lektorerna vid lärarhögskolan bestrider undervisning vid samverkande läroverk till en omfattning motsvarande 5 à 6 hela lärartjänster. Genom inrättandet av lärarhögskolan göres sålunda en besparing på läroverksstaten, som har beräknats till i runt tal 160 000 kronor.

Då lärarhögskolan årligen skulle mottaga 96 mellanskollärarkandidater, kan examinationen vid folkskoleseminarierna minskas med motsvarande antal och antalet klassavdelningar minskas med åtta. Hur stor besparingen blir, beror av det sätt, varpå utbildningen vid seminarierna i framtiden organiseras och fördelas på de särskilda skolenheterna. Seminarieanslagen för budgetåret 1954/55 har tidigare i år beräknats till omkring 18 240 000 kronor, bortsett från ett par mindre poster, som avser praktiska lärarkurser för ämneslärare samt utbildning av kyrkomusiker och hjälpklasslärare. Examinationen beräknas vårterminen 1955 uppgå till omkring 1 480 lärare och antalet klassavdelningar under läsåret 1954/55 till 149. Kostnaden per 96 utexaminerade lärare skulle alltså uppgå till omkring 1 180 000 kronor och kostnaden per 8 avdelningar till omkring 980 000 kronor. Den avsevärda differensen beror på att folkskoleseminarierna även har fyraåriga linjer. I runt tal torde besparingen på seminariestaten vid upprättandet av lärarhögskolan kunna anslås till 1 000 000 kronor. En noggrannare bedömning blir möjlig först i samband med den tillämnade organisationsundersökningen rörande seminarierna.

I tablån över bruttokostnaderna är lärarlönerna vid övningsskolan den största posten. Även denna post kompenseras emellertid till god del av be-

sparingar å andra anslag, i detta fall förslagsanslaget för bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor och andra folkskoleanslag. Övningsskolans kollegium kan uppskattas till 51 å 52 heltidslärare utom rektor. Då klasserna i övningsskolan på mellanstadiet är något mindre än i enhetsskolan och undervisningsskyldigheten för vissa lärare lägre, torde mot detta antal svara omkring 43 lärare i enhetsskolan. Statsbidraget till dessa lärares avlöning kan uppskattas till omkring 625 000 kronor. Förhållandena är emellertid i verkligheten mera invecklade, då inrättandet av enhetsskola skulle minska tillströmningen till de allmänna läroverken från Fredhäll och de uppstående luckorna i sin tur fyllas av lärjungar, som annars vore hänvisade till andra folkskolor än Fredhällsskolan.

Nettokostnaden för lärarhögskolans inrättande synes på grund av de gjorda överslagsberäkningarna kunna grovt approximativt uppskattas till $2\,290\,000 + 218\,000 - 160\,000 - 1\,000\,000 - 625\,000 = 723\,000$ kronor.

Längre fram torde vissa ytterligare besparingar bli möjliga i samband med indragning av den för ämbetsexamen obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia.

Praktikterminen.

Praktikanttjänstgöringen är en i viss mån fristående fråga, då den icke är principiellt knuten till lärarhögskolan utan lika väl kan tänkas kombinerad med utbildning av äldre typ. Kostnaderna för praktikanttjänstgöringen har beräknats till 340 000 kronor.

Departementschefen har anfört följande.

Kostnaderna för ämneslärarutbildningen vid lärarhögskolan kan icke, ens till någon mindre del, kompenseras genom indragning av praktiska lärarkurser. Med hänsyn till den motsedda tillströmningen av ämneslärar-aspiranter och det betydande antal tjänstgörande lärare, som ännu icke har erhållit praktisk utbildning, måste en reell ökning av antalet utbildningsplatser för ämneslärare åstadkommas, som icke kan göras mindre än lärarhögskolans planerade utbildningskapacitet. Huvuddelen av de beräknade nettokostnaderna på 723 000 kronor för lärarhögskolan utgöres av utbildningskostnaderna för de 60 ämneslärarkandidater, som skulle erhålla sin praktiska utbildning vid lärarhögskolan.

I mellanskollärarutbildningen inträder en kostnadsökning, som huvudsakligen hänför sig till en standardhöjning inom den praktiska utbildningen, till övningsskolans utrustning med hjälpklasser och läsklinik och till förläggandet av kurser i slöjd och idrott till ferierna.

En från vissa synpunkter riktigare jämförelse mellan den nya och den gamla utbildningen erhålles emellertid, om man i stället för att beräkna anslagsökningarna jämför kostnaderna för utbildning av 60 ämneslärare och 96 mellanskollärare vid lärarhögskolan och vid de äldre utbildningsanstaltern. Det tidigare angivna nettobeloppet måste då minskas med kostnaderna för praktiska lärarkurser för 60 ämneslärarkandidater. Dessa kostnader utgöres dels av de särskilda arvoden, som utgår till lärarna vid de praktiska lärarkurserna, dels av en nedsättning i lärarnas undervisnings-

skyldighet med en halv veckotimme och kan för 60 lärarkandidater anslås till 345 000 kronor. Detta belopp torde mycket nära överensstämma med ämneslärarutbildningens andel i lärarhögskolans driftkostnader. Kostnaderna för den standardhöjning, som åsyftas även inom ämneslärarutbildningen, uppväges, så vitt man kan se, helt och hållet av den rationalisering, som åstadkomes genom att ett större antal lärarkandidater kan sammanföras till lärarhögskolan.

Skillnaden i utbildningskostnaderna för det beräknade antalet lärarkandidater av båda slagen uppgår enligt de här gjorda summariska uppskattningarna till omkring 723 000 — 345 000 = 378 000 kronor.

Beträffande vidareutbildningen föreligger inga kostnadsberäkningar. Jag har i det föregående förutsatt, att vidareutbildningen först upptages i blygsammare utsträckning och sedan successivt utvidgas, i mån som organisationsarbetet fortskrider, varvid medelsanvisningarna göres beroende av de utredningar och förslag som skolöverstyrelsen successivt kan komma att framlägga. Det synes mig vara ett rimligt antagande, att lärarhögskolan med de resurser, den beräknats få, ett par år efter starten skall kunna ombesörja vidareutbildning till en kostnad av exempelvis 180 000 kronor, varav måhända hälften uppväges genom besparingar på andra anslag.

Kostnaderna för den förbättrade lärarutbildning, som i det föregående skisserats, kan då beräknas överstiga de nuvarande kostnaderna med följande belopp

egentliga utbildningskostnader	378 000 kronor
kostnader för praktikanttjänstgöringen	340 000 »
kostnader för vidareutbildning	90 000 »
	<hr/>
	Summa 808 000 kronor

Härtill kommer engångskostnader, dels för inlösen av byggnad för övningsskolan enligt villkor, som kommer att fastställas efter förhandlingar med Stockholms stad, dels för byggnadsarbeten till ett belopp av omkring 800 000 kronor, dels slutligen för bibliotek och materiel till ett belopp av omkring 60 000 kronor.

Ärendets fortsatta handläggning.

Härom har *departementschefen* anfört huvudsakligen följande.

De två år, som ännu återstår, innan lärarutbildning skall börja vid lärarhögskolan, är väl behövliga för det återstående organisationsarbetet.

Därest beslut om den första lärarhögskolans upprättande fattas vid riksdagens vårsession detta år, kan Stockholms stad nästa läsår påbörja övergången till enhetsskoleorganisation i den blivande övningsskolan genom att i klass 5 upptaga den förberedande pedagogiska försöksverksamhet, som normalt föregår upprättandet av en försöksskola. Den lägsta klassen av enhetsskolans högstadium — klass 7 — kommer då att stå till lärarhögskolans disposition redan under första verksamhetsåret.

Under vårens lopp bör vidare sakkunniga tillkallas för det fortsatta organisationsarbetet. Sedan nya kursplaner för gymnasiet den 26 februari detta år fastställts av Kungl. Maj:t, kan definitivt förslag rörande inträdesfordringarna på mellanskollärlinjen nu utarbetas. På de sakkunniga fal-

ler vidare att med iakttagande av vad jag i det föregående anført utarbete tim- och kursplaner samt i övrigt erforderliga organisationsplaner för arbetet inom lärarhögskolan. Skolkommissionen har tämligen utförligt avhandlat betygsättningen vid lärarhögskolan, och kollegierna har livligt diskuterat kommissionens uttalanden i denna fråga. Bedömningen av de många yrkanden, som därvid framställts, torde böra ingå som led i den berörda utredningen. De sakkunniga bör vidare förbereda de framställningar om medelsanvisning för lärarhögskolan, som skall prövas av 1955 års riksdag, i den mån detta arbete icke uppdrages åt statlig myndighet.

Vid 1955 års riksdag bör proposition om anslag till lärarhögskolan framläggas, upptagande lärarhögskolans första avlönings- och omkostnadsstat. Personalförteckningen bör i varje fall upptaga rektorstjänsten och professuren samt någon kanslipersonal. Med hänsyn till det återstående organisationsarbetet bör rektor tillsättas från och med den 1 juli 1955. Professorn, vilken har att planlägga den teoretisk-pedagogiska delen av lärarhögskolans arbete, bör om möjligt kunna tillträda sin tjänst senast den 1 januari 1956. Lärarhögskolans överstyrelse bör träda i funktion från och med budgetåret 1955/56 och medel för dess verksamhet beräknas under anslagen för skolöverstyrelsen. Slutligen bör förslag rörande lärarhögskolans byggnader och övningskola efter avtal med Stockholms stad föreläggas 1955 års riksdag.

Under arbetsåret 1955/56 bör det förberedande organisationsarbetet avslutas och stadga för lärarhögskolan utarbetas. Arbetet kan detta år övertagas av överstyrelsen och rektor med tillkallade experter; bland annat torde det i vissa fall bli nödvändigt att uppdraga åt experter att utarbete för lärarhögskolan lämplig kurslitteratur. På överstyrelsen ankommer att framlägga förslag rörande lärarhögskolans verksamhet under det första utbildningsåret, 1956/57. Antalet tjänster under lärarhögskolans första år bör avpassas efter verksamhetens omfattning för att sedan successivt ökas.

Skolkommissionen har hyst någon tvekan, huruvida alla ämnen alltifrån början bör medtagas i lärarhögskolans ämneslärarutbildning. Det kunde tänkas, att de naturvetenskapliga ämnena, där lärarbristen är störst, tills vidare inte toges med vid lärarhögskolan med dess längre utbildning. Den besparing i lärarkraft, som därigenom kan göras, blir dock relativt obetydlig. Kommissionen är för den skull mest benägen att låta lärarhögskolan redan från början omfatta såväl humanistiska som naturvetenskapliga ämnen.

Jag delar skolkommissionens mening i detta stycke. Skulle omständigheter som de av kommissionen antydda i något avseende nödvändiggöra en inskränkning av högskolans verksamhet, ankommer det på överstyrelsen att vid sina anslagsberäkningar för budgetåret 1956/57 framställa därav föranledda förslag. Jag vill dock kraftigt understryka angelägenheten av att övergången till det nya utbildningssystemet för ämneslärare sker så snabbt, som omständigheterna medgiva.

Motionerna.

Till stöd för det i motionerna *I: 538 och II: 686* gjorda yrkandet har anförts bland annat följande.

Skolkommissionen har i sitt betänkande rörande den första lärarhögskolan, vilket överlämnades i juni 1952, i sin planläggning angående olika kategorier lärares tillträde till lärarhögskolan framhållit »den bestämda uppfattningen att småskollärares utbildning vid sidan av och samordnad med ämneslärarutbildning och mellanskolläraryt utbildning bör förekomma vid lärarhögskolan alltifrån begynnelsen».

Denna uppfattning har starkt motiverats av följande skäl:

1. Det skulle vara olyckligt att isolera småskollärarytutbildningen genom att ge den utbildning vid särskilda läroanstalter.

2. Undervisningen i småskolan kräver en egentlig yrkesutbildning av samma kvalitet som undervisningen på högre stadier.

3. Särskilt goda psykologiska insikter och förtroget med de hjälpmedel, som den moderna pedagogiken har till sitt förfogande, behövs för att ge även barnen på lågstadiet den för deras anlag och utvecklingsståndpunkt riktiga arbetsmiljön.

4. Sambandet mellan lärarutbildning och pedagogisk försöksverksamhet kan ej utan ogynnsamma konsekvenser utesluta de första skolorna.

5. Ett antal studenter väljer och kommer att välja småskollärarytutbildning. För dessa studenter bör inrättas en särskild linje vid lärarhögskolan.

6. Att låta aspiranter till småskollärarytlinjen utan studentexamen få sin utbildning förlagd till lärarhögskolan kommer att möta svårigheter, men dessa får ej väga för tungt i förhållande till de otvetydiga fördelar, som ur andra synpunkter står att vinna.

Att intet yttrande över det framlagda förslaget till första lärarhögskolan företer en negativ inställning mot förläggande av en småskollärarytlinje på studentexamens grund till den första lärarhögskolan talar för en sådan anordning. Ej heller har departementschefen intagit en avvisande ståndpunkt.

Att till den första lärarhögskolan dessutom förlägga utbildningen av en mindre grupp småskolläraryt aspiranter, som är utan studentexamen men med verifierade, tillfredsställande kunskaper i de ämnen varpå skulle byggas högskolestudier, skulle sannolikt ej behöva orsaka så stora störningar i försöksarbetet, att det ej skulle vara förmånligt att även pröva en sådan anordning.

I motionerna *I: 545 och II: 698* har framhållits följande.

Enligt skolkommissionens förslag skulle lärarhögskolan utrustas med endast en professur, vilken skulle vara inriktad på pedagogiska tillämpningsfrågor. Ämnesområdet skulle benämnas »skolforskning». Vissa remissinstanser har funnit förslaget otillfredsställande och krävt en förstärkning av ledningen för det forskningsarbete, som skall utföras vid högskolan. Sålunda har såväl universitetskanslern som skolöverstyrelsen föreslagit ytterligare en professur.

Enligt departementschefens uttalande i Kungl. Maj:ts proposition nr 137 angående den första lärarhögskolan (s. 192) förutsätter emellertid frågan om den fortsatta utbyggnaden av forskningen inom den psykologisk-pedagogiska ämnesgruppen ett utredningsarbete, som ännu icke är avslutat. Departementschefen vill därför inskränka den vetenskapliga personalen vid lärarhögskolan till vad som med hänsyn till högskolans egna behov är strängt nödvändigt, varför han utöver den av skolkommissionen föreslagna professuren endast tillstyrker två assistenttjänster i psykologi och pedagogik.

Utän tvivel kommer behov av ett antal professurer att inställa sig, sedan lärarhögskolan börjat sin verksamhet. Det skulle emellertid vara av stort värde, om den vetenskapliga ledningen redan från början är så dimensionerad, att forskningsarbetet inte kommer att skjutas åt sidan för undervisning och administration. Det synes naturligt, att förutom skolforskningen även psykologien och pedagogiken har var sin professur vid lärarhögskolans start.

Då emellertid universitetskanslern betecknat en enda professur som långt ifrån tillräcklig och funnit det självklart, att i varje fall även en professur i psykologi måste finnas vid lärarhögskolan, kan det inte med fog göras gällande att man skulle ha överskridit den gräns, som sättes av hänsynen till högskolans egna behov, om man nu utrustar den med två professurer för det psykologisk-pedagogiska forskningsområdet. Att underlåta detta vore tvärtom att sätta lärarhögskolans möjligheter till forskningsarbete i allvarlig fara.

Till stöd för yrkandet i motionerna *I: 546* och *II: 699* har anförts huvudsakligen följande.

I propositionen nr 209 förekommer bland annat en prognos avseende den s. k. provårskön, som för närvarande omfattar omkring 800 lärare. Även om praktisk lärarkurs inrättas vid ytterligare en läroanstalt vart och ett av de båda närmaste läsåren och en lärarhögskola träder i funktion höstterminen 1956, beräknas kön icke minska. Tvärtom ökar den något fram till 1959, då den omfattar 874 lärare. Uppenbarligen är detta förhållande högst otillfredsställande. Av departementschefens uttalande framgår, att han icke inom den närmaste framtiden är beredd att vidtaga åtgärder för att avhjälpa detta missförhållande. Samtidigt lider bland annat enhetskolans högstadium svår brist på fullt utbildade lärare. Under sådana omständigheter torde en under längre tid avvaktande hållning knappast vara försvarbar.

Utskottet.

Fyra år har gått, sedan 1950 års riksdag fattade beslut om riktlinjer för den framtida lärarutbildningen såsom ett led i omorganisationen av vårt skolväsen. Under tiden har försöksverksamhet med 9-årig enhetsskola upptagits i allt större utsträckning — den omfattar läsåret 1954—55 närmare 2 500 läraravdelningar. Det måste då också anses angeläget, att försök utan onödigt dröjsmål igångsättes med den nya typ av lärarutbildningsanstalter, som enligt riksdagens principbeslut skall inrättas. Därtill kommer, att den nuvarande praktiska utbildningen för ämneslärare har otillräcklig kapacitet och att åtgärder för att på ena eller andra sättet bereda fler ämneslärare praktisk utbildning är i hög grad nödvändiga. Utskottet ansluter sig därför till Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en första lärarhögskola, där utbildningen skall taga sin början höstterminen 1956.

Den första lärarhögskolan måste av naturliga skäl i åtskilliga avseenden få försökskaraktär. Dess arbetssätt och utbildningsformer varken kan eller bör i förväg fixeras i alla enskildheter. De mångahanda och delvis svårösta organisationsproblem, som är förbundna med den nya typen av utbildningsanstalter, manar också till försiktighet i frågan om anläggningens storlek. Dessa synpunkter har uppenbarligen varit vägledande för departementschefens ställningstagande i olika hänseenden. Detta framgår bland annat av en jämförelse mellan hans förslag och det av skolkommissionen år 1952 avgivna betänkandet om den första lärarhögskolan. Det ligger då i sakens natur att utskottets ställningstagande i det följande icke genomgående kan gälla en mer definitiv lärarhögskoleinstitution utan närmast har avseende på den första lärarhögskolans begynnelsestid.

Särskilt måste så vara fallet beträffande lärarhögskolans arbetsuppgifter samt elevkårens storlek och sammansättning. Dit hör bland annat frågan, huruvida utbildning av småskollärare skall vara förlagd till lärarhögskolan eller icke. Denna fråga lämnades öppen av 1950 års riksdag, som dock underströk önskvärdheten av att även småskollärarytbildningen, i den mån så kunde ske, förlades till lärarhögskolor. Skolkommissionen hade redan i sitt principbetänkande år 1948 utgått från att lärarna på enhetsskolans olika stadier skulle få sin egentliga yrkesutbildning vid samma slags lärarutbildningsanstalter, och lämnade i lärarhögskolebetänkandet år 1952 ytterligare motivering härför. Däremot har skolöverstyrelsen, med stöd bland annat av ett flertal yttranden från seminariekollegier, hävdad att utbildningen av småskollärare vid lärarhögskolan borde begränsas till en speciallinje för studenter. Med hänsyn härtill och till vad som i övrigt framkommit vid remissen av lärarhögskolebetänkandet har departementschefen funnit sig icke böra tillstyrka, att utbildning av småskolläraspiranter med lägre

kunskapsgrund än studentexamen förlägges till lärarhögskolan, åtminstone under de första åren av dess verksamhet. I motionerna I: 538 och II: 686 har hemställts, att även småskollärarytbildning redan från lärarhögskolans start inrymmes i den försöksinstitution för lärarutbildning, som skall införas för ämneslärare och mellanskollärare vid den första lärarhögskolan.

Enligt utskottets mening bör slutlig ställning till frågan om småskollärarytbildnings förläggande till lärarhögskolan icke tagas, förrän erfarenheter vunnits av lärarhögskolans verksamhet. Utskottet anser sig fördenskull icke böra tillstyrka bifall till de ovannämnda motionerna I: 538 och II: 686.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot departementschefens förslag rörande antalet mellanskollärary- och ämneslärarkandidater. Såsom något oklart framstår emellertid, vad som kan vara att göra, om tillräckligt många sökande med studentbetyg i samtliga erforderliga ämnen icke anmäler sig till inträde på mellanskollärarylinjen. Utskottet vill emellertid betona, att det nuvarande systemet med kompletteringskurser i flera ämnen på folkskoleseminariernas studentlinje icke bör tillämpas vid lärarhögskolan. Vidare får utskottet understryka vikten av en framtida förstärkning av lärarhögskolans kapacitet och i likhet med departementschefen uttala förhoppningen om att en ökning av intagningen av ämneslärarkandidater skall visa sig möjlig inom en icke alltför avlägsen framtid. Frågan om den praktiska utbildningen av ämneslärare beröres även i motionerna I: 546 och II: 699. Utskottet finner liksom motionärerna angeläget, att åtgärder vidtages för att nedbringa den s. k. provårskön. Bland annat bör övervägas, om icke antalet lärarkandidater vid de nuvarande läroverken med praktisk lärarkurs bör kunna utökas. Härigenom torde en icke ringa förstärkning av dessa läroverks kapacitet i fråga om utbildning av lärare kunna komma till stånd. Även om detta problem sålunda måste ägnas särskild uppmärksamhet de närmaste åren, är utskottet likväl icke berett att tillstyrka motionernas begäran om att förslag till åtgärder skall föreläggas 1955 års riksdag. Utskottet avstyrker därför bifall till de nämnda motionerna.

Den ovan anförda synpunkten, att den första lärarhögskolan delvis måste bli en försöksinstitution, har särskild giltighet beträffande arbetssätt och studiegång. Departementschefens avvaktande hållning till vissa dithörande frågor synes utskottet därför väl motiverad. Redan nu torde det emellertid stå klart, att mellanskollärarylinjens utbildning i manlig slöjd och i gymnastik med lek och idrott bör, på sätt departementschefen förordat, något förstärkas i förhållande till skolkommissionens förslag. För ämneslärarkandidaternas vidkommande framhåller departementschefen ej utan fog, att en korrigerig av skolkommissionens arbetsplan till förmån för undervisningsövningarna icke torde kunna undgås. Några allvarigare svårigheter synes detta emellertid icke behöva vålla under de närmaste åren, då en universitetskurs i pedagogik ännu är obligatorisk för filosofisk ämbetssex-

men. Under denna tid kan måhända rent av en och annan ämneslärarkandidat frigöras från lärarhögskolan för kortare vikariat. I ett senare skede, då pedagogikkursen försvunnit från universiteten, torde avvägningsproblemen mellan teori och praktik i ämneslärarutbildningen få lösas på grundval av under övergångstiden vunna erfarenheter.

De meningar om lärarhögskolans ledning och personal, som departementschefen uttalat, delas av utskottet. Bland annat måste förutsättas, att lärarhögskolans rektor icke betungas av kamerala eller rent rutinmässiga göromål utan kan ägna all sin kraft åt lärarhögskolans organisation i stort och åt de rent pedagogiska uppgifterna. Med hänsyn härtill synes det utskottet tveksamt, om lärarhögskolans kansli är i tillräcklig utsträckning utrustat med kvalificerad arbetskraft. Så länge denna består endast av en sekreterare, torde det enligt utskottets mening böra finnas möjlighet att i någon utsträckning anlita även extra hjälp för mer krävande arbetsuppgifter. Likaså förefaller det utskottet ovisst, om en deltidsanställd bibliotekarie kan på sådant sätt sköta biblioteket, att det kan komma till sin rätt i en mer högskolemässig utbildning. I avsaknad av direkta erfarenheter i detta hänseende anser utskottet sig likväl icke nu böra intaga någon från departementschefens mening avvikande ståndpunkt rörande nämnda spörsmål.

Liksom departementschefen finner utskottet alla de av skolkommissionen föreslagna lärarkategorierna vid lärarhögskolan erforderliga. Då studierna i pedagogik skall bestå ej endast i handboksläsning utan också grundas på primärmaterial, framför allt från pedagogisk försöksverksamhet av olika slag, har det befunnits skäligt, att den teoretisk-pedagogiska utbildningens ledare närmast under rektor skall vara en lärare med framstående vetenskapliga kvalifikationer inom ämnet pedagogik och vid lärarhögskolan ha professors tjänsteställning. Från flera håll har anmärkts, att arbetsuppgifterna för denne huvudlärare i psykologi och pedagogik skulle bli alltför omfattande. I motionerna I: 545 och II: 698 har påyrkats, att psykologien skulle vara företrädd vid lärarhögskolan med en särskild professur. Utskottet är medvetet om att starka skäl kan anföras härför men är å andra sidan ense med departementschefen därom att man i detta sammanhang måste beakta, att frågan om utbyggnad av den psykologiska forskningen och undervisningen inom landet för närvarande är under utredning genom särskilda sakkunniga. Det skulle därför enligt utskottets mening knappast vara välbetänkt att nu besluta om åtgärder, som möjligen kan försvåra en rationell samordning av forskar- och lärarkrafter vid olika institutioner, varför utskottet avstyrker bifall till de ifrågavarande motionerna I: 545 och II: 698. Utskottet vill emellertid betona önskvärdheten av att nyssnämnda utredning skall leda till resultat, som också kommer undervisningen vid lärarhögskolan till godo.

Utskottet tillstyrker det föreliggande förslaget om en till lärarhögskolan anknuten statlig övningskola. Utskottet anser emellertid att tvekan kan

råda om lämpligheten av att från denna skola utesluta klasserna 1—2. Visserligen medför detta, att antalet övningsklasser kan göras något mindre än eljest, eftersom de högre klasserna kan utnyttjas i större utsträckning för övningsundervisning än åtminstone första klassen. Förtrogenhet med lägstadiets problem är dock av så stor betydelse för mellanstadiets lärare, att det i princip torde vara riktigast att låta övningsskolan för mellanskollärarkandidater omfatta även de allra lägsta klasserna. När utskottet likväl i förevarande fall accepterar en statlig övningsskola utan klasserna 1—2, sker det under den förutsättningen, att lärarkandidaterna beredes tillfälle att under ej alltför kort tid följa undervisningen i kommunala småskoleklasser. Någon bekantskap synes de också böra få göra med förhållandena i en förskola.

I valet mellan olika förläggningsorter för den första lärarhögskolan har departementschefen liksom skolkommissionen stannat för Stockholm som den härför lämpligaste platsen. I stället för den av skolkommissionen föreslagna förläggningen i Vällingby förordar departementschefen emellertid Fredhällsområdet, där det nuvarande folkskoleseminariet för manliga elever skulle tagas i anspråk för ändamålet. Denna lösning av förläggningsproblemet har så stora fördelar av både ekonomisk och annan art, att utskottet funnit sig böra ge det sin anslutning. Givetvis blir viss om- och tillbyggnad av folkskoleseminariet ofrånkomlig, men de beräknade kostnaderna härför — 800 000 kronor, vartill synes komma kostnader för inredning och nyanskaffning av inventarier — blir likväl av relativt måttlig storleksordning. Utskottet utgår också från att överenskommelsen med Stockholms stad om inlösen av den nuvarande folkskolan i Fredhäll skall kunna träffas på för staten tillfredsställande villkor.

Förläggningen av lärarhögskolan till Fredhäll är förmånlig även i det hänseendet, att tomtmark för framtida utvidgning av lärarhögskolan och för andra pedagogiska institutioner torde kunna erhållas inom psykiatriska sjukhusets nuvarande område, sedan sjukhuset nedlagts. Otvivelaktigt skulle det vara av stort värde att här kunna skapa ett centrum för lärarutbildning och psykologisk-pedagogisk forskning i stället för att sprida ut varandra närstående institutioner på skilda håll i staden. Utskottet vill framhålla, att så betydelsefull som en sådan planering på längre sikt är, man torde få räkna med att det icke skall ställa sig omöjligt att, när särskilt starka skäl därtill föreligger, från sjukhusområdet lösgöra för sjukhusets eget behov mindre nödvändig mark, även innan den i princip beslutade nedläggningen av sjukhuset kommer till stånd.

Vad angår ärendets fortsatta handläggning vill utskottet särskilt betona angelägenheten av att klass 7 i en enhetsskoleorganisation inom Fredhällsområdet står till lärarhögskolans förfogande redan under första verksamhetsåret. Så kan dock ej bli fallet, om klass 5 blir den högsta klassen för förberedande pedagogisk försöksverksamhet läsåret 1955—56. Enligt vad

utskottet inhämtat, synes det likväl icke omöjligt att under i övrigt gynnsamma betingelser medtaga även klass 6 vid påbörjandet av dylik försöksverksamhet. Förutsättningarna härför torde i god tid böra undersökas av de sakkunniga, som avses skola med det snaraste tillkallas för det fortsatta organisationsarbetet.

Mot vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

a) besluta, att i Stockholm skall upprättas en lärarhögskola med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som av departementschefen förordats i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 19 mars 1954;

b) besluta, att utbildningen vid denna första lärarhögskola skall taga sin början höstterminen 1956;

c) besluta, att i den egentliga yrkesutbildningen för de ämnes- och klasslärare, som utbildas vid lärarhögskolan, skall ingå en praktiktermin, i huvudsak anordnad i enlighet med vad departementschefen i detta avseende anfört;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som är erforderliga för inrättande av en lärarhögskola av angivet slag;

II. att motionerna I: 538 och II: 686 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 545 och II: 698 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 546 och II: 699 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 30 november 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Näsgård, Leander, Gillström, Näsström, Hesselbom, Sundelin, Einar Persson, Boman, Edvin Thun, Lundgren och Nils Theodor Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-
borg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Svensson i Ljungskile,
Åkerström, Hoppe, Staxäng, Johansson i Mysinge, Gustafsson i Skellefteå,
Blidfors, fröken Vinge, fröken Olsson och herr Svensson i Stenkyrka.